

Colonel TRAIAN GROZEA

**REFLECTII
DESPRE
ARTA
MILITARĂ**

Colonel TRAIAN GROZE A

REFLECȚII
DESPRE
ARTA
MILITARĂ

EDITURA MILITARĂ

Autorul realizează în această carte o sinteză a principalelor probleme ale artei militare, prezintă aspecte complexe ale temei și le supune discuției, inclusiv în privința unor chestiuni abia în curs de elucidare.

Considerăm că punctele de vedere din carte (din care unele controversabile) vor stimula discuții creatoare, precum și eforturile cercetătorilor noștri militari pentru o studiere monografică a domeniilor artei militare.

EDITURA MILITARĂ

CU PRIVIRE LA ȘTIINȚA, DOCTRINA ȘI ARTA MILITARĂ

În stadiul actual de dezvoltare a teoriei militare există o strînsă corelație între știința militară, doctrina și arta militară. Pornind de la acest fapt considerăm că pentru o mai bună înțelegere a punctului de vedere care va fi prezentat în lucrarea de față privitor la arta militară, este necesar să facem cîteva referiri — cu caracter de opinie — la știința și doctrina militară, la legăturile lor cu arta militară, la intercondiționarea lor.

Marxism-leninismul a explicat în mod științific natura războiului, cauzele care îl generează, criteriile după care poate fi stabilit caracterul lui.

Combătînd și înlăturînd concepțiile idealiste de diferite nuanțe (teologice, biologice, demografice etc.) prin care diverși ideologi au încercat să explice esența acestui fenomen, învățătura marxist-leninistă a arătat cu claritate natura socială a războiului, faptul că el reprezintă o continuare a politicii unor state și clase, cu alte mijloace, și anume cu mijloace violente, că aprecierea caracterului acestuia trebuie făcută în funcție de scopurile politice urmărite de părțile beligerante.

Războiul însă, pe lîngă latura socială, care de fapt exprimă esența lui, prezintă și o latură militară. Continuarea politicii cu mijloace violente dă naștere la lupta armată, luptă care se desfășoară după anumite legi proprii acestui fenomen, ceea ce a creat necesitatea constituirii unei științe care să studieze războiul și din acest punct de vedere. Aceasta este știința militară.

Știința militară, apărută pe o anumită treaptă de dezvoltare a cunoașterii umane, are ca obiect de studiu răz-

boiul privit ca luptă armată și urmărește să descopere legile luptei armate pentru ca prin folosirea lor cu iscusință să se realizeze scopul militar al războiului — înfrângerea inamicului și capitularea lui.

Caracterul complex al obiectului de studiu al științei militare, diversitatea problemelor care trebuie rezolvate pentru a se obține victoria în război și mai ales multiplele legături de interdependență ale acestora cu alte domenii ale cunoașterii umane au făcut ca determinarea caracterului științei militare, a părților ei componente, ba chiar și determinarea ei ca ramură a științei de sine stătătoare să fie dificilă și mult timp controversată.

În ceea ce privește caracterul științei militare s-au emis păreri care, plecând de la faptul de necontestat că războiul este un fenomen social, au ajuns la concluzia că și știința militară are în exclusivitate un asemenea caracter. După cum se observă, susținătorii acestei concepții omit faptul că deși războiul este un fenomen social, totuși știința militară nu-l studiază din punctul de vedere al istoriei, al sociologiei sau al altei științe sociale, ci dintr-un unghi particular și anume ca ciocnire violentă dintre două forțe, ca luptă armată.

Cazul nu este singular. Sînt numeroase științe care, în general, au același obiect de studiu, dar care se diferențiază între ele după punctul de vedere din care-l abordează. De exemplu, dezvoltarea societății omenești este studiată de istorie dar și de etnografie, arheologie etc., bineînțeles fiecare din punctul său de vedere ; geografia studiază configurația Pămîntului, relieful etc. — însă același obiect de studiu este privit din alt unghi, de către pedologie, geologie etc.

Pentru a se ajunge la o concluzie întemeiată asupra caracterului științei militare se impune stabilirea trăsăturilor definitorii ale obiectului său de studiu, pentru a vedea cărui grup fundamental de fenomene îi aparține : vieții sociale, naturii sau gândirii ?

Încercînd să răspundă la această întrebare, unii teoreticieni burghezi au considerat că războiul, privit ca luptă armată, n-ar avea legătură cu viața socială, ci ar fi un fenomen „tehnic“. Admiterea acestui punct de vedere

ar duce la concluzia că lupta armată constituie un fenomen rupt de viața socială și că procesul ei intern de dezvoltare ar fi guvernat de legi asemănătoare sau chiar identice cu cele existente în științele naturii. Și acest punct de vedere ni se pare inacceptabil, deoarece lupta armată, deși prezintă anumite trăsături cu caracter, să le spunem „tehnic“, se duce totuși, în mod obligatoriu, într-un context social-economic bine definit, prin întrunirea eforturilor unor mase de oameni ridicați la luptă și animați de anumite interese politice.

De aceea mi se pare mai justificat să considerăm războiul, privit ca luptă armată, un fenomen cu trăsături atât sociale cât și „tehnice“, iar știința militară ca o știință particulară, așa cum sînt marea majoritate a științelor, dar care este situată în zona de contact dintre științele sociale și cele tehnice și ale naturii.

În această accepție rezultă că știința militară studiază legăturile ce există între lupta armată și cadrul social-economic în care se desfășoară conflictul, stabilind determinările pe care le exercită acest cadru asupra conținutului luptei armate și deznodămîntului ei, descoperă legile care guvernează acțiunile militare și elaborează modalitatea folosirii în sfera ei de activitate a legilor pe care le descoperă și le studiază științele tehnice și ale naturii. Ca atare, în știința militară se împletesc organic mai multe laturi, izvorîte pe de o parte din grupa științelor sociale, iar pe de altă parte, din cea a științelor tehnice și ale naturii.

Sînt și păreri care, fără a nega că știința militară ar avea și preocupări de ordin aplicativ, consideră totuși că funcția ei principală este de cunoaștere, de explicare a fenomenelor.

Experiența istorică ne arată însă că, de la începutul activității de cercetare în domeniul militar, nimeni nu s-a mulțumit numai să explice anumite fenomene, ci, în special, s-a căutat să se descopere modul în care trebuie desfășurată lupta armată, pentru a se obține victoria. Această orientare este evident reliefată de cele mai vechi studii militare și își menține pe deplin sensul și în zilele noastre. De altfel, nici cei care atribuie științei militare, în principal, funcția de explicare a fenomenelor nu neagă latura

aplicativă a cunoașterii în domeniul militar, numai că o atribuie doctrinei militare. Cu alte cuvinte, știința militară s-ar ocupa de cunoașterea, explicarea și prevederea direcțiilor de dezvoltare a fenomenelor militare (a legilor ce guvernează fenomenele date), iar doctrina militară cu aplicarea principiilor științifice generale la condițiile concrete.

Considerăm că o asemenea repartiție a funcțiilor în domeniul militar nu reflectă pe deplin realitatea și nu poate atrage decât serioase inconveniente. Nu reflectă realitatea pentru că cercetarea în domeniul militar caută explicații nu pentru „a prezenta” esența fenomenelor ci și pentru „a elabora” principii și procedee pentru ducerea victorioasă a luptei armate. Din antichitate și pînă în epoca noastră, epoca ciberneticii și a cercetării operaționale, întrebarea fundamentală care se pune în domeniul militar a fost și este : cum se poate învinge adversarul ? Și în mod evident răspunsul la această întrebare, mai general sau mai de detaliu, mai competent sau mai eronat, este de ordin aplicativ.

În afară de aceasta, scoaterea din sfera științei militare a preocupărilor de ordin aplicativ, care sînt cele mai vaste, și trecerea lor în sfera doctrinei militare, ar goli știința militară de conținut. Ar rezulta că studiul luptei armate, în scopul obținerii victoriei, s-ar face într-o mică măsură de știința militară și în cea mai mare parte de doctrina militară, despre care n-a afirmat încă nimeni că ar fi o știință. Inconvenientul părerii analizate cred că este destul de evident. Repartiția funcțiilor de cunoaștere și rezolvare a problemelor militare între știința militară și doctrina militară ne atrage în capcana următoarei dileme : fie să admitem că un grup de probleme extrem de vast și de important — cele aplicative — se rezolvă în afara științei militare, pe o bază care deocamdată nu ne este explicată (știință, artă), fie, pentru a fi consecvenți cu concluzia că lupta armată constituie obiectul unei cercetări științifice, să admitem că în acest domeniu acționează două științe militare — una explicativă și alta aplicativă.

Pentru motivele arătate mai sus consider că știința militară trebuie privită ca o știință complexă, ce reunește

latura teoretică cu latura aplicativă. Personal susțin predominanța acesteia din urmă. Știința militară studiază războiul privit ca luptă armată nu numai pentru a dezvălui legile acestui fenomen, ci pentru ca, pe baza cunoașterii lor, să elaboreze principii, procedee, reguli, norme etc. necesare pentru obținerea victoriei, acestea, la rîndul lor, fiind preluate în arsenalul de mijloace al artei militare.

Probleme complexe se ivesc și cînd se delimitează părțile componente ale științei militare. În publicistica militară au fost emise păreri după care știința militară ar avea un conținut în continuă dezvoltare și diversificare ca urmare a apariției numeroaselor ramuri cu aplicații în domeniul militar. Se citează, de exemplu, ca părți principale ale științei militare: teoria generală, teoria artei militare, istoria militară, geografia militară, organizarea militară, teoria instruirii și educării trupelor, științele tehnice-militare.

Criteriul care a stat la baza acestei alcătuirii a științei militare poate fi definit ca „exhaustiv“, după care fac parte din știința militară toate disciplinele care își aduc contribuția la rezolvarea problemelor luptei armate.

Întrebarea care se pune este dacă adoptarea acestui criteriu reflectă într-adevăr legăturile existente, în etapa actuală, între diferite științe.

O examinare cît de sumară a nivelului de dezvoltare a cunoștințelor umane ne arată că pentru a reflecta întregul proces de dezvoltare a lumii obiective, în toată complexitatea lui, se manifestă numeroase împletiri și interferențe între diferite grupuri de științe, că o știință, pentru a cerceta obiectul său de studiu, face apel la legile, metodele și rezultatele cercetării altor științe.

Unul din exemplele caracteristice pentru epoca contemporană îl constituie larga răspîndire a cuceririlor și metodelor matematicii. Științe atît de diverse ca fizica, chimia, cibernetica, lingvistica, economia aplicată, știința militară, sociologia și multe altele folosesc pe o scară din ce în ce mai largă matematica pentru a cerceta propriul lor obiect de studiu. Ar îndreptăți oare aceasta să se afirme că matematica face parte din economia aplicată, din fizică, lingvistică, știința militară etc.? Cred

că nu! Adoptarea criteriului exhaustiv — tot ceea ce este folosit pentru cercetarea obiectului de studiu al unei științe face parte din aceasta — ar duce la transformarea fiecărei științe în parte într-un fel de „știință a științelor”, într-un panaceu universal, ceea ce nu corespunde realității.

Se pare că pentru a determina părțile componente, disciplinele care alcătuiesc o știință ar fi mai indicat să avem în vedere un criteriu „exclusivist”, adică să considerăm ca făcând parte dintr-o anumită știință doar acele discipline care își găsesc aplicarea numai în știința respectivă sau într-un grup restrâns de științe înrudite.

Adoptarea acestui criteriu presupune, firește, că cercetarea obiectului de studiu al unei științe se face atât cu mijloace proprii cât și cu ajutorul altor științe, ceea ce mi se pare mai apropiat de realitate.

Folosind criteriul pe care l-am denumit „exclusivist” pentru a determina părțile componente ale științei militare, reiese că numeroasele științe denumite „tehnice-militare” nu fac parte din știința militară. Acest grup de științe, cu ajutorul cărora se produce și se exploatează tehnica militară, nu se deosebește prin legitățile și metodele de lucru pe care le folosește de științele tehnice care creează tehnica cu destinație nemilitară. La construcția avioanelor militare se au în vedere aceleași legi ale aerodinamicii, mecanicii etc. folosite și pentru construcția avioanelor destinate transportului civil. Aparatura electronică militară este construită absolut după aceleași criterii științifice ca și cea destinată altor scopuri. Chiar și în construcția gurilor de foc se folosesc legi ale mecanicii, rezistenței materialelor, ale metalurgiei utilizate la construcția a nenumărate tipuri de utilaje. Aceiași explozibili pot fi folosiți pentru distrugerea sau pentru construirea de batardouri și baraje. Șirul exemplelor poate fi prelungit la infinit.

În schimb istoria militară și geografia militară, din punctul meu de vedere, relevă cu totul alte particularități.

Istoria militară, în accepția actuală, nu se reduce numai la studierea evenimentelor militare din viața societății, pentru a explica cauzele, etapele de desfășurare și

modul în care s-a realizat deznodământul lor. Ea merge mai departe cu analiza, pătrunde în esența luptei armate dusă în diferite epoci istorice, determină legitățile după care s-a desfășurat, mecanismul ei intern de dezvoltare. Concluziile istoriei militare servesc nu numai pentru a explica evenimentele trecute, ci și pentru a se obține generalizări care să servească la fundamentarea perspectivelor.

Având această orientare, istoria militară apare ca o știință (disciplină științifică) desprinsă din grupul științelor istorice și care, prin obiectul său de studiu și unghiul de vedere din care îl analizează, își găsește finalitatea numai în domeniul militar, în studierea războiului ca luptă armată.

În mod asemănător se petrec lucrurile și cu geografia militară. Aceasta studiază relieful, rețeaua de ape, clima etc. pentru a determina influența acestora asupra luptei armate. Ca urmare, rezultatul cercetării ei servește nemijlocit la elucidarea legităților privind obiectul de studiu al științei militare.

Pentru aceste motive consider că atât istoria cât și geografia militară sînt părți constitutive ale științei militare.

Ar rezulta deci că știința militară este alcătuită în principal din : arta militară, organizarea militară, teoria instruirii și educării trupelor (discipline a căror aplicare exclusiv în domeniul militar cred că nu trebuie demonstrată), istoria militară și geografia militară.

Această alcătuire a științei militare nu o consider ca formulă definitivă, deoarece dezvoltarea generală a științelor poate impune să se adauge noi discipline, după cum este tot atât de posibil ca anumite discipline să se desprindă de știința militară.

Deși părțile componente ale științei militare au un conținut distinct, corespunzător problemelor pe care le studiază, totuși între ele există numeroase legături și domenii de interpătrundere. Din această cauză, deosebiriile dintre diferitele discipline care studiază lupta armată și problemele militare generate de aceasta nu sînt absolute ci au un caracter relativ. În același timp, datorită

interdependenței care există între diferitele părți componente ale științei militare, nu se poate ajunge la o înțelegere deplină a fenomenelor militare numai cu ajutorul uneia sau al câtorva discipline componente, ci este necesară însușirea de ansamblu a rezultatelor cercetărilor efectuate de știința militară.

Legile științei militare prezintă anumite particularități determinate de faptul că aceasta este situată la contactul între științele sociale, pe de o parte, științele tehnice și ale naturii, pe de altă parte, după cum am menționat mai înainte.

Legile luptei armate au un caracter obiectiv, ele existind și acționând independent de voința oamenilor. Totuși, datorită laturii sociale a științei militare, în interpretarea unor fenomene și în folosirea anumitor legi obiective ale războiului se manifestă, ca și în alte domenii, interesele claselor sociale. Structura economică și orînduirea social-politică a unui stat exercită anumite determinări asupra conținutului luptei armate, care se reflectă în legitățile acesteia. De aceea, în epoca trecerii omenirii de la capitalism la socialism, în condițiile istorice determinate de victoria revoluțiilor socialiste într-un mare număr de state care au dus la triumful socialismului pe o uriașă întindere a globului pămîntesc, există, după interesele de clasă pe care le slujește și condițiile social-economice în care se dezvoltă, o știință militară socialistă, iar pe de altă parte, în statele capitaliste există o știință militară burgheză.

Apariția și dezvoltarea științei militare socialiste confirmă previziunea lui F. Engels care încă din 1851 arăta că : „...*emanciparea proletariatului își va avea expresia ei aparte în domeniul artei militare și va crea o metodă militară nouă, aparte a ei... noua știință militară va fi produsul necesar al noilor relații sociale în aceeași măsură în care știința militară creată de revoluție (este vorba de revoluția franceză, N.A.) și de Napoleon a fost rezultatul inevitabil al noilor relații generate de revoluție*“¹.

¹ F. Engels, *Opere militare alese*, vol. II, Editura militară, 1965, pp. 303—304.

Știința militară socialistă reprezintă un sistem unitar de cunoștințe privind pregătirea și ducerea acțiunilor militare în scopul apărării patriei socialiste, a cuceririlor socialismului. Ea se dezvoltă pe baza aportului fiecărei țări socialiste, în conformitate cu condițiile specifice ale fiecăreia dintre ele. Unitatea de vederi în problemele fundamentale ale apărării țărilor socialiste nu exclude, ci dimpotrivă, presupune existența unor particularități în ceea ce privește aspectele concrete ale construcției militare, metodele și procedeele de organizare și instruire a trupelor și de ducere a luptei armate. Aceste particularități, luate în considerare, contribuie la întărirea capacității de apărare a fiecărei țări socialiste în parte și a sistemului mondial socialist în ansamblul său.

Doctrina militară constituie o categorie al cărei conținut a provocat și continuă să genereze vii discuții. Întrucât această problemă a preocupat pe mulți teoreticieni români care și-au desfășurat activitatea între cele două războaie mondiale nu este lipsit de interes să revedem câteva păreri emise în domeniul dat.

Privitor la definirea și explicarea doctrinei militare. Vizanti și Urlățianu scriau în 1932 : „*Totalitatea măsurilor de organizare și pregătire profesională, din punctul de vedere al conducerii și execuției — concentrate în diferite regulamente militare — formează doctrina militară a unei armate*”¹. Totodată, autorii acestui studiu consideră că doctrina militară este în strinsă dependență față de politica statului.

Un punct de vedere oarecum diferit susțin I. Sichitiu și Al. Ioanițiu. În lucrarea „*Elemente de strategie*” ei afirmă că ar exista atât „doctrina de război a unei armate”, noțiune, după cât se pare, cu o sferă mai cuprinzătoare, cât și „doctrina strategică” și „doctrina tactică”. Autorii nu lămuresc raporturile între aceste noțiuni, ci preocupați de probleme de strategie, caută să dea o definiție „doctrinei strategice”. După părerea lor, aceasta ar

¹ Colonel G. Vizanti și maior Scarlat Urlățianu, *Strategia românească în viitorul război*, Tipografia F. Göbl fii, București, 1932, p. 210.

consta în „principii de conducere și sisteme de operațiuni, care urmăresc a îndruma și canaliza toate inițiativele într-un sens unic și spre un țel comun”¹.

Acești autori mai fac precizarea că pentru a se realiza cooperarea tuturor mijloacelor și coordonarea eforturilor este necesar „ca toate eșaloanele de comandament să fie animate de același spirit, să întrebuințeze, aceleași metode” ceea ce presupune, firește, unitate de doctrină și că doctrina strategică, ca și cea tactică, nu trebuie înțeleasă ca o dogmă închisă, ca un sistem rigid, deoarece aceasta ar duce la o schematizare și la o atrofiere a gândirii creatoare și a spiritului de inițiativă. „Principiile și procedeele doctrinare — conchid ei — trebuie aplicate în mod rațional, în raport cu situația, cu mijloacele și cu celelalte circumstanțe care intervin în operații”².

O poziție mai aparte în problema definiției doctrinei militare o manifestă Mircea Tomescu. Acesta își construiește argumentația combătând ideile lui Foch privitoare la doctrină, exprimate în lucrările lui de bază „Des principes de la guerre” (1903) și „De la conduite de la guerre” (1907).

După părerea marelui francez doctrina ar consta în formarea unei „discipline intelectuale”, care, printr-o îndelungată deprindere poate da tuturor „un același mod de a vedea”. Pentru a-și exemplifica afirmațiile, Foch dădea următorul exemplu: „După cum aspectul unui edificiu se schimbă după direcția din care este privit și se înfățișează la fel numai observatorilor care-l privesc din aceeași parte, tot așa și problemele militare sînt rezolvate la fel de toți atunci cînd sînt judecate din același punct de vedere”³.

¹ General de divizie Ioan Sichitiu și colonel Alexandru Ioanițiu, *Elemente de strategie*, Atelierele „Cartea românească”, București, 1936. p. 73.

² Ibidem, p. 74.

³ Căpitan Mircea Tomescu, *Știința militară și doctrina românească*, București, Fundația pentru literatură și artă, 1937, p. 58.

Tomescu, utilizând și el metafora lui Foch, remarcă, în primul rând, că în toată Europa se făceau eforturi pentru a privi „marele edificiu” nu din aceeași parte ci din punctul de vedere al țării respective.

În al doilea rând, el consideră că în interiorul unei armate (trebuie să ținem seama aici de epoca istorică în care scria autorul) „este imposibil să ne plasăm toți în același punct față de edificiul pe care îl privim”. Și dacă este evidentă această imposibilitate, el își pune întrebarea : „Cum trebuie să se comporte o masă de cadre compusă din sute și mii de ofițeri care deodată sînt chemați să privească un edificiu din sute și mii de puncte de vedere, care deodată sînt chemați să rezolve sute și mii de situații variate și originale ?

În ce constă unitatea de vedere în fața acestei diversități de aspecte pe care le capătă edificiul, în ce ar putea consta unitatea de vedere în fața unor probleme variabile la infinit ?”¹.

Autorul citat consideră că unitatea de vedere nu se poate realiza prin metoda preconizată de Foch, care recomanda ca în rezolvarea unei situații să începem cu întrebarea : „De ce este vorba ?”, iar după stabilirea datelor problemei să ne adresăm „reflexiunii și gîndirii”, cu alte cuvinte să fie folosită o anumită metodă de gîndire. Teoreticianul român apreciază că este necesar ceva mai concret și anume o doctrină „care să ne orienteze pașii la fiecare răspîntie”², „care să reprezinte o meditațiune anterioară și o rezolvare apriori a problemelor de război”³ și care, într-o situație de luptă, să fie numai adoptată condițiilor concrete ce s-au creat.

După părerea lui M. Tomescu doctrina militară s-a născut deci nu din necesitatea de a ordona gîndirea, ci pentru a completa, a adăuga ceva științei militare atunci cînd aceasta este pusă în practică. Ca urmare, doctrina militară ar consta „în cultivarea în mod deosebit a unor anumite legi din știința militară și a unor anumiți factori

¹ Ibidem, pp. 58—59.

² Ibidem, p. 60.

³ Ibidem, p. 59.

din acei care constituie forța de război, legi și factori pe care conducerea militară va ști să le aleagă potrivit condițiilor specifice ale țării respective”¹.

Desigur, definițiile prezentate mai sus sînt destul de diferite. Totuși între ele există o anumită filiațiune ce permite să sesizăm prezența unor trăsături comune. Substanța lor comună poate fi rezumată astfel :

Doctrina militară reprezintă un ansamblu de idei directe privind organizarea militară și modul de ducere a luptei armate. Ea are un caracter de stat, derivă din politica acestuia și exprimă punctul lui de vedere în problemele militare. În fine, mai trebuie subliniat că atît din unele definiții (G. Vizanti și Sc. Urlățianu), cît și din contextul discuțiilor purtate de-a lungul anilor asupra doctrinei militare rezultă că aceasta își găsește expresia, dacă nu exclusiv, dar în cea mai mare măsură, în regulamentele militare.

Dezbaterea asupra doctrinei militare nu s-a purtat numai pentru a se defini această categorie. Ea a avut un scop foarte concret — stabilirea doctrinei oficiale a statului român din acea vreme.

În urma victoriei repurtate în primul război mondial de către Antantă, coaliție în care un rol principal a revenit Franței, în armata română au fost adoptate regulamente franceze. Documentul principal a fost „Instrucțiunile provizorii asupra întrebuintării tactice a marilor unități” din 1921, care, tradus, a devenit expresia concentrată a doctrinei armatei române de atunci.

În decursul anilor s-au ridicat însă tot mai multe voci care au susținut că doctrina franceză nu corespundea nevoilor specifice ale României. Ideea înlocuirii doctrinei franceze cu una românească s-a impus destul de greu, deoarece victoriile repurtate de armata franceză împotriva Germaniei Kaizerului exercitau o deosebită fascinație asupra gîndirii militare din țara noastră, cît și din multe alte state europene. Această influență era întretinută și de faptul că după primul război mondial România continua să considere ca principal aliat al său

¹ Ibidem, p. 61.

Franța. În acele împrejurări, măsura oficială de a se introduce în armata română doctrina franceză avea destui susținători printre teoreticienii români. În favoarea ei s-au și scris o serie de articole și lucrări, de pildă „Cauzele influenței doctrinei militare franceze în armata noastră” (în revista *România militară*), „Studiul critic asupra luptei și manevrei defensive” (broșură), „De vorbă cu pagina 213” (în *Revista cavaleriei*) etc.

Argumentele aduse la vremea respectivă în favoarea adoptării doctrinei militare franceze pot fi sintetizate astfel: similitudine între situația politico-militară a Franței și României, ceea ce reprezintă un fundament comun pentru doctrina militară, valoarea incontestabilă a experienței de război a armatei franceze, lipsa de mijloace de luptă a României, comparativ cu Franța, ceea ce n-ar permite elaborarea unei doctrine militare proprii.

Recunoașterea oficială a doctrinei militare franceze drept doctrină proprie, fenomen petrecut nu numai în țara noastră, ci și în alte țări — ca Iugoslavia, Polonia —, argumentele destul de puternice aduse în favoarea menținerii ei, faptul că numeroase cadre continuau să se formeze sub influența acestei doctrine, au impus celor ce susțineau necesitatea creării unei doctrine militare proprii să desfășoare o vastă muncă de convingere. În acest scop s-au ținut conferințe publice, s-au scris articole, au apărut numeroase lucrări care dezbăteau în exclusivitate această problemă sau care îi acordau capitole importante.

Dintre acestea vom menționa :

Prelegerile ținute la cursul de comandament de către generalul Ștefan Ionescu¹, articolele „Doctrina universală sau doctrina națională”, „Adaptare și adoptare”, „În jurul chestiunii unei doctrine românești”, publicate în revista *România militară*, lucrările „Adaptarea doctrinei franceze în armata noastră”, „Manevra strategică și bătălia”, „Defensiva în lumina noilor idei doctrinare românești” scrise de locotenent-colonelul I. Cernăianu,

¹ Cursul de comandament constituia o formă de pregătire a coloneilor pentru gradul de general. La acest curs a ținut prelegeri și generalul de divizie Ștefan Ionescu, pe vremea când era șeful Marelui stat major.

„Știința militară și doctrina românească“ de căpitanul M. Tomescu, „Strategia românească în viitorul război“ de colonelul G. Vizanti și maiorul Sc. Urlățianu, „Geografia militară a României“ de căpitanul C. Verdeș, „Elemente de strategie“ de generalul I. Sichițiu și colonelul Al. Ioanițiu etc.

Este remarcabil faptul că atât în lucrările menționate, cât și în numeroase altele autorii nu s-au mulțumit numai să demonstreze necesitatea unei doctrine militare naționale și să propună datele ei de bază, dar fac și încercări susținute de a da o soluție conformă unui punct de vedere românesc la numeroase probleme generale sau mai de detaliu ale luptei armate.

În frontul numeros al teoreticienilor preocupați de elaborarea unei doctrine militare românești, unit prin convingerea comună că aceasta trebuie să aibă caracter național, apar însă și diferențieri în ceea ce privește modul concret de soluționare a problemei.

De exemplu, după părerea lui M. Tomescu, știința militară are un caracter universal, întrucât cuceririle ei conțin rezolvări valabile pentru toate țările. De aceea, susține autorul menționat, fiecare țară a simțit nevoia de „ceva“ care să completeze prevederile științei militare în așa fel încât să obțină victoria, și acest „ceva“ este tocmai doctrina militară.

Analizînd dintr-un punct de vedere propriu istoria războaielor, M. Tomescu ajunge la concluzia — eronată în ce privește argumentele de detaliu dar justă în fond — că decizia a fost obținută grație unui caracter particular pe care l-au dat acțiunilor militare anumiți factori specifici națiunii respective. Acești factori ar fi fost (aici începe absolutizarea): forța materială pentru Germania, resursele spirituale ale națiunii, pentru Franța, și spațiul imens și clima pentru Rusia.

„Ideea de doctrină — afirmă el — este clară și ea nu poate avea loc nici în minte, nici în practică, decît sub forma aceasta: a completa realizările științei militare prin cultivarea în mod deosebit a unui anumit factor pe

care o națiune este mai aptă să-l dezvolte și să-l transforme în factor de superioritate față de adversarul sau adversarii săi”¹.

Explicînd astfel ideea de doctrină, M. Tomescu susține, în continuare, că doctrina națională „nu poate fi aflată în gîndirea universală, în istoria militară a lumii, ci în gîndirea originală și în istoria militară a noastră...”². De aceea, el îndeamnă să căutăm elementele doctrinei militare românești în istoria națională și nu în operele lui Clausewitz, ale lui Foch sau ale altor autori din străinătate, deoarece aceștia s-au inspirat din alte realități decît aceea a poporului nostru.

În viziunea lui M. Tomescu, elementele care determină specificul național al războaielor duse de poporul nostru ar fi :

- caracterul „moral” al războiului, care n-a avut niciodată alt scop decît realizarea și apărarea integrității teritoriului național ;

- eroismul de care a dat dovadă poporul român, manifestat prin faptul că armata română, deși adesea mai puțin numeroasă decît adversarii săi, totuși a reușit să-i învingă ;

- folosirea judicioasă a terenului pentru obținerea victoriei.

„Experiența noastră militară — conchide M. Tomescu — ar pretinde deci ca o doctrină românească să pună accentul, în activitatea militară, pe factorii a căror sinteză este voința de a lupta, iar în ordinea factorilor materiali să dea o atenție deosebită terenului”³.

Firește formularea la care ajunge M. Tomescu în privința factorilor de care depinde victoria nu rezistă unei analize științifice a fenomenelor ce se petrec în lupta armată. Problema a provocat multe rătăcirii la vremea respectivă și provoacă și în epoca contemporană atunci cînd este abordată de pe poziții idealiste. După cum se

¹ Căpitan M. Tomescu, *op. cit.*, pp. 64—65.

² Ibidem, p. 66.

³ Ibidem, p. 73.

știe ea a căpătat o rezolvare consecventă, științifică în gândirea militară socialistă, care a demonstrat adevărul că victoria sau înfrângerea sînt condiționate de factori economici, morali și militari propriu-ziși (nu intrăm în amănunte, întrucît problema nu face aici obiectul preocupării noastre).

Deși pozițiile de plecare în argumentarea ideii de doctrină — așa cum au fost expuse de publiciștii militari români din trecut — erau insuficient fondate, totuși, nu se poate să nu remarcăm că în lucrarea care face obiectul acestei prezentări sînt enumerate și o serie de idei valoroase ca : doctrina militară să fie elaborată pe baza propriei noastre experiențe și avînd în vedere condițiile specifice ale României ; moralul reprezintă un factor important în obținerea victoriei ; folosirea judicioasă a terenului are o influență deosebită asupra luptei.

Căutările multor alți gînditori militari români din trecut merg cu mai multă sau mai puțină consecvență pe un făgaș asemănător.

De exemplu, în articolul „Doctrină universală sau doctrine naționale“, apărut în revista *România militară* din iunie 1936, autorul, locotenent-colonelul A. Moldoveanu, analizează problema bazelor doctrinei sub aspectul corelației dintre elementele universale și cele particulare. Întrucît scopul general al războiului — distrugerea forțelor sau anihilarea voinței adversarului — nu se poate realiza decît pe baza unor principii universale — scrie autorul — ar rezulta că „doctrinele de război“, în partea lor „conceptuală“ tind a se integra într-o doctrină unică și universală. Atunci cînd se pune însă problema concretizării ei, doctrina universală suferă „anumite deformări“ care îi imprimă caracteristici specifice fiecărei națiuni în parte.

Elementele universale ale doctrinei militare sînt atît de generale, arăta în continuare A. Moldoveanu, încît ele pot fi atribuite tuturor științelor aplicative. De aceea, legile și principiile războiului își valorifică proprietățile numai prin punerea lor în practică ; or, după aprecierea lui A. Moldoveanu, tocmai modalitatea punerii în practică a principiilor universale ale doctrinei îi dă acesteia, în

mod obligatoriu, un caracter național. După A. Moldoveanu, istoria războaielor confirmă că „toate operațiunile de război au purtat stigmatul caracteristicilor armatelor respective” de unde concluzia că „o doctrină de război trebuie sintetizată în cadrul acestor caracteristici”¹. În final, acest autor conchide că elementele care determină caracteristicile unei doctrine, elemente care prin esența lor nu pot fi decât naționale, se pot grupa în două mari categorii: elemente fizice sau materiale (situația militară, politică, geografică, industrială, financiară etc.) și elemente morale (cultura, tradiția etc.).

Ideea că la baza doctrinei noastre trebuie să existe anumite principii generale, puse însă în practică în conformitate cu condițiile concrete ale țării noastre, o susțin și I. Sichitiu și Al. Ioanițiu. Acești autori, ca și alți teoreticieni care și-au desfășurat activitatea între cele două războaie mondiale, consideră că „în toate timpurile pregătirea, conducerea și execuția războiului au fost guvernate de anumite principii generale, care vor rămâne și în viitor la baza artei și științei militare, oricare va fi caracterul pe care-l va îmbrăca războiul”². Din aceste motive, cu toate transformările din ce în ce mai importante survenite în pregătirea și desfășurarea războiului este necesar ca aceste principii să stea la baza doctrinei noastre militare. Dar dacă principiile generale au rămas și vor rămâne neschimbate, în schimb „metodele și procedeele de aplicare a lor sînt într-o continuă transformare”³. Operînd cu aceste două idei de bază — principii universale și veșnice, metode și procedee în continuă schimbare — I. Sichitiu și Al. Ioanițiu construiesc o serie de raționamente ale căror concluzii finale sînt formulate astfel:

„Sistemele de operațiuni variază în raport cu caracterul pe care-l îmbracă războiul, cu structura armatelor, cu perfecționarea mijloacelor de luptă, iar pentru fiecare

¹ Locotenent-colonel Aurel Moldoveanu, *Doctrină universală sau doctrine naționale*, în revista *România militară*, iunie 1936, p. 42.

² General de divizie Ioan Sichitiu și colonel Alexandru Ioanițiu, *op. cit.*, p. 167.

³ Ibidem, p. 168.

națiune ele sînt determinate de situația politică, socială și geografică a țării, de potențialul ei de război și de pregătirea de război a armatei și națiunii¹. „În consecință, fiecare armată trebuie să aibă doctrina ei proprie — doctrina națională — izvorită din situația ei specifică din punct de vedere politic, geografic și militar”².

Analizînd situația țării noastre în anul 1936 din acest punct de vedere, I. Sichitiu și Al. Ioanițiu preconizează :

— organizarea mobilizării în așa fel încît să fim capabili a angaja în război toate forțele de care se dispune, de la începutul acestuia sau în cel mai scurt timp de la izbucnirea lui ;

— dezvoltarea ramurilor economice care au legătură cu războiul și organizarea potențialului nostru economic astfel încît acesta să devină rapid o forță capabilă de a alimenta războiul cu cele necesare ;

— dezvoltarea comunicațiilor feroviare și rutiere pentru a se mări viteza de deplasare a trupelor ;

— asigurarea în structura organizatorică a forțelor armate a locului cuvenit aviației, trupelor mecanizate și motorizate și trupelor chimice ;

— conceperea acțiunilor militare în spirit dinamic, potrivit trăsăturilor manevrei strategice și bătăliei din primul război mondial.

Raportul între elementele străine și autohtone în doctrina militară românească este prezentat din alt punct de vedere în articolul „În jurul chestiunii unei doctrine românești” scris de locotenent-colonelul I. Petroianu și apărut în revista „România militară” din mai 1931.

Autorul apreciază că diferitele țări care au luat parte la primul război mondial au cristalizat, în regulamentele apărute după război, învățămintele pe care le-au putut trage din această „experiență îndelungată și costisitoare”.

Țara noastră a adoptat doctrina franceză, dar, remarcă autorul „ce ne trebuie nouă, nu se potrivește cu ce trebuie altora”³.

¹ Ibidem, p. 168.

² Ibidem, p. 74.

³ Locotenent-colonel I. Petroianu, *În jurul chestiunii unei doctrine românești*, în revista *România militară*, mai 1931, p. 18.

Intrucît în aceea vreme era în curs de elaborare un nou regulament privitor la întrebuintarea în luptă a marilor unități, I. Petroianu își exprima speranța că acesta avea să constituie un document fundamental al doctrinei militare românești. Cunoscînd însă influența pe care o exercita doctrina franceză asupra multor militari și ținînd seama că de mulți ani se foloseau în armată regulamentele franceze, I. Petroianu își exprima îngrijorarea ca nu cumva noul regulament românesc să fie elaborat tot numai pe baza regulamentelor franceze. Această temere s-a dovedit a fi justificată : la baza regulamentului apărut în 1933 a stat tot regulamentul francez, adaptat în mică măsură nevoilor noastre.

Autorul sus-menționat consideră că o astfel de rezolvare n-ar fi indicată, deoarece și armata română, prin acțiunile de război pe care le-a desfășurat, dispunea de o experiență „de care trebuie să știm a profita, pentru că am plătit-o foarte scump”¹.

În afară de aceasta, I. Petroianu atrage atenția că nu numai francezii au sintetizat concluziile trase din război în regulamentele lor militare ci și alte armate, tot cu bogată experiență, au făcut același lucru, ajungînd uneori la rezolvări mai fericite decît ale francezilor. De aceea, el recomanda ca la elaborarea noului regulament românesc să se folosească pe lîngă regulamentele militare ale altor țări și experiența noastră proprie, bazată pe situații trăite, precum și pe concluziile la care s-a putut ajunge pînă la data întocmirii regulamentului, în urma studiilor ce s-au făcut asupra războiului nostru.

O poziție deosebit de fermă pentru o doctrină militară românească au adoptat G. Vizanti și Sc. Urlățianu în lucrarea „Strategia românească în viitorul război”. Se poate afirma că această carte este scrisă în întregime sub suflul mobilizator al cuvintelor cu care N. Iorga o prefățează : *„Încercarea de a trage din învățămintele istoriei militare a românilor principiile unor originalități românești în strategie intră de la sine în seria de opere care fixează în toate domeniile individualitatea poporului nostru.*

¹ Ibidem.

Orice studiu de acest fel trebuie salutat ca un capitol din acea românologie care a întârziat prea mult¹.

Autorii lucrării menționate mai sus nu mai recunosc existența unor principii veșnice care ar trebui să se reflecte și în doctrina militară românească. Dimpotrivă, ei susțin că noile mijloace de ducere a luptei „sînt menite a revoluționa complet întreaga organizație militară și a schimba complet aspectul viitoarelor operațiuni”².

Ei pledează pentru înlăturarea concepțiilor învechite referitoare la război, izvorite din folosirea unor mijloace de luptă depășite, subliniază cu insistență necesitatea de a se ține seama, în primul rînd, de influența pe care o vor exercita asupra luptei armate aviația, tancurile și substanțele toxice de luptă. În lucrarea la care ne referim, problemele sînt tratate tocmai din punctul de vedere al perspectivelor, al trăsăturilor noi a căror apariție se întrezărea, cu referiri concrete la războiul pe care ar putea să-l ducă țara noastră.

În ceea ce privește doctrina militară ei considerau că ea trebuie să slujească scopurile politice ale statului și că la elaborarea ei trebuia să se țină seama de :

- valoarea și importanța numerică a populației țării, atît din punct de vedere absolut cît și în raport cu inamicii probabili ;

- gradul de dezvoltare al țării din punct de vedere economic și cultural ;

- configurația și caracterul general al viitorului teatru de război ;

- felul și condițiile generale de luptă ale inamicului probabil.

Examinînd aceste elemente prin prisma situației țării noastre din 1932, G. Vizanti și Sc. Urlățianu propuneau, între altele, următoarele idei doctrinare :

- la baza doctrinei noastre militare să stea ideea apărării țării. Aceasta trebuie însă să excludă pasivitatea, cu atît mai mult cu cît este necesar ca forțele noastre

¹ Colonel G. Vizanti și maior Scarlat Urlățianu, *op. cit.*, p. 7.

² Ibidem, p. 76.

principale să fie animate de o viteză mai mare decât adversarii probabili ;

— lupta pe fronturi largi și mobile ;

— descentralizarea comandamentului și manifestarea din plin a inițiativei ;

— dezvoltarea acțiunilor printr-o serie de eforturi succesive, pe anumite direcții, eforturi realizate prin concentrarea mijloacelor necesare ;

— operațiile strategice, atât cele ofensive cât și de apărare, să se caracterizeze prin manevră. Aceasta urma să se realizeze numai în cazuri excepționale cu ajutorul căilor ferate, de regulă efectuându-se cu mijloacele de transport proprii ale trupelor.

Consecvenți părerii că doctrina militară cuprinde nu numai ideile de bază privind ducerea luptei, ci și referitoare la organizarea trupelor, G. Vizanti și Sc. Urlățianu propuneau și anumite soluții organizatorice în sensul sporirii mobilității și puterii de foc a marilor unități și unități.

Soluția oficială a disputei în jurul doctrinei militare pe care trebuia să o adopte țara noastră a fost dată prin apariția „Regulamentului întrebuintării tactice a marilor unități“.

După cum arăta generalul Ștefan Ionescu, noul regulament puna „bazele unei doctrine“, cuprinzând principii și procedee cu caracter general și nicidecum formule care să scutească pe ofițeri de a gândi. *„De altfel, — comentează Ștefan Ionescu — asemenea formule nu vom găsi în nici un regulament, deoarece situațiile tactice nu se reproduc niciodată în condiții identice“*¹.

Elaborarea noului regulament al întrebuintării tactice a marilor unități a fost rezultatul unui îndelungat proces de cristalizare a convingerii că „Instrucțiunile provizorii“ franceze asupra întrebuintării tactice a marilor unități, din 1921, pe baza cărora se desfășura instrucția ofițerilor din armata noastră, nu corespundeau nevoilor operative ale armatei României.

¹ General de divizie Ștefan Ionescu, *Considerațiuni asupra Regulamentului întrebuintării tactice a marilor unități* (1938), Tipografia „Bucovina“ I. E. Torouțiu, București, 1938, p. 50.

Comisia însărcinată cu elaborarea noului regulament (care a apărut în 1938) urma să țină seama de :

- dezvoltarea noilor mijloace de luptă ;
- nevoia de a se da regulamentului un caracter național și mai pronunțat.

Dar, întrucît în anul 1937 a apărut o nouă „Instrucțiune” franceză asupra întrebuirii tactice a marilor unități, la redactarea regulamentului românesc a fost luată în considerare și aceasta și, după cum rezultă din prezentarea pe care o face generalul Șt. Ionescu noului regulament românesc, influența doctrinei franceze s-a resimțit și de această dată.

Totuși, regulamentul românesc din 1938 prezintă numeroase prevederi originale, rezultatul unor încercări merituoase de a soluționa anumite probleme de artă militară potrivit condițiilor specifice ale țării.

Generalul Șt. Ionescu a sintetizat astfel ideile principale dezvoltate în acest regulament :

- în scopul asigurării libertății de acțiune este necesar ca sistemul de informații și siguranță să fie organizat pe o zonă cît mai adîncă ;

- în preliminariile bătăliei ofensive (apropierea, luarea contactului și angajarea) este necesar să se manifeste îndrăzneală. „Contactul” cu inamicul poate fi luat „ofensiv sau defensiv”, în raport de situația și de misiunea primită. Totodată, se recomandă folosirea unor avangărzi puternice ;¹

- necesitatea concentrării la maximum de forțe în anumite sectoare decisive pentru succesul atacului ;

- preconizarea unor „zone active și pasive” avîndu-se în vedere mijloacele mai puține de care dispunea țara noastră la acea dată (regulamentul francez prevedea atacul pe tot frontul), precum și folosirea, în zonele active, a mijloacelor, în special de artilerie, ale trupelor din eșalonul doi, ale rezervei generale și chiar ale diviziilor din eșalonul întîi care acționau în „zone pasive”. În ace-

¹ În regulamentul francez din 1937 luarea contactului era prevăzută numai prin acțiuni de apărare, cu scopul de a-l opri pe inamic ; totodată acesta recomanda să nu se angajeze lupta de întîlnire.

lași timp, se puna accentul pe cooperarea între infanterie, tancuri, artilerie și aviație, pe folosirea manevrei și realizarea siguranței împotriva motomecanizatorilor și acțiunilor duse de inamic în flancul grupării care atacă ;

— apărarea să fie organizată și condusă, atât în cadrul armatei cât și al corpurilor de armată și diviziilor, pe o adâncime mult mai mare. Dacă după regulamentul românesc din 1933 și cel francez din 1937 „poziția de rezistență” consta dintr-o „linie principală” și o „linie de oprire”, în regulamentul românesc din 1938 se prevedea ca aceasta să cuprindă o „zonă de rezistență” și o „zonă de oprire”, legate prin rezistențe intermediare și „închideri de foc combinate cu obstacole” ;

— ținând seama de pericolul pe care îl prezentau tancurile se prevedea ca în fața poziției de rezistență să se amenajeze obstacole antitanc, iar în interiorul acesteia, pe întreaga ei adâncime, să existe „centre de rezistență sau puncte de sprijin puternic ținute și bine protejate printr-un sistem de focuri încrucișate”¹ ;

— pentru lupta împotriva tancurilor se preconiza realizarea unui sistem de focuri adânc eșalonat și compus din : un eșalon înaintat constituit din mijloacele de foc ale avanposturilor, barajul de foc antitanc principal organizat în fața limitei dinainte a apărării, baraje de foc antitanc interioare și barajul organizat de artilerie și armamentul antitanc al acesteia ;

— în folosirea rezervelor pe timpul acțiunilor de apărare, regulamentul recomanda folosirea lor atât pentru oprirea inamicului pătruns cât și pentru contraatacuri, în timp ce regulamentul francez considera că în cadrul corpului de armată și al diviziei contraatacul va fi mai puțin probabil ;

— apărarea pe fronturi mari era văzută sub un dublu aspect : rezistență pe poziție și apărare prin manevră. Avînd în vedere specificul situației țării noastre la acea dată, oficialitățile recomandau studierea apărării pe fronturi mari, în special prin manevră, care se considera că prezintă două forme — manevra în retragere și concen-

¹ Regulamentul întrebuițării tactice a marilor unități (1938), art. 329.

trarea de forțe pe porțiunile de front amenințate. În ceea ce privește manevra în retragere, aceasta avea drept scop să întârzie pe atacator, să-l atragă într-un anumit raion creînd astfel condiții favorabile pentru bătălia viitoare, să evite o bătălie în condiții neegale. Ea se realiza prin „jocul unor eșaloane“ succesive, de tărie variabilă.

Pe scurt acestea au fost ideile doctrinare prevăzute de regulamentele armatei noastre în preajma începerii celui de-al doilea război mondial.

Trebuie remarcat că dezbaterea în jurul doctrinei militare românești, care a avut loc între cele două războaie mondiale, a generat o serie de idei care își mențin actualitatea. Din ele vom reține : dependența doctrinei militare de politica statului, faptul că doctrina militară se referă atît la probleme de ducere a acțiunilor militare cît și de altă natură (organizarea militară, amenajarea teritoriului etc.), doctrina militară are un caracter național.

Ținînd seama de aceste idei și analizînd doctrina militară în legătură cu alte categorii și noțiuni existente în domeniul militar consider că ea ar putea fi definită astfel :

Doctrina militară reprezintă ansamblul de concepții, idei și principii fundamentale, directoare, cu privire la pregătirea și ducerea luptei armate, adoptate de stat și puse în practică de acesta.

Conținutul doctrinei militare nu este independent de știința militară. Dimpotrivă, concepțiile, ideile, principiile care alcătuiesc doctrina militară sînt elaborate de știința militară. Ceea ce le deosebește însă de știința militară, ceea ce constituie diferența specifică între acestea și celelalte elemente (concepții, idei, principii etc.) elaborate de știința militară constă în faptul că ele au un caracter fundamental, director, și sînt recunoscute în mod oficial de către stat care le pune în practică în politica sa militară.

La stabilirea raportului dintre știința militară și doctrina militară trebuie avut în vedere faptul că știința militară descoperă legile obiective ale luptei armate dar, totodată, elaborează și principii, procedee, reguli, norme

etc. privind organizarea și instruirea trupelor și ducerea acțiunilor militare. Ea reprezintă totalitatea cunoștințelor umane despre lupta armată acumulate pe o anumită treaptă de dezvoltare, cuprinzând, pe lângă adevăruri cu caracter general, și numeroase altele care se referă la cazuri mai particulare ale luptei armate, precum și diferite variante în care ar putea fi soluționată una și aceeași problemă. De aceea, statul, în funcție de baza social-economică a societății, de interesele de clasă pe care le reprezintă, de gradul său de dezvoltare, de situația politică internațională, precum și de alte criterii, alege din totalitatea cunoștințelor elaborate de știința militară acele concepții, idei, principii fundamentale, directe care corespund cel mai bine țelurilor și posibilităților sale și care, în acest mod, devin doctrina sa militară. Pentru acest motiv sfera doctrinei militare este mai restrânsă decât a științei militare.

Unii teoreticieni vorbind despre doctrina militară au inclus în această categorie și măsurile concrete luate de stat în domeniul militar. Atribuirea unui astfel de conținut doctrinei militare mi se pare greșit din punct de vedere logic. În general categoria doctrină exprimă un ansamblu de idei. În acest sens există doctrină economică, politică etc. Construirea unui obiectiv industrial, încheierea unui tratat politic nu reprezintă un element de doctrină ci o măsură concretă, luată, e adevărat, pe baza unor idei directe. În mod similar se petrec lucrurile și cu doctrina militară. Ea nu poate reprezenta, în esență, decât un ansamblu de idei. Desigur acestea se materializează prin anumite acțiuni, amenajări etc., totuși nimic nu ne îndreptățește să confundăm ideile cu măsurile pe care le generează și să extindem sfera doctrinei la fenomene de altă esență.

Analizându-se doctrina militară, uneori se încearcă să se descopere influența pe care ar exercita-o aceasta asupra științei militare în ansamblu, asupra strategiei etc., interdependența dintre ele. Astfel pusă problema, ar rezulta că doctrina militară ar reprezenta ceva diferit față de știința militară, nu numai din punct de vedere al sferei sale ci și al conținutului, sau că doctrina ar consti-

tui elementul cel mai mobil, factorul prim al dezvoltării științei militare. De exemplu știința militară ar vedea într-un anumit mod problema alegerii direcției loviturii principale și a surprinderii, iar doctrina militară în alt mod ; sau, ideile privind alegerea direcției loviturii principale și realizarea surprinderii în luptă (operație) se schimbă mai întâi în doctrină și apoi în știința militară.

Consider că, în realitate, nu există asemenea relații. Știința militară elaborează totalitatea ideilor privind, ca să păstrăm exemplul, alegerea direcției loviturii principale și a elementelor surprinderii, iar doctrina militară le alege pe cele care corespund intereselor și posibilităților statului.

Un rol important în dezvoltarea științei, inclusiv a științei militare, îl are statul.

Documentele Congresului al IX-lea al Partidului Comunist Român cât și documentele de partid și de stat adoptate după congres ne arată cu claritate rolul însemnat al statului în domeniul cercetării științifice în toate ramurile de activitate.

După cum se arată în expunerea tovarășului Nicolae Ceaușescu cu privire la îmbunătățirea organizării și îndrumării activității de cercetare științifică *„Activitatea științifică din țara noastră trebuie concentrată spre avântul neîntrerupt al societății socialiste. În această direcție un rol de seamă revine statului socialist care poartă răspunderea creării și dezvoltării continue a bazei materiale a cercetării științifice, pregătirii cadrelor necesare, mobilizării eforturilor întregii societăți pentru îndeplinirea sarcinilor desăvârșirii construcției socialismului”*¹.

În acest scop s-a creat Consiliul Național al Cercetării Științifice, care are sarcina să asigure realizarea politicii partidului și guvernului privind dezvoltarea cercetării științifice în țara noastră.

Cercetarea științifică cu aplicații în domeniul apărării patriei socialiste constituie parte integrantă a programului unitar de cercetare științifică pe întreaga țară. Direc-

¹ Nicolae Ceaușescu, *Expunere cu privire la îmbunătățirea organizării și îndrumării activității de cercetare științifică*, Editura politică, București, 1965, pp. 16—17.

țiile în care urmează a se dezvolta sînt stabilite de către conducerea de partid și de stat. În prezent cele mai importante sarcini ale cercetării științifice în domeniul militar constau în îmbunătățirea și perfecționarea armamentului fabricat în țară, producerea de noi tipuri de armament, precum și studierea problemelor legate de introducerea mașinilor de calcul electronice în înzestrarea forțelor noastre armate. În acest sens în cuvîntarea la adunarea activului de bază al Forțelor Armate ale Republicii Socialiste România, tovarășul Nicolae Ceaușescu sublinia necesitatea de a se stabili un plan de măsuri care să prevadă dotarea forțelor noastre armate cu mașini de calcul electronice de comandă, care vor face mai rapidă luarea hotărîrilor și măsurilor și transmiterea ordinelor.

Statul nostru, Ministerul Forțelor Armate canalizează cercetarea în domeniul științei militare potrivit cerințelor actuale. Rezultatele acestei cercetări devin sau nu elemente de doctrină în măsura în care soluțiile elaborate corespund imperativelor ce stau în fața statului, precum și pe măsura posibilităților existente.

Referitor la caracterul național sau general al doctrinei militare, apreciem că, așa cum au susținut numeroși teoreticieni militari români din trecut, ea nu poate fi decît națională.

Între state, chiar dacă au aceeași orînduire socială, există diferențe în ceea ce privește gradul de dezvoltare economică, numărul populației, dispunerea geografică etc. Ca urmare și problemele militare se individualizează de la stat la stat, ceea ce reclamă pentru fiecare țară o doctrină militară proprie. Doctrinile a două state socialiste, deși își trag ideile din aceeași știință militară și au elemente comune, au totuși diferențe care conferă fiecăreia anumite particularități naționale distincte.

Dacă am admite existența unei doctrine comune pentru toate statele socialiste, ar însemna că elaborarea ei să aibă un caracter extrastatal. Or, aceasta ar încălca drepturile suverane ale statului, singurul în măsură să hotărască în problemele care privesc soarta poporului respectiv, inclusiv în cele militare. În acest sens, în cuvîntarea sa la întîlnirea cu activul de partid din regiunea Brașov, tovarășul Nicolae Ceaușescu preciza : „România

dezvoltă și va dezvolta colaborarea și pregătirea comună de luptă a armatelor noastre (a armatelor statelor participante la tratatul de la Varșovia, N.A.) pornind, desigur, de la principiile care guvernează relațiile dintre țările socialiste, de la faptul că fiecare țară, fiecare armată trebuie să fie bine organizată, puternică din toate punctele de vedere și să aibă comanda ei proprie, în stare să răspundă oricărei chemări¹.

¹ Vezi „Scintela” din 19 iulie 1967.

ARTA MILITARĂ — PARTE A ȘTIINȚEI MILITARE

Din considerațiile făcute în prima parte a lucrării rezultă că arta militară poate fi considerată drept partea cea mai importantă a științei militare socialiste. Ea se ocupă cu studierea și elaborarea procedeeelor și metodelor de pregătire și ducere a acțiunilor militare — de amploare strategică, operativă și tactică — pe uscat, în aer și pe mare, cât și cu practica conducerii acestora. Ca urmare a faptului că acțiunile militare se diferențiază după scop și amploare, arta militară se subîmparte în strategie, artă operativă și tactică, domenii distincte, dar care se găsesc în strînsă interdependență.

Raporturile dintre știința militară și arta militară sînt cele care există între întreg (știința militară) și parte (arta militară). Artă militară studiază și rezolvă o parte din problemele care intră în sfera de preocupări a științei militare, depunînd în acest scop o activitate proprie de cercetare, în care folosește și rezultatele obținute de celelalte discipline din compunerea științei militare, precum și de alte științe.

De exemplu, pentru a elabora procedeele de ducere a operației, arta militară ține seama de experiența războaielor trecute, analizată și sintetizată de istoria artei militare, cât și de concluziile la care a ajuns geografia militară asupra particularităților diferitelor teatre de acțiuni militare și a direcțiilor de operații etc.

La rîndul lor, multe din disciplinele din compunerea științei militare folosesc rezultatele cercetării artei militare pentru rezolvarea problemelor care intră în sfera lor de preocupări. De pildă, concluzia elaborată de arta militară

că lupta modernă se duce pe direcții, cu intervale între trupe, servește ca punct de plecare pentru soluționarea unor probleme specifice ce revin teoriei instruirii și educării trupelor precum și organizării militare.

Arta militară prezintă două laturi — o activitate teoretică și alta aplicată. Ca activitate teoretică, arta militară, mai exact teoria artei militare urmărește să obțină generalizări — concluzii, principii, procedee, reguli, norme — care să servească comandanților la soluționarea diferitelor probleme legate de pregătirea și ducerea acțiunilor militare. Ea este consemnată în regulamente, manuale, studii științifice, lecții, articole etc.

Ca activitate aplicată arta militară își găsește expresia în hotărârile comandanților, în ordinele date de aceștia, în documentele de planificare și asigurare a operației (luptei) întocmite de statul major, în măsurile ce se iau pentru rezolvarea unei situații concrete. De pildă, hotărârea comandantului Armatei 4 române, ordinele date de acesta, documentele întocmite de statul său major, măsurile luate în vederea operației Cluj constituie o aplicare practică a artei militare românești, în condițiile operative concrete create la începutul lunii octombrie 1944 în Podișul Transilvaniei.

Fără îndoială că cele două laturi ale artei militare — partea teoretică și cea aplicată — nu pot fi separate una de alta, ci trebuie privite în unitatea lor dialectică. Teoria, pentru a reflecta cât mai deplin legitățile luptei armate, trebuie să fie verificată în practică. Un principiu, o metodă, o normă sau regulă elaborată de teoria artei militare își dovedește valabilitatea atunci când este confirmată de practică, când, aplicată pe câmpul de luptă, în diferite situații conduce la rezultatele urmărite.

La rîndul ei partea aplicată a artei militare constituie un izvor faptic, care, interpretat și analizat, dă posibilitate să se ajungă la generalizări teoretice.

Definirea artei militare drept parte a științei militare implică, fără îndoială, recunoașterea faptului că arta militară, în ciuda denumirii de „artă“, care s-a încetățenit prin uz, constituie totuși o disciplină științifică. Caracte-

rul de disciplină științifică rezultă nu numai din considerente de logică — dacă întregul (știința militară) este o știință atunci și partea (arta militară) are același caracter — ci din însuși obiectul său de studiu și din metodele pe care le folosește.

Studiind acțiunile militare de amploare strategică, operativă și tactică, arta militară își propune să elaboreze principiile, procedeele, regulile, normele după care trebuie pregătite și conduse operațiile, bătăliile și luptele pentru a se obține victoria. În această activitate, arta militară analizează diferitele fenomene militare, sintetizează unele cunoștințe noi, dobândite cu ajutorul altor științe sau discipline științifice, organizează experimente (în anumite limite în timp de pace), operează cu raționamente și abstractizări.

Revoluția tehnico-științifică contemporană, care are repercusiuni din cele mai mari asupra tuturor domeniilor vieții sociale, exercită o influență considerabilă și în domeniul militar. Această influență se manifestă nu numai prin crearea unei tehnici de luptă noi, cu posibilități nebănuite, care schimbă fundamental aspectul luptei armate, ci și prin apariția unor adevărate „mutații” în însuși caracterul artei militare.

De exemplu, în trecut, arta militară, pentru a descoperi legitățile care guvernează lupta armată, se folosea în special de observare și, în anumite situații (în special în război), de experiment. În prezent însă, știința modernă pune la îndemina artei militare metode de abstractizare profundă, logice și matematice (algoritmi, modele), care îi dau posibilitatea să studieze anumite acțiuni sau domenii pentru care nu este posibilă organizarea de experimente în timp de pace.

Importanța metodelor matematice introduse relativ recent în arta militară poate fi subliniată prin următorul exemplu: pentru a studia modul cel mai eficace de utilizare a 10 echipaje de avion, tanc, radio etc., prin observare, ar trebui să se organizeze experimente în care acestea să execute toate variantele posibile și apoi să se aleagă varianta sau variantele cele mai avantajoase.

Practic acest lucru nu este posibil deoarece calculul arată că 10 echipaje, de orice natură, pot acționa în 3 628 000 variante, iar 20 echipaje în $2,4329 \times 10^{23}$ (un număr cu 24 cifre) variante. Este evident că analiza unei acțiuni militare numai pe bază de observare nu mai este practic posibilă. În exemplul folosit, desigur cercetătorul s-ar mulțumi cu câteva cazuri și ar trage concluziile fără a cunoaște un număr impresionant de variante, printre care se pot găsi tocmai cele concludente.

Prin modelarea matematică a problemei și folosirea calculatoarelor electronice studiul asupra utilizării celor 10 sau 20 de echipaje poate fi efectuat complet și într-un timp de ordinul a câteva ore, fără a se organiza experimente.

Literatura de specialitate menționează și multe alte exemple. Astfel, prin folosirea unei metode a statisticii matematice, denumită metoda Monte Carlo, se pot stabili pierderile probabile în cursul unei acțiuni de luptă, în anumite faze ale acesteia și pe diferite aliniamente. De asemenea, tot fără a se organiza experimente, s-au studiat toate variantele posibile și s-au elaborat soluțiile pentru fiecare caz în parte privind lupta aviației de vânătoare împotriva celei de bombardament într-o situație ipotetică dată.

Un alt aspect nou rezidă în faptul că arta militară folosește, din ce în ce mai mult, cuceririle științelor exacte — fizica, matematica ș.a. — pentru elaborarea procedurilor de folosire a diferitelor categorii de armament și tehnică, pentru studiul științific al acțiunilor de luptă.

În timpul celui de-al doilea război mondial s-au rezolvat, cu ajutorul metodelor matematice, anumite probleme privind întrebuințarea armamentului, stabilirea unor procedee tactice de întrebuințare a forțelor și mijloacelor de luptă, sporirea eficacității acțiunilor pe timpul ducerii luptei. Dintre acestea vom menționa: apărarea antiaeriană a convoaielor de nave de transport, aprecierea eficacității armamentului nou, bazele luptei împotriva submarinelor, dispunerea patrulelor aeriene de acoperire în raport cu obiectivele de apărare, evitarea atacului torpilelor etc.

În anii de după război au început să se introducă metodele matematice de lucru pe o scară din ce în ce mai largă și în partea aplicată a artei militare, în conducerea trupelor. În trecut a existat o lungă perioadă de timp când comandantul putea să pună la baza hotărîrii sale doar experiența și intuiția, înțelegînd prin intuiție capacitatea conștiinței de a descoperi adevărul, imbinarea indisolubilă a rațiunii cu experiența și cunoștințele factice dobîndite anterior, care se remarcă adesea prin labilitate. În prezent însă, armele moderne folosite în lupta armată, prin efectul lor nimicitor, spațiul mare și timpul scurt în care acționează, impun ca, în luarea hotărîrii, comandantul să se sprijine tot mai mult pe investigațiile științei moderne care se remarcă prin exactitate. Ca urmare, la baza criteriului „experiență-intuiție”, folosit în elaborarea hotărîrii s-a adăugat un element nou, denumit în știința contemporană „informație-raționament științific”. Folosirea acestei baze a dus la rezultate cu totul noi în conducerea trupelor de apărare antiaeriană a teritoriului, a aviației, a rachetelor cu destinație strategică și sînt în perspectivă realizări asemănătoare și în ceea ce privește conducerea trupelor de uscat.

Toate aceste trăsături actuale ale artei militare o definesc drept o disciplină științifică cu caracter aplicativ.

În unele lucrări apărute recent s-a făcut aprecierea că arta militară ar avea un dublu aspect — de știință și artă. Conținutul științific ar rezulta din caracterul obiectiv al legilor luptei armate, iar cel de artă, din faptul că folosirea lor este legată de aptitudinile oamenilor, de talent, de puterea lor de concepție pentru a le pune în practică. Consider că această apreciere a corespuns unei perioade depășite și că adevăratul stadiu de dezvoltare a științei militare impune o altă abordare.

Este foarte adevărat că în domeniul militar se pune problema alegerii din multitudinea principiilor, procedeelor, regulilor elaborate de arta militară a acelor care se potrivesc cel mai bine pentru un anumit caz.

Situația nu este însă specifică numai luptei armate. În mod similar se petrec lucrurile și în economia con-

cretă, în medicină, în științele tehnice-inginerești etc., cu alte cuvinte în științele aplicate. În acest grup de științe, legile, principiile generale trebuie aplicate la un caz particular pentru a da : în economia concretă, soluția optimă de organizare a activității economice a unei întreprinderi ; în medicină, tratamentul unui bolnav ; în științele tehnice-inginerești, soluția optimă de proiectare a unui utilaj sau a unei construcții. Evident că aplicarea generalului la un caz particular se face cu ajutorul omului, al factorului subiectiv. Însă activitatea acestuia nu poate fi calificată în situațiile enumerate drept „artă” în adevărata accepție a cuvîntului. Economistul, medicul, inginerul săvîrșesc în aceste împrejurări un act științific. În elaborarea soluției ei au în vedere criterii și date obiective (nu de inspirație) pe care le aleg pe baza propriilor cunoștințe și experiențe, precum și, într-o proporție din ce în ce mai mare, cu ajutorul metodelor moderne pe care cibernetica, teoria jocurilor, teoria drumurilor critice etc. le pun la îndemîna oamenilor de știință din diferite domenii. Același lucru îl face și comandantul militar cînd elaborează o hotărîre. El analizează situația creată cu ajutorul statului său major, după criterii științifice, și ia o hotărîre prin care aplică, la cazul concret, principiile, procedeele, regulile etc. elaborate de arta militară. În ultimă instanță, hotărîrea unui comandant reprezintă o variantă, din cîteva posibile, și aceasta trebuie să fie varianta optimă, deziderat care se obține în special prin folosirea metodelor matematice de lucru.

Cercetările întreprinse în ultimul timp și elaborarea unor modele matematice privind transportul trupelor pe calea ferată sau pe drumuri, planificarea focului rachetelor, forțarea cursurilor de apă etc. constituie argumente puternice în sprijinul tezei că hotărîrea comandantului — deși act de creație — constituie un fapt științific și nu unul artistic.

Dacă arta militară constituie o disciplină științifică, apare în mod firesc întrebarea de ce totuși poartă denumirea de „artă” ? Consider că explicația constă în împrejurările istorice în care ea a apărut și s-a dezvoltat de-a lungul veacurilor și s-a conservat prin inerție.

SCURT ISTORIC AL APARIȚIEI ȘI DEZVOLTĂRII ARTEI MILITARE

Ca și în alte domenii ale cunoașterii omenești, și în domeniul militar a fost necesară o lungă perioadă de acumulări cantitative pentru a se trece de la cunoașterea întâmplătoare, empirică, la o cunoaștere calitativ nouă, la cea științifică. Obiectul de studiu, metodele de cercetare ale științei militare nu au apărut ca atare de la început, ci ele au prins contur progresiv de-a lungul unei lungi perioade de dezvoltare.

În perioada descompunerii orînduirii gentilice și a formării societății sclavagiste și apoi în tot timpul acestei orînduirii, problemele legate de lupta armată nu au putut constitui, din cauza mijloacelor primitive cu care se duceau acțiunile militare cît și datorită nivelului scăzut de cunoștințe, obiectul vreunei științe. Puținele cunoștințe militare care existau se reduceau în special la formarea deprinderilor în activitatea de luptă, iar însemnările privind campaniile militare, luptele, victoriile și înfrîngerile au fost întâmplătoare și fragmentare. Cu timpul, lupta armată a început să fie mai complexă și s-au acumulat mai multe cunoștințe și experiență în domeniul militar. Deși meseria armelor nu reprezenta încă o îndeletnicire bine conturată, totuși, pe măsura complicării formelor de ducere a luptei armate s-a simțit nevoia unor cunoștințe militare mai dezvoltate.

Primele lucrări în care sînt consemnate cunoștințele acumulate în domeniul militar datează din secolul al V-lea î.e.n., cînd unii gînditori ai Orientului antic — Confucius, Sun-țzi — au formulat anumite idei privind ducerea războiului: calea (unitatea poporului cu cîrmuitorul); cerul (luarea în considerare a factorului timp); pămîntul (condițiile geografice ale teatrului de acțiuni militare); arta comandantului de oști.

Marii comandanți de oști Epaminonda, Alexandru Macedon, Hanibal, Cezar au studiat experiența luptelor duse de predecesorii lor și au îmbogățit-o cu propria lor experiență și au descris parte din bătăliile purtate. Lucrări ca aceea a lui Cezar „De bello Gallico” constituie adevă-

rate monumente literare, cu indicații extrem de prețioase asupra artei militare din antichitate.

Fenomenul militar a preocupat nu numai pe marii comandanți de oști ci și pe filozofi. Printre lucrările scrise pe timpul Imperiului roman, care consemnează într-o măsură mai însemnată experiența luptei armate din această epocă, pot fi citate: „Strategemata“ scrisă de Sextus Iulius Frontinus, scriitor care a trăit în secolul întâi al erei noastre, „Stratêgikos logos“ a lui Onosandros — lucrări în care este folosit pentru prima oară termenul de strategie — și „Tratatul de artă militară“ a lui Flavius Vegetius Renatus datînd de la sfîrșitul secolului al IV-lea și începutul secolului al V-lea e.n.

În lucrările menționate mai sus, cît și în altele, problemele luptei armate sînt expuse în bună măsură descriptiv și empiric, pe baza experienței unora sau altora dintre comandanții de oști. Artă militară era privită ca un meșteșug, ca o deprindere ce se poate învăța de la un „magister“, care are o mare experiență, de la un general care a condus trupele la victorie în multe războaie.

În perioada feudală s-au făcut noi acumulări în ceea ce privește cunoașterea luptei armate. Printre lucrările medievale de circulație europeană privind problemele militare poate fi citată „Arta războiului“ a lui Machiavelli.

Descoperirea și întrebuințarea prafului de pușcă și a armamentului de foc au provocat o adevărată revoluție în artă militară. Lupta armată a devenit mult mai complexă. În meseria armelor au apărut domenii distincte ca artileria, construcția de fortificații, artă militară navală etc. Totodată s-au înmulțit și cunoștințele oamenilor, cît și capacitatea lor de a pătrunde în esența fenomenelor. Ca urmare au început să apară tratate și alte lucrări ce urmăreau să integreze problemele de artă militară într-un sistem conceptual unitar. Un strălucit exemplu în acest sens constituie memoriile lui Napoleon, în care erau cuprinse cunoștințe mult mai numeroase decît în trecut și în care erau exprimate generalizări, principii, reguli rezultate în urma unei analize mai profunde a luptei armate.

Perfecționarea armamentului de foc, caracterul din ce în ce mai complicat al acțiunilor militare, duse cu armate numeroase, au impus abordarea științifică a problemelor legate de lupta armată pentru a se descoperi legile cu ajutorul cărora să se poată obține victoria. Răsunătoarele succese obținute de Napoleon au uimit lumea și mulți teoreticieni le-au atribuit însușirilor personale ale acestui comandant de oști, artei lui de a conduce trupele.

Au fost însă și gânditori, care, mai mult sau mai puțin consecvent, au sesizat că în spatele „haosului” și al „întîmplării”, despre care se spunea că domnesc în lupta armată, există totuși anumite legități de care trebuie să se țină seama pentru a se obține victoria. În acest sens sînt pline de interes lucrările lui Jomini (1779—1869) și ale lui Clausewitz (1780—1831).

Concomitent cu dezvoltarea capitalismului, a căilor de comunicații (calea ferată) și a mijloacelor de transmisiuni (telegraful, telefonul), o dată cu perfecționarea tehnicii de luptă și a armamentului, necesitatea rezolvării științifice a problemelor luptei armate a devenit și mai stringentă. În același timp, experiența istorică ce se acumulasă, cunoștințele oamenilor, mult mai numeroase, făceau posibil acest lucru. În aceste condiții s-a constituit știința militară.

În arta militară, apărută încă din epoca sclavagistă, se produsese numeroase acumulări cantitative care au dus la schimbări calitative; ca urmare, lupta armată a devenit obiectul de studiu al unei științe — știința militară — care pentru a-și putea îndeplini sarcinile din ce în ce mai complexe este alcătuită din mai multe discipline științifice.

Arta militară de astăzi, ca domeniu al cunoașterii umane, este structural deosebită de cea existentă la apariția ei și apoi în continuare de-a lungul a două perioade istorice — sclavagismul și feudalismul. Dintr-un meșteșug, dintr-o deprindere, ea a devenit o disciplină științifică, cu metode de lucru proprii acestei categorii. Dar, cu toată schimbarea calitativă a conținutului artei militare, totuși denumirea ei, folosită de secole, a continuat să fie menținută. Aceasta explică nepotrivirea între denumire și conținut și motivul pentru care folosim termenul de

„artă“ pentru a desemna o categorie de esență complet diferită decît vocabula ce o desemnează.

Constituirea științei militare, definirea obiectului acesteia, elaborarea metodelor ei de lucru — după cum am mai amintit — au stîrnit vii discuții și controverse. Problema dacă lupta armată face obiectul unei arte sau științe a frămîntat în mod deosebit gîndirea militară de la sfîrșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea.

Răspunsul la această întrebare nu s-a conturat cu toată claritatea de la început. Au fost necesare numeroase contribuții succesive, bineînțelese fiecare din ele cu aportul ei de adevăr dar și cu limitele și erorile respective.

Dintre numeroasele „sisteme“ și păreri ce s-au emis vom cita cîteva care ni se par semnificative pentru a ilustra mai ales contribuția teoreticienilor români de la sfîrșitul secolului al XIX-lea la clarificarea acestei probleme.

Astfel, maiorul X. Eraclide, în lucrarea „Introducere în arta și istoria militară“, considera că rezolvarea problemelor luptei armate este de resortul „artei militare“. Trebuie subliniat însă că în concepția acestui autor „arta militară“ nu constituia o însușire înăscută a comandantului de oști, așa cum susțineau unii teoreticieni străini contemporani cu el, ca de pildă Hohenlohe, ci, după cum se exprima el în limbajul vremii, ea ar cuprinde „o adunătură de principii, de reguli, de teorii și metode“¹.

Ideea că arta militară constituie un ansamblu de cunoștințe o susține și maiorul Istrati în cursul său de artă militară profesat la școala de ofițeri în anii 1893—1894.

În lucrarea „Studii elementare asupra artei războiului“², apărută în 1899, autorul, Cocorăscu, prezintă un tabel sinoptic în care sînt consemnate părțile componente

¹ Maior X. Eraclide, *Introducere în arta și istoria militară*, Tipografia societății Junimea, Iași, 1870, p. 6.

² Maior Cocorăscu, *Studii elementare asupra artei războiului*, *Introducere în arta războiului*, Tipografia și fonderia de litere Thoma Basilescu, București, 1899, p. 30.

ale acestei arte. Deși autorul folosește denumirea de „arta războiului“ totuși, prin modul cum concepe părțile ei componente și legăturile dintre acestea reiese că viziunea lui tinde spre a-i atribui caracterul de știință.

Cocorăscu include în „arta războiului“ toate cunoștințele necesare pentru pregătirea și desfășurarea conflictului armat. Ea s-ar împărți în două părți principale: pregătirea războiului și execuția lui. Pregătirea războiului ar cuprinde „organizarea puterii militare și politica războiului“. În această concepție „organizarea puterii militare“ vizează o sferă foarte largă de probleme ca: recrutarea și instruirea efectivelor, asigurarea materială a trupelor, studiul și amenajarea teatrului de acțiuni militare, pregătirea mobilizării etc.

A doua parte a „artei războiului“, execuția lui, ar fi compusă din: declarația de război, mobilizarea, conducerea propriu-zisă (strategia, marea tactică, tactica armelor combinate, tactica elementară, fortificația pasageră, tactica navală), funcționarea serviciilor (de stat major, artilerie, geniu, intendență, sanitar, al etapelor etc.), încetarea ostilităților și pacea.

În susținerea părerilor sale, Cocorăscu argumentează că datorită creșterii efectivelor și perfecționării mijloacelor de distrugere se complică într-o măsură însemnată „pregătirea și execuția războiului“, ceea ce face necesară o „cultură superioară, căpătată printr-o muncă continuă și o voință de fier“.

Ideea diversificării domeniilor de cercetare în vederea rezolvării pe o bază superioară a problemelor războiului reiese pregnant din modul în care se face legătura între diferite sarcini ale „artei războiului“ și cunoștințele necesare pentru soluționarea lor. Sinopticul menționat ne indică că „arta războiului“ implică cunoștințe de drept (intern și internațional), administrative, de economie politică, construcții (guri de foc, nave, clădiri etc.), științe fizico-chimice, navigație, geografie militară, comunicații, fortificații, istoria războaielor și bineînțeles de strategie, tactică, funcționarea serviciilor etc.

Este interesantă o astfel de viziune asupra „artei războiului“ pentru că ea pune pe primul plan necesitatea unor cunoștințe științifice, cât și datorită faptului că nu

limitează sfera de cunoștințe numai la pregătirea și execuția luptelor și bătăliilor, ci o extinde și asupra altor domenii, care au o influență certă asupra războiului. Putem spune așadar, că acest teoretician a sesizat că problematica războiului nu poate fi redusă numai la studiul acțiunilor militare și că a simțit nevoia dirijării eforturilor de cercetare și spre alte direcții, dintre care unele — ca organizarea militară, istoria militară, geografia militară — au devenit părți componente ale științei militare.

În fine, trebuie menționat că au fost și teoreticieni care au apreciat că în domeniul militar se manifestă atât o „artă“, cât și o „știință“. De exemplu, colonelul C. Poenaru în cursul său de artă militară afirma, bizar, că războiul „este o artă în concepțiunile generale, în alegerea mijloacelor, în ghicirea intențiilor inamicului, însă în proceduri, în aplicarea practică are un caracter științific“¹.

TRĂSĂTURI ALE ARTEI MILITARE ROMANEȘTI

Așa după cum s-a arătat, arta militară se ocupă cu studierea și elaborarea procedeelor și metodelor de pregătire și ducere a acțiunilor militare. Sarcinile artei militare se realizează prin contribuția conducătorilor de oști, a maselor de militari, a teoreticienilor.

Într-o anumită etapă de dezvoltare a societății, se poate vorbi de o artă militară generală — de exemplu arta militară a sclavagismului, a feudalismului etc. — care reprezintă totalitatea cunoștințelor privind obiectul de studiu al artei militare, purtând, în mod evident, pecetea orînduirii în care a fost elaborată.

În același timp trebuie subliniat că la constituirea fondului de cunoștințe generale privind pregătirea și ducerea acțiunilor militare își aduc aportul toate popoarele (sau aproape toate) care trăiesc într-o anumită epocă istorică. Contribuția lor nu este însă identică, ci diferă,

¹ Colonel Constantin Poenaru, *Curs de artă militară*, Tipografia Școlii speciale de artilerie și geniu, București, 1880, pp. 2—3.

ca urmare a condițiilor specifice de viață economică, politică și culturală, de ordin geografic și istoric etc. De aceea, pe lângă o artă militară generală, caracteristică unei anumite epoci, iar în prezent diferențiată și în funcție de orînduirea socială — capitalistă sau socialistă — în care se dezvoltă, există și arte militare naționale, care prezintă, pe lângă trăsături generale, proprii perioadei respective, și anumite particularități naționale.

Arta militară românească contemporană are un conținut bogat, complex, în care se reflectă realitățile politice și sociale ale țării noastre, sarcinile trasate armatei de Congresul al IX-lea al Partidului Comunist Român de a asigura munca pașnică a poporului nostru în vederea desăvîrșirii edificării orînduirii socialiste și apoi a construirii celei comuniste.

Ca parte a științei militare socialiste ea are orientarea principială pe care aceasta o imprimă cercetării în domeniul militar — elaborarea procedeeelor și metodelor de ducere a acțiunilor militare în vederea apărării patriei socialiste, a cuceririlor socialismului. Datorită acestei orientări, în conținutul artei militare românești sînt numeroase principii, procedee, metode ce se găsesc și în arta militară a celorlalte țări socialiste.

Totodată, datorită faptului că lupta armată se duce de către beligeranți cu aproximativ aceleași mijloace de luptă (ca urmare a influenței pe care o exercită nivelul mijloacelor de producție asupra acestora), că teoreticienii din toate țările sînt preocupați de generalizarea experienței luptei armate desfășurată în trecut și de elaborarea, pe baza progresului tehnic, a unor procedee noi, în arta militară românească se găsesc și prevederi similare cu cele din arta militară a unor țări cu altă orînduire.

În același timp însă, specificul situației economice, politice și geografice a României, tradițiile militare, sarcinile concrete, strict individualizate trasate armatei noastre determină existența unor trăsături specifice artei militare românești. Acestea își pun amprenta asupra domeniilor ei de cercetare, imprimîndu-i o notă caracteristică, ceea ce face ca arta militară românească, cu toate părțile comune

cu arta militară a altor state și în special cu a țărilor socialiste să aibă o fizionomie proprie, o personalitate distinctă, bine conturată.

Arta militară românească contemporană a preluat și dezvoltat pe o treaptă superioară experiența de luptă dobândită de poporul nostru în războaiele de apărare a patriei și pentru independență, duse de-a lungul veacurilor, și îndeosebi în timpul războiului antihitlerist, ideile și concluziile valoroase elaborate de gândirea militară din trecut. Totodată ea analizează și generalizează experiența aplicațiilor desfășurate de armata noastră în perioada postbelică, ține seama de realizările pe plan mondial și studiază fenomenele militare cu mijloacele pe care i le pune la îndemână știința modernă, pentru a elabora principiile, procedeele și metodele de ducere a acțiunilor militare, în conformitate cu actualele condiții și cu sarcinile ce revin armatei noastre. Cu toate deosebirile calitative față de trecut pe care le prezintă actualul nivel de dezvoltare a mijloacelor de ducere a luptei armate și situația social-economică a țării noastre, totuși, se poate afirma că în arta militară românească contemporană există anumite trăsături specifice, tradiționale ale luptei armate dusă de poporul nostru pentru apărarea ființei sale naționale, pentru independență și progres.

O idee fundamentală, care străbate ca un fir roșu întreaga dezvoltare a gândirii militare românești, reflectată pregnant în arta noastră militară, constă în concepția că *lupta armată trebuie să fie dusă pentru apărarea patriei și a independenței naționale și nicidecum în scopuri agresive, de cuceriri teritoriale cu caracter anexionist*. Ea s-a reflectat în acțiunile de luptă pe care le-a dus de regulă armata română, în formele specifice de organizare a acesteia, în ideile elaborate de gândirea militară din țara noastră.

În prima lucrare de artă militară românească, „Învățăturile lui Neagoe Basarab“, acest voievod povățuia pe fiul său Teodosie să caute ca prin „cuvinte bune“ să liniștească pe domnul țării care vrea să-i fie vrăjmaș, dar că în cazul când nu reușește... „*voi nu-i dați lui*

cinstea voastră și interesul,... ci războiți-vă cu el, și pentru că a început el lupta și s-a făcut pricina războiului, sper întru D-zeu după putință să-l biruiți pe el"¹.

Ideea de neagresiune, de apărare a patriei, exprimată la începutul secolului al XVI-lea a fost transmisă din generație în generație și constituie o coordonată definitorie a artei militare românești în ceea ce are ea esențial.

Ea este cuprinsă în Proclamația de la Islaz a revoluționarilor anului 1848 care, adresându-se ofițerilor, le spunea: „*ați încins săbiile spre ... a vă lupta asupra vrăjmașilor patriei... faceți-le să lucească înaintea soarelui dreptății și al libertății patriei*"; în inflăcăratele cuvinte pe care Gheorghe Bariț, reflectând starea de spirit a românilor din Transilvania, le-a scris în sprijinul revoluției de la 1848 (față de amenințările Rusiei și Turciei de a interveni pentru înăbușirea revoluției el avertiza, în publicația sa de la Brașov, că „*La orice încercare de ocupație a principatelor române din partea oricui, nu numai regimentele graniței române, ci și toată națiunea de dincoace va alergera spre munți spre a se înfrunța cu moartea, oriunde ar întâlni-o*").

Aceeași idee — apărarea patriei — este sintetizată în pateticul apel: „*Guvern și Camăra dați-ne viață, dați-ne armată! Faceți ca tot românul în stare de a purta armele să jertfească la caz de trebuință partea sa de datorie pe altarul patriei!*"², apărut în presa militară în perioada formării armatei naționale unice; în formula lapidară — „*Pe aicea nu se trece!*" care a constituit deviza ostașilor români în luptele de la Oituz și Mărășești; în chemarea însuflețitoare — „*Popor român! Armată română! La luptă hotărâtă pentru salvarea și eliberarea Patriei*" — pe care a lansat-o Partidul Comunist Român în zilele insurecției naționale antifasciste în august 1944.

¹ Vasile Grecu, *Invățăturile lui Neagoe Basarab domnul Țării Românești (1512—1521)*, Academia română, Studii și cercetări LX, Imprimeria națională, București, 1942, p. 153.

² G. Borănescu, *Necesitatea unei armate*, în revista *România militară*, vol. I, București, 1864, p. 6.

Această idee o găsim în prezent consfințită în Constituția Republicii Socialiste România unde se arată că „Apărarea patriei este datoria sfântă a fiecărui cetățean al Republicii Socialiste România”¹ și ea stă la baza întregii politici militare a partidului și a guvernului nostru.

O altă caracteristică a artei militare românești o constituie folosirea cu iscusință a manevrei. Manevra a fost utilizată cu mult succes de către trupele noastre atât în războaiele duse în epoca feudală, cât și în cea capitalistă. Este semnificativ că în primul război mondial în care au predominat fronturile stabilizate și acțiunile de rupere, trupele noastre au folosit totuși cu succes manevra pentru atingerea scopurilor propuse. Războiul antihitlerist a confirmat și mai mult importanța manevrei și a dat posibilitatea cristalizării unei bogate experiențe privind manevra în munți, pentru eliberarea localităților, la forțarea cursurilor de apă etc.

O trăsătură specifică artei militare românești constă în capacitatea de a elabora procedee de luptă prin care, cu forțe și mijloace restrânse, să realizeze înfrângerea unui inamic mai numeros. Această particularitate a fost determinată de faptul că țara noastră, în decursul istoriei ei, a fost deseori atacată de inamici copleșitor superiori numericește. Din această cauză, nevoile de apărare a patriei au impus să se elaboreze procedee de luptă eficiente, care să nu necesite forțe numeroase.

Pentru a înfrânge oștile cotropitorilor, voievozii noștri le atrăgeau în locuri înguste, unde inamicii nu puteau să-și pună în valoare superioritatea numerică. De exemplu, în lupta de la Posada (9—12 noiembrie 1330) oștile române comandate de Basarab-Voievod au prins oștile ungurești, comandate de Carol Robert, într-o vale îngustă și le-au nimicit. Ștefan cel Mare a folosit terenul greu accesibil în lupta de la Vaslui, iar Mihai Viteazul în cea de la Călugăreni. Mircea cel Bătrîn, Ștefan cel Mare, Mihai Viteazul au folosit frecvent avantajele oferite de pădure pentru a înfrânge pe dușman.

¹ Constituția Republicii Socialiste România, Editura politică, București, 1965, p. 12.

În „Letopisețul Țării Moldovei pînă la Aron-Vodă” găsim o caracterizare a tacticii folosită pe timpul lui Ștefan cel Mare. Cronica afirmă că „Ștefan-Vodă la gol n-au îndrăznit să iasă, ci numai la strîmtoare nevoiu de le făcea smînteală”¹. Notația relevă folosirea terenului greu accesibil, a locurilor înguste, pentru a da lovituri zdrobitoare inamicului.

Atît de pregnant a fost acest mod de a duce lupta încît el a fost remarcat și de cronicari străini. De exemplu Dlugosz afirmă în „Historia Polonica”: „...și cu toate că Ștefan-Voievodul îi alergase înainte cu oamenii și cu puterea sa de război, pînă la Trotuș... el nu voi să se lase într-o luptă deschisă cu armata ungurească... Ștefan-Voievodul luă pozițiune cu oastea sa între cele două riuri, între Moldova și Șomuz, așteptînd timpul oportun cînd să poată da lupta cu oameni puțini în contra mai multora”². Un alt cronicar, Cromer, observă și el, în „De origine et rebus gestis Polonorum” că „Românii sub conducerea lui Ștefan-Voievod, folosindu-se de locurile lor favorabile, învinseseră de trei ori pe tătari”³.

Dezvoltînd capacitatea de a duce acțiuni decisive într-un teren greu accesibil, în primul și în cel de-al doilea război mondial, trupele noastre au dovedit o deosebită aptitudine pentru ducerea acțiunilor în munți. Dacă din primul război mondial pot fi remarcate în special acțiunile de apărare, în războiul antihitlerist trupele noastre au pătruns, prin lupte, peste 1 000 km în dispozitivul inamic, străbătînd 17 masive muntoase mai importante, dintre care unele iarna, în condițiile unor temperaturi scăzute și zăpezi abundente.

Forțarea cursurilor de apă constituie un alt domeniu al artei militare românești în care avem o bogată tra-

¹ *Letopisețul Țării Moldovei* (Citat după generalul Radu Rosetti, Istoria artei militare a românilor pînă la mijlocul veacului al XVII-lea, Academia română, Studii și cercetări, LXXIV, București, 1947, p. 175).

² Dlugosz, *Historia Poloniae*, Editura Frankfurt, 1711, p. 417. (Citat după generalul Radu Rosetti, op. cit., p. 174).

³ Cromer, *De origine et rebus gestis Polonorum*, libri XXX, p. 403 (Citat după generalul Radu Rosetti, op. cit., p. 174).

diție. Specificul teritoriului patriei noastre, teritoriu brăzdat de numeroase cursuri de apă, a impus cultivarea deprinderilor pentru forțarea lor din mișcare și prin surprindere. Dezvoltînd bunele tradiții moștenite de armata noastră, trupele române au forțat în războiul antihitlerist 12 cursuri mari de apă, situate, în majoritate, în raioane muntoase. Ele au îmbogățit arta militară cu noi elemente privitoare la cucerirea succesivă a mai multor masive muntoase și la forțarea în ritm rapid a cursurilor de apă dintre acestea.

În arta noastră militară ocupă un loc important *realizarea surprinderii*. Folosind cu dibăcie manevra, caracteristicile terenului, condițiile meteorologice, grele, precum și procedeele de ducere a luptei la care inamicul nu se aștepta, trupele noastre au atacat deseori pe inamic fără ca acesta să prindă de veste. Atacul pe timp de noapte, în condiții meteorologice grele a fost practicat atît de Ștefan cel Mare (luptele de la Baia). Vlad Țepeș (incursiunea în tabăra turcească) și alți domnitori cit și de trupele noastre în războiul antihitlerist. Un exemplu strălucit de realizare a surprinderii îl constituie modul în care au fost pregătite și conduse, de către Partidul Comunist Român, în fruntea forțelor patriotice naționale, acțiunile militare pe timpul insurecției naționale antifasciste.

Pregătirile în vederea acestor acțiuni s-au desfășurat în condiții foarte grele datorită, printre altele, numărului mare de trupe hitleriste aflate în țară. Potrivit datelor existente, la 15 iulie 1944 hitleriștii aveau în zona frontului 460 000 de oameni, în zona etapelor 157 000, iar în zona interioară aproape 60 000, dintre care 7 000 în Capitală și 6 000 în imediata ei apropiere. În afară de aceste trupe existau și formațiuni paramilitare ale grupului etnic german cu un efectiv de peste 40 000 de oameni¹. Avînd în vedere această situație, se impunea ca acțiunile forțelor insurecționale să fie bine pregătite, declanșate prin surprindere și desfășurate cu

¹ Colonel V. Anescu ș. a., *România în războiul antihitlerist*, Editura militară, 1966, p. 45.

cea mai mare viteză. Datorită minuțiozității și preciziei cu care s-au efectuat pregătirile, acțiunile insurecționale au surprins complet pe inamic. Menținând cu fermitate inițiativa câștigată prin declanșarea insurecției prin surprindere, în numai 7 ore, forțele insurecționale au pus stăpânire și au blocat principalele obiective din Capitală și apoi, în decurs de 4 zile (24—28 august) au nimicit complet forțele hitleriste din București, precum și gruparea inamică de la nord de oraș.

Toate aceste trăsături, ilustrate în nenumărate episoade dramatice ale istoriei noastre, relevă înaltul nivel al artei militare românești, tradițiile ei strălucite, pe care armata noastră de astăzi le îmbogățește neîncetat.

CÎTEVA CONTRIBUȚII ALE GÎNDIRII MILITARE ROMÂNEȘTI DIN TRECUT LA ELABORAREA UNOR PROBLEME DE ARTĂ MILITARĂ

Războaiele duse de poporul nostru pentru apărarea patriei, pentru independență națională, necesitatea efectuării unor pregătiri militare pentru a face față amenințărilor la care a fost supusă țara de-a lungul istoriei sale au determinat pe numeroși conducători de oști, generali, ofițeri — cu funcții de comandă la trupe sau teoreticieni — să efectueze cercetări în domeniul militar. Efortul acestora de a pătrunde în esența fenomenelor pentru a descoperi legitățile care le guvernează și a elabora, pe această bază, procedee, metode, reguli de ducere a luptei armate au fost deseori încununat de rezultate remarcabile. Evident, concluziile la care au ajuns trebuie apreciate în raport cu condițiile istorice în care și-au desfășurat activitatea, cu nivelul de dezvoltare al artei militare în epoca respectivă. De asemenea, trebuie ținut seama că ei nu au dispus de o metodă de lucru consecvent științifică, metodă pe care numai materialismul dialectic a pus-o la îndemîna cercetătorilor din toate domeniile de activitate și, din această cauză, cercetarea lor a cunoscut anumite limite.

Desigur analiza științifică a concepțiilor militare românești elaborate în trecut mai necesită o vastă muncă de cercetare, care depășește cadrul acestei lucrări. În cele ce urmează vor fi prezentate cîteva lucrări pe care le consider semnificative pentru aportul adus la dezvoltarea teoriei artei militare. Prima lucrare românească care conține unele generalizări în domeniul teoriei mili-

tare o constituie „Învățăturile ale bunului credinciosului Domn al Țării Românești Neagoe Basarab, către fiul său Teodosie Voievod“, păstrată în trei versiuni: română, slavonă și greacă, despre care am mai amintit.

Lucrarea¹ cuprinde 13 capitole. Într-unul din ele — „Învățătură a prea luminatului și cucernicului Domn Ion Neagoe, mare voievod și singurul stăpînitor al Marii Ungrovlahii, către iubitul său fiu Teodosie și către cei ce mai tîrziu vor veni domni și ceilalți binecuvîntați creștini, despre soli și război“ — sînt tratate o serie de probleme de resortul diplomației și al artei militare.

Ideile din domeniul artei militare, prezentate în acest capitol, pot fi considerate următoarele:

Războiul nu trebuie să constituie decît un mijloc de apărare, după ce s-au epuizat toate încercările pentru a-l evita, pentru a trăi în pace cu vecinii.

Neagoe Basarab povățuiește pe fiul său că „dacă au venit careva asupra noastră, spre a lua din mîinile noastre vînatul, adevă visteria voastră, ca și din ghiarele șoimului vulturul, și i-ați băgat de seamă a fi fiind mulți și puternici, siliți-vă mai înti cu pace să scăpați de ei... Și dacă nu ați putea cu o astfel de încercare și întocmire pașnică să-i liniștiți pe ei de la luptă, nu vă speriați de ei, nici de oastea lor multă“².

Într-o asemenea împrejurare, domnitorul muntean îndeamnă: „Tu însuși (domnitorul, N. A.) în persoană, deodată cu poporul tău înarmat pornește în contra lor față la față cel mai de-a dreptul fără vreo frică și teamă!“³

În sfaturile pe care Neagoe Basarab le dă fiului său se subliniază, în mod deosebit, să nu se înceapă războiul fără pregătiri. „Dacă însă n-ați putea face pace cu ei (cu dușmanii, N. A.) din cauza inimii aspre a acestora și a cruzimii... să nu voiți pe nepregătite război a

1 Considerentele din prezenta lucrare sînt făcute pe baza textului tradus din limba greacă: Vasile Grecu, *Învățăturile lui Neagoe Basarab, domnul Țării Românești (1512—1521)*, Academia română, Studii și cercetări LX, Imprimeria națională, București, 1942.

2 Ibidem, pp. 155—157.

3 Ibidem, pp. 157—159.

primi“¹. El previne pe capul oștirii că în astfel de situații se pot găsi sfetnici pripiți sau chiar răuvoitori : „Dacă deci au venit în contra voastră vrăjmașii voștri și dregătorii voștri vă vor sili pe voi în contra lor să porniți sau vă vor speria pe voi să ieșiți din locul vostru, nu-i ascultați pe ei, deoarece nu sînt aceștia prieteni și credincioși ai voștri“².

Indemnurile făcute cu ușurință nu trebuie să fie luate în seamă deoarece pot duce la înfrîngere și „mai bine este moarte decît cu rușine a trăi“³.

În ceea ce privește desfășurarea generală a războiului găsim o indicație din care rezultă că învățatul domnitor muntean *nu socotește războiul pierdut în cazul unei înfrîngeri*. Neagoe Basarab făcea aprecierea că „*dușmanii care au venit împotriva noastră e cu neputință să aștepte, ci îndată se vor întoarce...*“⁴ și întrucît trupele inamicului sînt slăbite, trebuie profitat de această situație pentru a le lovi și nimici. „Și atunci repede pe urma lui întoarce-te și încaieră-te și lovește-l“ — îl sfătuia el pe fiul său⁵.

Se poate afirma că această idee reprezintă generalizarea unei experiențe de luptă tradițională a poporului nostru.

Înainte de domnia lui Neagoe Basarab, în secolele XIV și XV românii au folosit acest procedeu în mai multe războaie. Astfel în războiul dus în 1369 împotriva ungurilor, inițial ei au fost înfrinți în luptele desfășurate în regiunea Ialomița-Dîmbovița. Ulterior însă, românii îi surprind pe unguri la un loc îngust și-i înfrîng. În anul 1359, armata maghiară condusă de Sigismund trece Carpații în Moldova, respingînd pe moldovenii care apărau trecătorile. La întoarcere năvălitorii sînt atacați și înfrinți de moldoveni la Ghindăoani. După bătălia de la Valea-Albă (iulie 1476) pierdută de Ștefan cel Mare, bătălie în care au pierit o mare parte din boierime și oastea de curteni, domnitorul moldovean reușește totuși să

¹ Ibidem, p. 155.

² Ibidem.

³ Ibidem.

⁴ Ibidem, p. 161.

⁵ Ibidem.

adune o oaste de 16 000 de luptători, cu care lovește pe turci pe drumurile lor de retragere și în special la trecerea Dunării.

Procedeul a fost folosit și de alți domnitori, care s-au succedat după Neagoe Basarab. De exemplu, în anul 1595, Mihai Viteazul n-a putut împiedica armata turcească să treacă Dunărea pe la Giurgiu. Ca urmare el s-a retras și a dat bătălia de la Călugăreni.

În „Învățăturile lui Neagoe Basarab“ se fac precizări interesante și în ceea ce privește *dispozitivul de luptă*. În această privință se menționează :

*„În trei cete de bătaie trebuie însă să-ți faci întreaga oaste : întâia și a doua și a treia. Prima lovindu-se și încăierându-se cu dușmanii, a doua în urmă cu vitejie să meargă, iar a treia și cea mai mare, avînd cei mai mulți bărbați imediat pe urma ei“*¹.

Din afirmațiile de mai sus se deduce că Neagoe Basarab gîndea ca armata să nu constituie un bloc strîns cum se obișnuia în secolul al XV-lea și mai înainte, ci să adopte un dispozitiv articulat „în trei cete de bătaie“, eșalonate în adîncime.

Indicațiile asupra „cetei principale“ sînt însă contradictorii. Din citatul menționat mai sus s-ar deduce că ceata principală ar fi a treia : *„iar a treia și cea mai mare, avînd cei mai mulți bărbați imediat pe urma ei“*. Sînt însă și afirmații care duc la o concluzie contrară. Arătînd distanțele care trebuie să existe între „cete“, Neagoe Basarab spune : *„De aceea spun să nu fie de parte o ceată de alta, ci pe aproape cu măsură, ca să se ajungă una pe alta, deoarece ceata întâia este inima și puterea întreagă : așijderea și a doua“*².

În alt pasaj, referindu-se la locul comandantului în dispozitivul de luptă, Neagoe Basarab face următoarele afirmații : *„Încă îți spun, fiul meu, în ziua în care ai să dai lupta cu dușmanii tăi, ca să nu fii la un loc în ceata cea mare a taberei, adică dimpreună cu mulțimea, pentru că totdeauna în mulțimea cea adunată dau năvală*

^{1, 2} Ibidem, p. 159.

*dușmanii și acolo lovesc mereu și arcurile și sulitele și încolo trimet palestrele și puștile și tunurile ci cu amintiți cei șasezeci trebuie să fii la un loc și dimpreună cu cei ce te iubesc pe tine fie în ceata a doua fie într-a treia*¹.

Din ultimele două citate se deduce că „ceata întâi” era considerată cea principală. Înclinăm către această interpretare deoarece ea reflectă și spiritul vremii. De altfel ideea este prezentată, în alte variante, și în unele lucrări străine. De exemplu, în lucrarea lui Machiavelli publicată de editura Buchon din Paris în 1893 sub titlul „Opere complete” se recomandă ca efectivul celor „trei linii” să fie fixat în proporția : 5 pentru linia întâia, 3 pentru a doua și 2 pentru a treia. Basta, adversarul lui Mihai Viteazul, indică în lucrarea sa „Il mestro di campo generale”, apărută la Veneția în 1606, ca jumătate din infanterie să fie în linia întâi.

Acestea sînt pe scurt ideile principale pe care le tratează prima lucrare de artă militară scrisă de un român, pe baza experienței de luptă a poporului nostru.

Problemele artei militare au făcut obiectul a numeroase scrieri și documente militare în secolele care au urmat. Remarcăm mai ales scrierile militare ale revoluționarilor de la 1848, în special ale lui Nicolae Bălcescu. Deoarece o parte din acestea sînt cunoscute cititorilor noștri din lucrările apărute în anii anteriori, ne vom opri doar la cîteva aspecte teoretice ale artei militare cuprinse în unele scrieri din a doua jumătate a secolului al XIX-lea.

După Unirea Principatelor, în 1859, printre sarcinile cele mai importante care stăteau în fața tînărului stat român era și cea a organizării unei armate naționale unice, capabile să apere integritatea și independența națională a României. Nevoile militare au impus apariția a numeroase lucrări de artă militară. Vom sublinia cîteva concepții care au circulat în literatura militară de la sfîrșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, adică în perioada în care știința militară prin-

¹ Ibidem, p. 169.

dea contururi mai bine definite, iar arta militară începea să devină o disciplină științifică, și care mi se par mai reprezentative pentru această epocă.

Formarea armatei naționale a României, în condițiile existente în țară după Unire, constituia un proces deosebit de complex, deoarece cu mijloace materiale și financiare puține trebuia creată o armată care să-și poată îndeplini misiunea de apărător al statului recent înființat. În fapt, nu se punea numai problema contopirii celor două armate, a Moldovei și a Țării Românești, ci a creării unui organism militar nou, în conformitate cu cerințele vremii. Din această cauză au existat o preocupare intensă și vii discuții, redată de presa vremii, în legătură cu rolul armatei și sistemul ei de organizare.

În ceea ce privește sistemul de organizare a armatei, publicațiile vremii susțin în unanimitate necesitatea unei armate permanente al cărei efectiv să poată fi mărit la nevoie. Autorii diferitelor articole, analizând sistemele de organizare a puterii militare existente la acea dată în Europa, relevă caracteristicile, avantajele și dezavantajele acestora, dar nu recomandă copierea lor. Ei preconizează anumite soluții organizatorice având în vedere situația specifică a țării noastre.

Astfel, în articolul „Despre un sistem militar la noi” autorul, E. Boteanu, arată că pentru România se pune problema constituirii unui organism militar care să fie capabil a rezista atacurilor celor care ar vrea să ne cotopească țara. Armata, afirma autorul sus-menționat, urmează a fi organizată *„în raport cu aptitudinea noastră, averea, populația, viitorul și circumstanțele politice în care ne aflăm spre a ne asigura existența noastră politică, fără de care orice progres național ar fi cu neputință”*¹.

Analiza factorilor care determină organizarea militară este prezentată într-un context mai larg în articolul „Organizarea sistemului militar al României”. Autorul aces-

¹ E. Boteanu, *Despre un sistem militar la noi*, în revista *România militară*, vol. 1, Imprimeria Ministerului de război, 1864, p. 25.

tui studiu, G. Angheliescu, membru fondator, ca și E. Boteanu, al revistei „România militară”, considera că organizarea noastră militară va fi determinată de factori geografici, statistici (economici, N.A.) și politici. El nu se mulțumește însă numai cu enunțarea lor, ci caută să-i analizeze pentru a desprinde concluziile ce se impun în vederea organizării armatei.

După aprecierea lui G. Angheliescu, România anului 1864 se caracteriza prin frontiere greu de apărut. Dunărea, deși este un fluviu lat, totuși prezintă multe puncte favorabile pentru trecere și de aceea, după cum argumentează acest autor, nici străbunii noștri n-au încercat să oprească trecerea turcilor peste fluviu, ci au preferat să dea bătăliile în poziții mai avantajoase, din interiorul țării. Munții, care constituiau frontiera de atunci, sînt un obstacol destul de puternic, dar, datorită numeroaselor trecători, trebuie să fie apărați „prin multe puncturi”. După părerea lui G. Angheliescu nici interiorul țării nu prezintă condiții prea favorabile pentru apărare, fiind „un teatru de operații deschis, în cea mai mare parte, fără obstacole naturale...”¹.

Din aceste considerente, G. Angheliescu desprinde concluzia că țara noastră nu se putea apăra numai prin poziția ei geografică, ci trebuia să se bazeze pe „bărbăția locuitorilor și o bună organizare militară”² și că era necesar să se amenajeze „un sistem de obstacole artificiale bine nemerite”³.

Aprecierea realistă pe care o făcut-o acum mai bine de o sută de ani G. Angheliescu asupra caracteristicilor teatrului de acțiuni militare din țara noastră i-a folosit pentru a justifica sistemul militar pe care-l propunea. Ea relevă însă și un adevăr, uneori ignorat cu grave consecințe chiar în arta militară modernă, și anume că obstacolele naturale ușurează acțiunile de apărare și le îngreuiază pe cele ofensive, dar nu le pot face inexpugnabile pe primele și nu pot interzice pe celelalte. Obsta-

¹ G. Angheliescu, *Organizarea sistemului militar al României*, în revista *România militară*, vol. 1, Imprimeria Ministerului de Război, 1864, p. 46.

^{2, 3} Ibidem, p. 47.

colul devine un aliat numai în măsura în care este folosit de trupe. Nesupravegheat, neapărat, în speranța că singur, prin caracteristicile lui, va rezolva o anumită situație, el „trece” de partea adversarului, de partea celui care știe și poate să-l folosească.

Considerînd ca destul de bună situația politică a țării noastre ca urmare a tratatelor încheiate, tratate prin care era recunoscută Unirea Principatelor, G. Anghelescu atrăgea totodată atenția că numai tratatele nu sînt suficiente pentru a garanta existența națiunii noastre.

„Sînt momente în viața statelor — afirma el — în care vocea dreptului gînților și a tratatelor e comprimată de sunetul bronzului. În acele crize politice, puterea singură e chemată a decide, și vai de acele popoare care n-au a pune în balanță decît geamătul dreptului lor”¹. De aceea, și din considerente politice, G. Anghelescu ajunge la convingerea că România trebuia să aibă o armată puternică căci, așa după cum afirmă el „Națiunile care n-au fost în stare a ieși în arenă spre a lupta pentru paza dreptului lor, acele națiuni au dispărut”².

Ideile privitoare la rolul și organizarea armatei, elaborate de gîndirea militară românească imediat după Unire, au căpătat o recunoaștere oficială, fiind în bună măsură concretizate în „Legea pentru organizarea puterii armate, din 1864”. Ele sînt dominate de coordonata majoră a artei militare românești — ideea apărării patriei — și reflectă totodată preocuparea teoreticienilor români de a găsi soluții proprii, izvorîte din nevoile specifice ale statului nostru, bazate pe posibilitățile existente în acea vreme.

În legătură cu influența armamentului asupra artei militare, E. Arion, în articolul „Artileria ghintuită, întrebuintarea ei”, afirmă că tunurile ghintuite, întrebuintate pentru întia oară în războiul franco-italian, produc „o schimbare radicală nu numai în sistemele de ar-

¹ Ibidem, pp. 53—54.

² Ibidem, p. 54.

tilerie cunoscute pînă în anul 1859, dar mișcă chiar bazele artei militare“¹.

Astfel, după părerea lui, tactica trebuie să găsească noi soluții de întrebuințare a artileriei, de constituire a dispozitivelor și formațiilor și să reevalueze rolul caveriei, care devine foarte vulnerabilă.

Organizatorii militari — arată mai departe autorul — urmează să studieze dacă artileria ghintuită nu impune cumva să se modifice proporțiile existente între infanterie, cavalerie și artilerie.²

Pentru geniu apare necesitatea de a realiza lucrări de apărare mai solide, capabile să reziste noilor proiectile de artilerie. În domeniul construcțiilor navale se pune problema obținerii unor blindaje mai puternice.

În alt articol, „Considerații generale asupra înarmării trupelor de diferite arme“³, E. Arion demonstrează că introducerea în înzestrarea infanteriei a armelor ghintuite cu încărcare pe la culată nu duce la mărirea numărului de gloanțe neochite și la consumul prematur al muniției aflate asupra soldatului, așa după cum susțineau adversarii acestui sistem. El explica, cu argumente tehnice, că noul sistem avea o precizie superioară, ceea ce avea să ducă la micșorarea și nicidecum la mărirea numărului de gloanțe care nu și-au lovit ținta. Totodată, el afirma că glonțul pentru noul armament, datorită perfecționărilor tehnice, era mai ușor decît cel pentru puștile cu încărcare pe la gura țevii și ca urmare soldatul putea să ducă asupra sa 80 de cartușe, față de 60 cîte purta înainte.

Părerile emise de teoreticienii români privitoare la „revoluția“ pe care o producea armamentul ghintuit și cu încărcarea pe la culată au fost pe deplin confirmate de viață. Efectele deosebite ale acestui armament, evi-

¹ E. Arion, *Artileria ghintuită, întrebuințarea ei*, în revista *România militară*, vol. 2, Imprimeria Ministerului de Război, București, 1864—1865, p. 260.

² În concepțiile acelei epoci se admitea ca necesar 4,5—4,75 tunuri la 1000 de oameni (infanterie și cavalerie) și un efectiv al artileriei de aproximativ 1/9 față de cel al infanteriei.

³ E. Arion, *Considerații generale asupra înarmării trupelor de diferite arme*, în revista *România militară*, vol. 1, Imprimeria Ministerului de Război, București, 1864, p. 330.

dente în războaiele de la sfîrșitul secolului al XIX-lea, au determinat schimbări importante în tactică, schimbări sesizate, așa cum vom vedea mai departe, și de anumiți teoreticieni români.

Este interesant de remarcat și faptul că în anul 1864, cînd pe plan european atenția principală era îndreptată spre armamentul pe care astăzi îl numim „clasic”, au existat și preocupări pentru rachete, tehnică de luptă care avea să-și spună cuvîntul decisiv peste aproape un secol. În articolul „Despre focul gregorian și rachete”, G. Borănescu făcea aprecierea că secretul „focului gregorian” nu s-a pierdut așa cum credeau unii teoreticieni, ci el este folosit la construcția rachetelor. După părerea lui, racheta, inițial denumită „focul gregorian”, a fost întrebuințată de vechii greci și ulterior și de alte popoare, pînă la mijlocul secolului al XV-lea, cînd datorită perfecționării gurilor de foc cu recul a început să nu mai fie utilizată.

G. Borănescu nu a prevăzut, și nici nu avea posibilitatea s-o facă, direcțiile de dezvoltare a acestui armament și rolul pe care avea să-l joace pe cîmpul de luptă. Este totuși demn de subliniat că a luat în considerare și posibilitatea folosirii rachetelor, care, la acea dată, datorită caracteristicilor tehnice cu totul rudimentare, nu prevesteau perfecționarea la care vor ajunge în zilele noastre.

În lucrările militare apărute în țara noastră în deceniile care au urmat războiului din 1877—1878 se reflectă într-o măsură însemnată experiența acestui război, cît și concluziile și discuțiile care se duceau pe marginea unor războaie europene (prusiano-austriac din 1866, franco-german din 1870—1871 etc.).

Pline de interes sînt și considerațiile făcute în literatura militară din acea epocă în legătură cu influența progresului tehnic asupra luptei armate.

La sfîrșitul secolului al XIX-lea, folosirea aburului și a electricității provocaseră o adevărată revoluție în mijloacele de transport și de comunicații, care nu putea să nu fie luată în seamă și de teoreticienii militari din țara noastră.

Majoritatea comentatorilor aprecia influența deosebită a comunicațiilor feroviare asupra războiului. Considerențele lor vizează probleme fundamentale, ca realizarea unui raport de forțe favorabil fără a avea o superioritate absolută, concentrarea și gruparea forțelor, caracterul războiului de poziție sau manevrier—, condițiile în care sînt eficiente transporturile pe căile ferate etc.

Concluziile privind influența căilor ferate asupra războiului au fost generate de analiza unor evenimente petrecute în cîteva războaie europene, evenimente consemnate și comentate de mai mulți autori. S-a remarcat astfel că în războiul din 1866, Prusia, avînd posibilitatea să deplaseze pe calea ferată un corp de armată în 9—12 zile, pe o distanță pînă la 500 km, a reușit să concentreze la frontiera cu Austria o armată compusă din 8 corpuri de armată, cu un efectiv de 200 000 oameni, 50 000 cai și 5 000 de trăsuri. În războiul franco-prusian din 1870, prusienii, folosind 10 curenți de cale ferată, au izbutit ca în 18 zile să mobilizeze, concentreze, deplaseze și să angajeze în bătălie 12 corpuri de armată și 6 divizii de cavalerie.

A stîrnit interes și faptul că pe timpul desfășurării războiului, armatele beligerante au executat deplasări rapide de trupe pe calea ferată pentru rezolvarea unor situații urgente, ca de pildă transportul Brigăzii 16 infanterie prusiene din împrejurimile Parisului la Saint-Quentin (războiul franco-prusian din 1870) și al gărzii imperiale rusești pe căile ferate române în războiul de la 1877—1878.

Realizările în domeniul transporturilor militare arătate mai sus îl duc pe maiorul Cocorăscu la concluzia că rețeaua de căi ferate constituie o armă „de întîiul ordin”. Ea dă posibilitatea să se concentreze rapid o grupare importantă de forțe și ca urmare cuvîntul hotărîtor nu-l mai are superioritatea absolută de forțe, ci capacitatea de a realiza, pe direcția și la timpul potrivit, o superioritate relativă, dar suficientă pentru îndeplinirea scopului propus. Comparînd aportul căilor ferate și al „cetățenilor” la apărarea patriei, Cocorăscu ajunge la concluzia că drumurile de fier constituie „un

instrument de apărare, mai eficace ca cetățile înseși, fiindcă prima condiție de îndeplinit pentru a fi în măsura unei bune apărări, este de a îngrămădi la timpul oportun pe frontieră forțe suficiente, pentru a interzice avântul inamicului”¹.

Într-o perioadă care se întinde pînă la cel de-al doilea război mondial, în care numeroși teoreticieni militari acordau un rol esențial fortificațiilor, iar multe state puneau la baza doctrinei lor oficiale aceste concepții, părerile lui Cocorăscu privitoare la rolul căilor ferate și al fortificațiilor se remarcă printr-o profundă sesizare a direcțiilor de dezvoltare a luptei armate: dinamism, caracter activ și manevrier. Deși în perioada respectivă cetățile (fortificațiile permanente) aveau o capacitate de rezistență destul de mare față de mijloacele de foc existente, totuși autorul menționat apreciază că ele nu au rolul de a obține decizia într-o bătălie, ci de a îmbunătăți proprietățile de apărare ale anumitor „puncte strategice”. Ca urmare, efortul organizatoric și financiar trebuie îndreptat spre organizarea rațională a „forțelor vii ale armatei”, și nu pentru construirea de fortificații, pe care autorul le considera „un lux”.

Progresul tehnic în construcția gurilor de foc a avut consecințe deosebit de importante în tactică, determinînd, printre altele, înlocuirea „ordinei strînse” cu „ordinea risipită”². Ordinea strînsă a apărut în perioada cînd armele de foc nu-și spusese încă cuvîntul, iar lupta se ducea prin izbire (cu sabia, lancea etc.) și și-a păstrat utilitatea și la începutul folosiri armamentului de foc, cînd acesta nu era prea numeros, iar perfor-

¹ Maiorul Cocorăscu, *Studii elementare asupra artei războiului, Strategia*, Tipografia și fonderia de litere Thoma Basilescu, București, 1899, p. 29.

² Ordinea strînsă era acea formațiune de luptă în care oamenii erau dispuși unul lîngă altul cot la cot, pe unul sau două rînduri. Fiecare om își păstra locul ce-l avea în rînd, fără a se putea abate într-o parte sau alta, a se adăposti sau a se așeza ca să tragă mai bine cu arma. Ordinea risipită era formațiunea în care oamenii erau dispuși pe un singur rînd și la intervale de doi pași; fiecare om era relativ liber în mișcările sale, putînd să profite de adăposturile ce i le oferea terenul.

manșele sale erau încă minore. În războaiele secolului al XIX-lea, armamentul de foc cunoscuse însă o continuă dezvoltare, ceea ce a determinat și o sporire a efectelor lui.

Creșterea eficienței focului a pus în mod evident sub semnul întrebării folosirea „ordinei strînse”, impunînd adoptarea „ordinei risipite”. Această cerință s-a reflectat și în lucrările teoreticienilor români.

Em. Cattacatz nu analizează detaliat cele două „ordini”, însă subliniază că în războiul din 1877—1878 „*Românii excelență prin modul lor de luptă în ordinea risipită; bătăliile și luptele de la Grivița, Rahova, Smîrdan ne dau un model de curaj și elan al lor*”¹.

Generalul Slăniceanu, participant la războiul din 1877—1878, arată că „ordinea risipită” a făcut o adevărată „*revoluție în arta războiului*”² și că „lupta în tiraliori” (în „ordinea risipită”, N. A.) are de acum înainte o mare importanță.

Problema este concludent prezentată în special de către N. I. Arghirescu. Acest autor, care și-a publicat studiul „Tactica” în anul 1909, a avut posibilitatea să analizeze mai amplu efectul focului, atît prin datele statistice furnizate de diferite lucrări asupra războaielor secolului al XIX-lea, cît și pe baza tragerilor efectuate în poligoane. De asemenea, el a cunoscut perfecționările aduse armamentului (mitraliere, tunuri, obuziere) și muniției. Ca urmare, concluziile sale au o bază mult mai științifică. El conchide că „ordinea risipită” este „singura care convine a fi întrebuințată în luptă, sub focul inamicului”³. În ceea ce privește „ordinea strînsă” el apreciază că în acest dispozitiv „o unitate formează un tot nearticulat, greu de mișcat peste cîmp sub focurile inamicului, imposibil de adăpostit și, prin aceasta,

¹ Căpitan Em. Cattacatz, *Abreviațiuni din tactica bazată pe note relative războiului 1877—1878*, Tipografia G. Popescu, Pitești, p. 27.

² General Slăniceanu, *Curs de studiu, Tactica și strategia*, Tipografia Școlii militare, București, 1881, p. 236.

³ Maior N. T. Arghirescu, *Tactica*, vol. I, Tipografia Albert Baer, București, 1909, p. 33.

foarte vulnerabil. Pentru aceste motive, ordinea strînsă nu poate fi întrebuițată în luptă sub focul inamicului¹. Într-adevăr, aceste concluzii reflectau cerințele luptei armate în momentul respectiv și exprimau una din cele mai importante înnoiri pe care a adus-o în arta militară perfecționarea armamentului de foc.

În epoca la care ne referim a existat și preocuparea pentru a se defini rolul „punctelor strategice” și al „obiectivelor strategice” în acțiunile militare.

Prin puncte strategice se înțelegeau anumite detalii ale terenului — localități, defileuri, noduri de comunicații care prezentau importanță pentru desfășurarea acțiunilor —, iar prin obiectiv strategic, o grupare de forțe a adversarului. Discuțiile căutau să elucideze care este criteriul care dă adevărata valoare punctelor strategice — natura geografică sau rolul lor operativ — și cînd acestea pot deveni obiective strategice.

Teoreticienii români se ridicau împotriva unor păreri care circulau în literatura militară a timpului, potrivit cărora manevrele și bătăliile ar avea ca scop să permită armatei ocuparea „punctelor și a liniilor de teren”, indiferent de rolul lor în desfășurarea acțiunilor militare.

Exprimîndu-și părerea în această problemă, E. Cattacatz arată că importanța „punctelor strategice” nu este absolută, ca urmare a caracteristicilor geografice, ci relativă, fiind determinată de modul în care sînt ele folosite în război. El citează ca exemplu Plevna, care, geograficește constituia un nod de drumuri fără importanță deosebită, dar care a jucat un rol foarte important după organizarea ei pentru apărare de către armata lui Osman-Pașa. Păreri și mai categorice emite Corăscu. Acesta, după ce arată că prin obiectiv strategic trebuie să înțelegem „armata principală a adversarului”, se ridică împotriva încercării de a clasifica obiectivele în funcție de elemente geografice, topografice, de caracterul acțiunilor (ofensivă sau apărare) etc. El susține că obiectivele trebuie privite din punct de vedere

¹ Ibidem, p. 18.

al grupării forțelor inamicului și că primul obiectiv strategic trebuie să-l constituie „*principala armată a adversarului*”¹. Aceasta trebuie căutată și zdrobită indiferent de locul unde s-ar afla, pe frontieră, în adîncimea teritoriului sau într-un raion întărit etc.

„Punctele strategice” pot deveni obiective numai în măsura în care sînt ocupate de grupări importante de trupe. În sprijinul acestor considerente, el arată că la începutul războiului din 1877—1878, în mod greșit s-a îndreptat efortul armatei ruse spre Constantinopol, deoarece forțele principale ale Turciei nu se găseau în acest oraș; existența unor armate turcești cu un efectiv de 100 000 oameni în raionul Rasgrad și 40 000 în valea Vidinului, care ocupau poziții de flanc față de direcția de înaintare a armatei ruse, a împiedicat mult timp pătrunderea acesteia către Constantinopol. În schimb, armatele româno-ruse au procedat judicios atacînd Plevna, deoarece în acest oraș se găsea o importantă grupare de trupe.

Concluziile trase de cei doi teoreticieni români exprimă una din legitățile importante ale luptei armate — necesitatea nimicirii forțelor armate ale inamicului. Pentru a aprecia importanța acestei concluzii, vom menționa că în secolele al XVII-lea și al XVIII-lea exista părerea că arta cea mai înaltă a războiului constă în a acționa astfel încît inamicul să fie silit să accepte, fără luptă, condițiile ce i se impun. Generalul Lloyd, unul din reprezentanții cei mai influenți ai acestei păreri, autorul unei istorii a „Războiului de șapte ani”, considera că se poate obține victoria prin cucerirea unor puncte-cheie, ceea ce creează condiții favorabile pentru acțiuni împotriva liniilor de legătură ale inamicului. După părerea lui, punctele-cheie sînt trecerile peste fluviu, trecătorile și șoselele, ținuturile înalte și platourile, cursurile de apă etc. Chiar și la începutul secolului al XIX-lea, comandanți ai armatei prusiene ca von Braunschweig, Hohenlohe, Phull etc. continuau să manifeste teama față de luptă și să aibă un adevărat cult pentru puncte și linii strategice.

¹ Maiorul C o c o r ă s c u, *op. cit.*, p. 61.

Avînd în vedere aceste teorii, punctul de vedere exprimat de teoreticienii români E. Cattacatz și O. Cocorăscu, bazat în mare măsură pe experiența războiului pentru independența României, din 1877—1878, se situează pe pozițiile avansate ale artei militare, alături de cele ale unor teoreticieni de vază ai secolului al XIX-lea, ca Jomini și Clausewitz.

Primul război mondial (1914—1918) a avut o mare influență asupra dezvoltării artei militare. În cei patru ani de război, în care au fost angajate armate cu un efectiv de 70 milioane de luptători, acțiunile de luptă duse pe uscat, pe mare și în aer au căpătat trăsături distincte, în mare măsură neîntîlnite în războaiele precedente. Datorită acestui fapt, numeroși cercetători au căutat să scoată la iveală procedeele de ducere a acțiunilor militare care s-au afirmat pe teatrele de acțiuni militare, să formuleze concluzii și idei care să reflecte natura fenomenelor petrecute.

Primul război mondial a inspirat, atît în țara noastră cît și în întreaga Europă, o vastă literatură militară cu orientări și interpretări diferite, cu concluzii mai mult sau mai puțin fundamentate, care își propunea însă să prezinte ceea ce constituie noul în lupta armată.

În cele ce urmează se vor prezenta principalele idei rezultate din primul război mondial, așa cum au fost ele formulate pe timpul desfășurării acestuia, cît și imediat după terminarea lui, făcînd apel în special la două lucrări românești mai reprezentative pentru perioada respectivă: „Din învățămintele războiului de astăzi“, lucrare în trei volume apărute în 1915—1916, a generalului C. N. Hîrjeu — cu un pronunțat caracter de analiză și un evident suflu polemic — și „Cunoștințe generale asupra războiului și studiul lui“, tot în trei volume, apărute în anii 1921—1922, care înmănunchează prelegerile ținute de colonelul Florea Țenescu la Școala superioară de război și școlile pregătitoare de ofițeri.

Evenimentele militare din primul an de război (1914, cînd România își păstra neutralitatea) au demonstrat că acesta necesită angajarea unor efective foarte mari. Această caracteristică, neîntîlnită în războaiele precedente din secolele XIX și XX, a prilejuit numeroase comen-

tarii. Generalul C.N. Hîrjeu, analizînd fenomenul sporirii efectivelor forțelor armate, ajunge la concluzia că în condițiile războiului care se desfășura puterea unei armate depindea direct de efectivul ei și că partea care reușea să mobilizeze și să arunce în luptă, înaintea adversarului, o cantitate sporită de forțe, avea să obțină victoria. În sprijinul acestei afirmații el arăta că în preajma începerii războiului franco-german din 1870 armata germană dispunea de 370 000 luptători, iar Franța, de 340 000 (efective care puteau fi angajate împotriva Germaniei). Germanii însă au mobilizat rapid rezervele de care dispuneau și astfel efectivul armatei lor a ajuns, din prima zi de război, la 518 000 luptători, fapt care a asigurat superioritatea numerică și a constituit factorul hotărîtor în obținerea victoriei.

În 1914, războiul a surprins Franța nepregătită din punct de vedere al mobilizării rezervelor naționale (organizarea armatei de rezervă și pregătirea militară a tineretului fuseseră hotărîte abia în octombrie 1913) și ca urmare Germania, angajînd împotriva Franței, în primele zile de război, 34 corpuri de armată, a realizat o evidentă superioritate de forțe. Față de această situație, Franța a trebuit să depună eforturi deosebite pentru mobilizarea resurselor sale umane, iar oprirea ofensivei germane pe Marna se atribuie faptului că înaltul comandament francez a reușit să constituie la timp o nouă armată, Armata 6; aceasta a lovit în flancul grupării comandate de generalul Klück care trebuia să efectueze manevra decisivă de întoarcere a frontului francez.

Realizarea unui raport de forțe favorabil de către germani la începutul războiului din 1870, prin mobilizarea în timp scurt a rezervelor, oprirea ofensivei germane care viza cucerirea Parisului ca urmare a constituirii și angajării oportune în luptă de noi forțe îl duc pe C.N. Hîrjeu la concluzia că „Numărul e un factor strategic pe teatrul de operațiuni și un factor tactic pe cîmpul tactic”¹.

¹ General C. N. Hîrjeu, *Din învățămintele războiului de astăzi*, vol. I, Atelierele grafice Socec, 1916, p. 32.

Avînd în vedere aceste considerente, C.N. Hîrjeu aprecia pozitiv măsura luată în 1912 de a se ridica efectivul armatei române de la 350 000 la 480 000 de oameni și pleda pentru organizarea mobilizării ei în așa fel, încît, la nevoie, efectivul să poată crește pînă la 800 000 de militari.

O părere similară susținea în anul 1914, deci chiar la începutul războiului, și colonelul T. Georgescu. Acesta, nedispunînd probabil de date cifrice privind războiul care de abia începuse, își sprijină argumentația pe exemple mai vechi. El arată că în campaniile desfășurate între 1800 și 1885 armata cea mai numeroasă a fost învingătoare în 14 cazuri, iar cea mai mică, numai în 6. De exemplu, în războiul de la 1877—1878, inițial au acționat numai 135 000 de ruși împotriva a 167 000 turci, ceea ce n-a asigurat desfășurarea favorabilă a acțiunilor. Victoria coaliției româno-ruse a fost posibilă, arată el, numai după bătălia de la Plevna, cînd armatele române și ruse aveau un efectiv de 410 000 oameni, iar cea turcească de numai 180 000. Avînd în vedere aceste date „Trebuie să deducem — afirmă T. Georgescu — că prima cauză de reușită în război (toate celelalte condițiuni fiind egale) se găsește în superioritatea numerică”¹. De aceea, arată el în continuare, în război nu trebuie să mergem „la noroc” ci pe o evaluare atentă a cifrelor, întrucît „Numărul rămîne singurul factor ce poate influența sigur de la început; restul asupra desfășurării unei campanii face parte din domeniul conjuncturilor”².

Ideea că războiul modern se duce cu efective numeroase, sesizată și argumentată încă din primul an al războiului mondial (1914—1918) de C. N. Hîrjeu, T. Georgescu și alții apare ca o concluzie certă, a cărei valabilitate nu mai poate fi contestată, în lucrările lui Fl. Țenescu, publicate imediat după încheierea păcii. Caracterizînd războiul abia terminat, Fl. Țenescu arată că una din principalele lui trăsături distinctive o cons-

¹ Colonel T. Georgescu, *Problema militară și forțele morale*, Institutul de arte grafice Carol Göbl, București, 1914, p. 28.

² Ibidem, p. 29.

tituie „efectivele enorme puse în joc de ambele părți”¹, pe care el le apreciază că s-au ridicat în Europa la peste 50 milioane de luptători.

Teza privitoare la ducerea războiului cu armate de mase reflectă în adevăr una din legitățile luptei armate duse în condițiile de dezvoltare socială ale secolului XX. Ea a fost confirmată de cel de-al doilea război mondial, în care au fost angajate efective mai numeroase în comparație cu războiul din 1914—1918 (110 milioane față de 70 milioane) și își menține și astăzi valabilitatea.

Amploarea neobișnuită a primului război mondial, prin spațiul pe care s-a desfășurat și prin efectivele angajate, a învederat, printre altele, că războiul nu poate fi câștigat ca urmare a unei singure bătălii hotărâtoare, așa cum se întâmpla de obicei în secolul al XIX-lea.

La începutul războiului, armata franceză a suferit înfringeri grele în bătăliile de la Charleroi și Mâns ; totuși a avut posibilitatea să-și sustragă parte din forțe de la nimicire, să concentreze altele în adâncime și să dea bătălia de la Marna, în care a ieșit victorioasă. La această bătălie au participat 6 armate franceze și 7 germane, dar ea n-a putut determina sfârșitul războiului. Același lucru, remarcă C.N. Hîrjeu, s-a petrecut și pe frontul de răsărit. Ofensiva armatelor austro-germane comandate de mareșalul Mackensen în sectorul Dunaetz (sector cuprins între Vistula și Munții Carpați, pe un front de 60 km), deși a dus la înfrîngerea a două armate ruse, totuși nu a putut decide victoria, deoarece rușii, aducînd rezerve, au reușit să constituie un nou front de apărare, la o adâncime de 250 km față de cel precedent.

Din prezentarea evenimentelor arătate mai sus, C.N. Hîrjeu conchide că participarea la război a numeroase armate (este vorba de mari unități operative — N.A.), cu efective mari, extinderea deosebit de mare a fronturilor și imposibilitatea de a se organiza și conduce o bătălie unică și generală vor face ca victoria să fie „rezultanta bătăliilor de armate, mai mult sau mai puțin distincte

¹ Colonel F.I. Țenescu, *Cunoștințe generale asupra războiului și studiul lui*, vol. 1, Tipografia Școlii militare de artilerie, București, 1921, p. 63.

unele de altele dar legate toate de aceeași concepție generală¹, iar războiul se va întinde pe o perioadă îndelungată.

Desfășurarea ulterioară a evenimentelor militare a confirmat că victoria nu se mai poate obține prin cîștigarea unei singure bătălii hotărîtoare, ci sînt necesare o serie de eforturi succesive și că războiul modern este un fenomen de durată. Această realitate se reflectă cu claritate în lucrările lui Țenescu apărute după război. El remarcă faptul că războiul poate fi de lungă durată și să se desfășoare pe teritorii diferite, deci va fi compus din mai multe campanii, înțelegînd prin aceasta totalitatea evenimentelor militare care „în totalul lor se leagă prin o regiune oarecare, prin sezon sau prin alte circumstanțe”². La rîndul ei campania are o anumită durată, se desfășoară pe un teatru de operații mai mult sau mai puțin întins și se compune dintr-o serie de „operațiuni succesive sau acolate, despărțite în timp prin intervale de slabă intensitate, acalmie, repaus sau armistițiu”³. Aceste idei reflectă sintetic una din principalele concluzii ale celor patru ani de război, concluzie care a infirmat teoria războiului de scurtă durată, în care a crezut statul major german.

În războiul din 1914—1918, chiar la începutul acestuia, s-a produs un eveniment care și-a găsit o largă rezonanță în teoria artei militare. Este vorba de „îngroparea” trupelor la teren, ceea ce a dat naștere „bătăliei de poziții”.

„Bătălia de poziții” a rezultat în urma stabilizării fronturilor, după înfrîngerea germanilor la Marna. În urma acestui eșec, armata germană s-a retras pe râul Aisne, unde s-a organizat puternic la teren. Bătăliile care au urmat, datorită modului în care a fost concepută și realizată apărarea, capătă caracterul unor înverșunate lupte de poziții. Iată ce reflecții face generalul C. N. Hîrjeu asupra cîtorva bătălii, care poartă în mod pregnant acest caracter. În bătălia din Flandra germanii au

¹ General C. N. Hîrjeu, *op. cit.*, p. 71.

² Colonel F. I. Țenescu, *op. cit.*, p. 129.

³ Ibidem, p. 130.

desfășurat acțiuni ofensive timp de 30 de zile dar, datorită lucrărilor de amenajare genistică a terenului, caracterului activ al apărării și aducerii la timp a rezervelor luate de pe alte direcții, frontul francez n-a putut fi străpuns. În bătălia de la Soissons, după 7 zile de acțiuni ofensive și de riposte ale apărării, germanii au reușit să cucerească numai o fîșie de teren lungă de 5 km și lată de 2 km. În ofensiva de la Champagne, trupele franceze au fost oprite în fața poziției a doua a germanilor.

Pe marginea unor asemenea constatări, C. N. Hîrjeu trăgea o serie de concluzii foarte interesante. El relevă, în primul rînd, rolul deosebit pe care-l căpătase amenajarea genistică complexă a terenului, subliniind totodată că importanța „fortificațiunii trecătoare” a fost de mult prevăzută.

Într-adevăr, în armata noastră, ca și în alte armate, ideile noi privind amenajarea genistică a terenului au apărut cu 1—2 decenii înaintea primului război mondial. Generalizînd experiența războiului din 1877—1878, autorul, el însuși participant, a scris cîteva lucrări¹ în care susținea puncte de vedere noi privind „fortificațiunea trecătoare”. Completînd aceste idei cu cele reieșite din primul an de război, C. N. Hîrjeu ajungea la concluzia că apărarea trebuia să fie adîncă, compusă din mai multe poziții, amenajate fiecare din tranșee, șanțuri de comunicații, adăposturi și cu numeroase obstacole.

C. N. Hîrjeu remarcă apoi faptul că, datorită continuității fronturilor, ofensiva nu mai putea viza învăluirea flancurilor, ci trebuia să se execute ruperea apărării, care datorită lucrărilor genistice dezvoltate și a bunei organizări a focului apărării va avea un caracter metodic. „Prin urmare — conchidea Hîrjeu — cucerirea unei bucăți din poziția vrăjmașului nu înseamnă străpungerea frontului lui, ci numai ruperea unei mici fîșii din el. Pentru a rupe o nouă fîșie din poziția a doua a aceluiași sector, atacatorul va trebui să pregătească — după ce a

¹ Rostul instrucțiunii tehnice a infanteriei (1901) și Istoria armei genitului (1902).

ocupat și a pus în stare de apărare fișia cucerită și după ce s-a apropiat de a doua poziție — un nou atac, cu aceleași mijloace și cu aceeași stăruință”¹.

Dacă la cele de mai sus adăugăm afirmația aceluiasi autor că „nu s-au găsit mijloace care trebuie pentru a cuceri a doua poziție, după ce a căzut cea dintii”² vom constata că acest teoretician a sesizat, încă înainte de terminarea războiului, una din caracteristicile lui fundamentale: eficiența deosebită a apărării organizată din timp și cu o mare adâncime și lipsa de mijloace a ofensivei pentru a transforma rapid succesele tactice în succese operative.

Țenescu, analizînd primul război mondial printr-o prismă mai îndepărtată (la trei ani după terminarea lui) și cu intenția direct mărturisită de a face previziuni și asupra unei viitoare conflagrații, presupunea că ea se va desfășura după următoarea schemă: mobilizarea și concentrarea forțelor principale înapoia frontierei de stat pe care s-au dispus trupele de acoperire, manevra strategică cu scopul de a angaja în bătălie forțele principale în cît mai bune condiții, desfășurarea bătăliilor decisive și secundare.

După părerea lui Țenescu, pe timpul cît armatele aveau să înainteze una asupra celeilalte (sau una să înainteze și cealaltă să aștepte), „pînă la angajarea temeinică a grosului forțelor, războiul va adopta mai mult sau mai puțin forma războiului mobil, de cîmp (de mișcare)”³.

În ceea ce privește „bătălia decisivă”, aceasta trebuie să aibă potrivit părerii autorului sus-mentționat fie caracter de mișcare, fie de poziție. Este demn de remarcat că la o dată cînd ecourile primului război mondial erau încă deosebit de puternice (1921), Fl. Țenescu nu absolutiza bătăliile de poziție care se impuseseră în acest conflict. „Este greu a se specifica și a se spune de la început cum se va desfășura bătălia — afirma Țenescu. Experien-

¹ General C. N. Hîrjeu, *Din învățămintele războiului de astăzi*, vol. III, Librăria Nouă, București, 1916, p. 90.

² Ibidem, pp. 107—108.

³ Colonel Fl. Țenescu, *op. cit.*, p. 156.

În războaiele a arătat însă că față de creșterea efectivelor și de perfecționarea armamentelor, bătăliile decisive au tins către bătăliile de poziție, de durată din ce în ce mai lungă.

De altă parte se recunoaște că tendința naturală a celui în ofensivă este de a obține și menține pe cât se poate forma războiului de mișcare, pe cînd a celui în defensivă de a obține și impune forma războiului de poziție¹.

Deși autorul tratează cu o anumită prioritate „bătălia de poziție”, totuși el are meritul incontestabil de a fi ajuns la concluzia că un nou război putea să se desfășoare și altfel decît primul război mondial, fapt confirmat de istorie.

Evoluția evenimentelor în timpul primului război mondial a prilejuit numeroase discuții și în ceea ce privește rolul și eficiența formelor de luptă. În mod normal, în centrul atenției s-au situat formele de bază — ofensiva și apărarea. Căutările în acest domeniu vizau ca pe baza experienței războiului să stabilească în ce condiții trebuie adoptată ofensiva sau apărarea și ce raporturi urmau să existe între ele. Interesant pentru concepțiile existente în această problemă era însuși modul în care au fost definite aceste forme de luptă.

Astfel, Fl. Țenescu, ale cărui opinii pot fi considerate ca reprezentative, afirmă : „Ofensiva se caracterizează atît în strategie cît și în tactică prin mișcarea armatei proprii în direcția adversarului, căutarea și atacul lui, în scopul de a-l supune voinței noastre.

Defensiva, din contră, se caracterizează, atît în strategie cît și în tactică, prin așteptare, uneori prin trăgănare sau chiar refuzul luptei, prin rezistență opusă întreprinderilor ofensive ale adversarului”².

Comentînd aceste caracteristici, Țenescu explică în continuare că „ofensiva urmărește un scop, pozitiv” — căutarea adversarului și lupta cu el, pentru a ne impune voința, în timp ce apărarea „se mulțumește a rezista, ba uneori chiar a refuza lupta” și ca urmare scopul ei este „incomplet sau negativ”.

¹ Colonel Fl. Țenescu, op. cit., p. 157.

² Ibidem, pp. 142—143.

Avînd în vedere aceste trăsături ale ofensivei și apărării, Țenescu trage concluzia că „*dacă voim să cîștigăm războiul nu trebuie să fim defensivi de la început și pînă la sfîrșit. Defensiva pură și singură conduce sigur la înfrîngere*”¹ conchide el.

Fără îndoială că aprecierea „*rolului pozitiv*” al ofensivei cît și constatarea că în război „*nu trebuie să fim defensivi*” nu a constituit o noutate nici pentru acea vreme. Asemenea idei majore se impuseseră de multă vreme în arta militară. Ceea ce reține însă atenția este corelația pe care o stabilește Țenescu între ofensivă și apărare, precum și concluziile care decurg din aceasta.

Trebuie observat — ne spune Țenescu — că cele două forme principale de luptă, ofensiva și apărarea, „se opun una alteia” și ca urmare caracteristicile lor esențiale vor fi diametral opuse. Din această cauză, avantajele uneia sînt dezavantajele celeilalte. Sintetic lucrurile s-ar prezenta astfel :

Ofensiva are un scop clar, pozitiv, superioritate morală și dă posibilitatea să se manifeste un spirit activ și îndrăzneț. Ea asigură, prin mișcarea înainte, concentrarea forțelor și, dispunînd de o mare libertate de acțiune, poate impune apărării voința sa. Ea uzează însă repede forțele și trebuie să învingă greutăți foarte mari.

Apărarea, datorită scopului ei negativ sau incomplet, are sentimentul inferiorității și nu creează condiții favorabile pentru acțiuni îndrăznețe. Fiind obligată să aștepte loviturile adversarului, nu își poate concentra forțele conform voinței sale. Prezintă însă avantajul că întrebunțează și uzează forțele în mai mică măsură decît atacatorul și, avînd de înfruntat mai puține greutăți, poate folosi forțe mai slabe.

Pornind de la constatarea că atît ofensiva cît și apărarea prezintă avantaje și dezavantaje, Țenescu ajunge la concluzia că prin combinarea celor două forme de luptă ar reieși o a treia — „*defensiva-ofensiva*” — mai tare decît însăși ofensiva. După părerea lui această nouă formă de luptă „*în fond nu este decît o ofensivă care, la*

¹ Colonel F. I. Țenescu, *op. cit.*, p. 143.

forțe egale sau aproape egale cu ale adversarului, așteaptă în mod defensiv atacul adversarului, îl uzează, recunoscându-i punctele slabe și vulnerabile, și trece la ofensivă atacându-l în mod viguros și continuu”¹. Ca model de „defensivă-ofensivă” Țenescu citează bătălia de la Marna câștigată de Antantă.

Ideea combinării acțiunilor de apărare cu cele ofensive, în forma prezentată de Țenescu, reprezintă ceea ce s-a numit mai târziu contraofensivă. Această formă specifică de ofensivă a fost posibilă în primul război mondial datorită faptului că mijloacele de care a dispus apărarea — armamentul automat și lucrările genistice dezvoltate — au fost suficient de puternice pentru a produce pierderi importante trupelor aflate în ofensivă și a le stăvili atacul.

Contraofensiva a fost folosită și în cel de-al doilea război mondial atât de trupele sovietice (contraofensivele de la Moscova, Volgograd etc.), cât și de cele hitleriste (contraofensiva din Ardeni) însă în cazurile date ea n-a avut un caracter preconceput, ci a fost impusă de desfășurarea acțiunilor. Trupele n-au trecut în mod deliberat la apărare pentru a uza pe inamic, ci au fost silite să facă acest lucru datorită inițiativei pe care o deținea temporar ori stabil adversarul. Întrucât mijloacele ofensivei au fost mult mai puternice în cel de-al doilea război mondial, aceasta a produs pierderi grele apărătorului, iar realizarea raportului de forțe necesare pentru trecerea la contraofensivă nu s-a realizat atât pe seama pierderilor provocate ofensivei, ci ca urmare a capacității trupelor aflate în apărare de a concentra și angaja în lupte noi forțe.

În condițiile actuale, puterea deosebită a armamentului modern impune să nu se „planifice” contraofensiva. Partea care în mod deliberat ar lăsa inițiativa adversarului, în speranța să-l uzeze prin acțiuni de apărare, s-ar expune unor lovituri care ar duce-o sigur la înfrângere.

În perioada 1929—1939, cu un deceniu înainte de începerea celui de-al doilea război mondial, printre teoreticienii militari din țara noastră cât și din alte țări se răspîndea din ce în ce mai mult convingerea că, în viitor,

¹ Ibidem, p. 146.

problemele militare aveau să-și găsească o rezolvare diferită față de primul război mondial. Această părere se baza în special pe faptul că, datorită progresului tehnic, două arme — aviația și tancurile — care în primul război mondial de-abia apăruseră, se dezvoltau rapid, ceea ce trebuia să imprime acțiunilor de luptă noi caracteristici.

În ceea ce privește problema motorizării și mecanizării trupelor, întrebările pe care și le puneau teoreticienii români din acea perioadă, întrebări care, de altfel, circula cu deosebită insistență în mai toate țările europene, pot fi rezumate astfel : în ce direcție urmau să se înfăptuiască motorizarea și mecanizarea ? cum puteau fi întrebuintate tancurile pe câmpul de luptă ? în ce consta influența motorizării și mecanizării asupra manevrei ?

Să vedem care au fost răspunsurile date. În ceea ce privește direcțiile de înfăptuire a motorizării și mecanizării se aprecia, în unanimitate, că viitorul aparține „motorului“, deoarece acesta, devenit „mijloc de luptă“, întrunește „viteza, mobilitatea și puterea într-o măsură necunoscută mai înainte“. În modul concret de rezolvare a motorizării și mecanizării apăreau însă unele diferențieri.

Într-un amplu studiu, căruia revista „România militară“ i-a consacrat întregul număr din iulie 1936, studiu recomandat de Marele stat major pentru a fi citit în cadrul comandamentelor și unităților, se făcea precizarea că motorizarea constă în folosirea mijloacelor auto pentru transportul trupelor și aprovizionări, în timp ce prin mecanizare se înțelege întrebuințarea autovehiculelor în luptă, armamentul formînd un tot unitar cu vehiculul. În acest studiu se admitea și ideea organizării de unități și mari unități atît din trupe motorizate cît și mecanizate.

Autorii studiului înclinau către soluția de a se adopta „motorizarea permanentă“¹, în sensul ca trupele să dispună de mijloace de transport organice, iar aceasta să fie extinsă treptat atît asupra infanteriei cît și a celorlalte

¹ În perioada respectivă se avea în vedere și posibilitatea „motorizării temporare“ a unităților, precum și a transportului de trupe și materiale cu automobile.

genuri de armă. Se făcea însă o rezervă asupra cavaleriei, considerându-se că aceasta va continua să existe.

În ceea ce privește rolul cavaleriei erau însă și păreri cu o viziune mai îndepărtată. În articolul „Problema motorizării”, apărut în „Revista cavaleriei” (nr. 2 din 1937), autorul, locotenent-colonelul Mircea Tomescu, admitea că nu era exclus ca mijloacele motorizate să ajungă la un asemenea nivel de perfecționare încît să determine desființarea totală a cavaleriei.

Autorii studiului din „România militară” considerau că în organizarea armatelor moderne trebuie să existe : *„divizii pe jos sau de linie (foste de infanterie), care pot fi transportate — la nevoie — și în automobile ; divizii de cavalerie ; divizii motorizate ; divizii de tancuri sau mai bine zis moto-mecanizate”*¹.

Ideea motorizării și mecanizării parțiale a armatei era susținută și de I. Sichitiu și Al. Ioanițiu. Aceștia apreciau la justa valoare avantajele pe care le aducea introducerea motorului ca mijloc de luptă, însă remarcău că înfăptuirea unei asemenea opere, *„...pe lîngă dificultățile de ordin financiar pe care le prezintă, depinde în cea mai largă măsură de puterea industrială a țării”*². De aceea ei conchideau că țările cu o putere financiară și industrială modestă se vor mulțumi cu constituirea unor unități de tancuri, destinate a sprijini în luptă infanteria și cavaleria, și a unor unități de automobile pentru transportul trupelor.

Alți teoreticieni însă, ca G. Vizanti și Sc. Urlățianu, care și-au scris lucrarea lor „Strategia românească în viitorul război” de pe poziția *„Cine vrea să aibă dreptul la viață trebuie să lupte, iar cine vrea să lupte trebuie să fie înarmat”*³, erau de părere că este necesară o „motorizare generală a armatelor” care să transforme radical infanteria și cavaleria. Ca urmare, *„Marile unități moderne se vor motoriza progresiv ajungîndu-se la transportul*

¹ Motomecanizarea, în revista *România militară*, iulie, 1936, p. 19.

² General de divizie Ioan Sichitiu și colonel Alexandru Ioanițiu, *op. cit.*, p. 22.

³ Colonel G. Vizanti și maior Scarlat Urlățianu, *op. cit.*, p. 65.

automobil generalizat atît la trupe cît și la servicii. Artileria va fi motorizată, fie sub forma artileriei pe șenile, fie purtată”¹.

Nivelul de dezvoltare industrială a țărilor participante la cel de-al doilea război mondial nu a dat posibilitatea ca acestea să dispună numai de trupe motorizate și mecanizate; ele au folosit mari unități de infanterie și chiar de cavalerie. Motorizarea și mecanizarea completă a trupelor a devenit posibilă de abia în actualele condiții de dezvoltare economică și industrială.

În perioada 1930—1939, un mare număr de cercetători militari, atît din țara noastră cît și din principalele țări vest-europene, erau de părere că, în ceea ce privește folosirea tancurilor, experiența primului război mondial nu este concludentă. Avînd în vedere performanțele mult îmbunătățite ale tancurilor, în toate țările se întreprindeau studii și experiențe pentru a se elabora noi procedee de întrebuintare a lor.

Pentru a ajunge la o concluzie cît mai întemeiată, autorii studiului „Motomecanizarea” prezentau concepțiile și experiențele îndeplinite în Anglia, Franța, Germania, Austria, U.R.S.S. etc. Analizînd critic diferite lucrări, regulamente, aplicații, experimentări, ei ajung în final la anumite soluții, care li se par logice, dar care, așa cum ei înșiși recunosc, urmează a fi confirmate sau infirmate numai de practică.

Sintetic, concluziile lor se prezintă astfel :

Tancurile pot fi întrebuintate cu succes în oricare din fazele luptei ofensive, de la luarea contactului pînă la exploatarea succesului, precum și în apărare, însă rolul lor cel mai important va fi în atac.

În ofensivă, tancurile trebuie să fie întrebuintate într-un teren favorabil acțiunii lor, prin surprindere, în masă, pe unități constituite, pe un front larg, pentru a obliga inamicul să-și împrăstie focul, dar și cu o eșalonare destul de adîncă, care să permită intensificarea efortului.

¹ Ibidem, p. 64.

Debușarea tancurilor la atac se poate produce înaintea infanteriei sau după aceasta. Se aprecia că tancurile vor ataca înaintea infanteriei cînd au misiunea să facă breșe în rețelele de sîrmă ale inamicului sau cînd este necesar ca infanteria „să fie antrenată” la atac de tancuri; ele vor ataca după infanterie cînd misiunea lor de însoțire începe mai tîrziu, cînd inamicul are trageri de oprire bine ajustate, cînd atacul începe cu forțarea unui curs de apă.

În fine, studiul menționat sublinia ideea că „în orice caz însă, ori de cîte ori va fi posibil, unitățile de tancuri își vor dirija atacul asupra flancului și spatelui inamicului, fie de la început, fie după ce s-a făcut breșă”¹.

Referindu-se la această ultimă problemă, autorii „Elementelor de strategie” optau pentru soluția ca tancurile să fie folosite atît fără infanterie, ca să creeze breșe în sistemul de apărare al inamicului, cît și pentru a fi constituite în mari unități independente care să pătrundă prin „spațiile goale ale cîmpului de luptă” și să lovească inamicul adînc în spate sau în flanc. Referindu-se la modul de acțiune al tancurilor pentru ruperea apărării inamice și la cooperarea între acestea și infanterie, G. Vizanti și Sc. Urlățianu ajungeau la concluzii foarte apropiate de concepțiile moderne. Iată ce spuneau ei :

„În viitor carele de luptă (așa erau denumite tancurile, N.A.) vor pătrunde o dată cu infanteria în poziția inamică dar nu vor mai păstra aceeași viteză redusă ci vor continua înaintarea pentru a reduce organele principale de foc din interiorul poziției, atacînd eventual chiar pozițiile de artilerie.

Pe măsură ce inamicul cedează, acțiunea carelor se separă și mai mult de aceea a infanteriei, ele avînd misiunea de a exploata succesul, distrugînd ultimele încercări de rezistență și ocupînd punctele principale de trecere în spatele inamicului...”².

¹ Motomecanizarea, în revista *România militară*, iulie 1936, p. 62.

² Colonel G. Vizanti și maior Scarlat Urlățianu, *op. cit.*, pp. 63—64.

Autorii menționați apreciau în unanimitate că motorizarea și mecanizarea armatelor creau noi posibilități de manevră. În câmpul tactic aceasta se materializa prin mutarea rapidă a bătăliei în adâncimea dispozitivului inamic și folosirea mai frecventă a întoarcerii și învăluirii.

Pe plan strategic, viteza mare a tancurilor și marilor unități motorizate determina o creștere a „mobilității strategice” a trupelor care aveau astfel posibilitatea să desfășoare marșuri pe distanțe mari, cu viteză sporită și să execute ample manevre de învăluire, redând astfel „manevrei strategice o parte din suplețea și viteza din trecut”¹ și creînd noi perspective pentru folosirea „manevrei strategice de aripă”.

Se poate recunoaște că aceste concepții reprezintă simbul multor idei privind ducerea acțiunilor militare cu trupe motorizate și mecanizate care circulă astăzi, când motorizarea și mecanizarea armatelor au devenit o realitate efectivă.

Chiar și succinta prezentare a ideilor de mai sus demonstrează temeinicia cu care unii cercetători militari români din trecut au analizat fenomenele militare și capacitatea lor de a ajunge la concluzii întemeiate pentru epoca respectivă. S-au emis unele idei — de exemplu cele privitoare la caracterul viitoarelor războaie — cu o evidentă forță de previziune, care au fost confirmate de desfășurarea celui de-al doilea război mondial.

¹ General de divizie Ioan Sichitiu și colonel Alexandru Ioanițiu, *op. cit.*, p. 20.

EVOLUȚIA PROCEDEELOR DE DUCERE A RĂZBOIULUI ȘI A ACȚIUNILOR MILITARE. TENDINȚE ACTUALE

Analizând problemele luptei armate de pe pozițiile materialismului dialectic și istoric, clasicii marxismului au stabilit în mod științific corelația dintre condițiile vieții materiale și modul de ducere a luptei armate. „Nimic nu depinde atât de mult de condițiile economice — spunea F. Engels — decât tocmai armata și flota. Înzestrarea cu armament, efectivele, organizarea, tactica și strategia depind înainte de toate de treapta la care a ajuns în momentul respectiv producția și de mijloacele de comunicație”¹.

Relevând factorii care determină modul de organizare a armatelor, evoluția procedeeleor de ducere a războiului și a acțiunilor militare², precum și victoria în război, Engels subliniază :

„Întreaga organizare și întregul mod de luptă al armatelor și o dată cu aceasta victoria și înfrângerea, se dovedesc a fi dependente de condițiile vieții materiale, adică economice, de materialul uman și de armament, deci de calitatea și numărul populației și de tehnică”³.

¹ F. Engels, *Opere militare alese*, vol. 1, Editura militară, București, 1962, p. 12.

² Procedeele de ducere a războiului constau în modul de folosire a forțelor armate de către un stat (coalitie de state) pentru atingerrea scopurilor politice ale războiului. Prin procedee de ducere a acțiunilor militare se înțelege totalitatea formelor și metodelor de ducere a luptei armate pe plan strategic, operativ și tactic, de folosire a diferitelor genuri de arme și categorii de forțe armate și a armamentului pentru îndeplinirea scopurilor războiului.

³ F. Engels, *op. cit.*, p. 17.

Dintre factorii enumerați, Engels atribuie un rol important progresului tehnic, care are alături de alții influență determinantă în dezvoltarea artei militare: „progresele tehnicii... produceau imediat, aproape în mod violent și adesea chiar împotriva voinței conducerii militare schimbări, ba chiar revoluționări în modul de a duce lupta”¹.

Trebuie ținut seama că fiecare război este pregătit de anumite clase și state pentru atingerea unor scopuri politice bine definite. De aceea, procedeele de ducere a războiului și a acțiunilor militare, ca și întreaga artă militară, sînt influențate de scopurile politice pe care le urmăresc în război părțile beligerante, de situația politică internațională, de condițiile geografice în cadrul cărora urmează să se desfășoare acțiunile militare. Aceasta impune ca la elaborarea procedeele de ducere a acțiunilor militare să se țină seama de toți factorii care intervin în situația dată, să se aibă în vedere condițiile concrete în care se va desfășura războiul.

Procedeele de ducere a războiului au un caracter istoric. Pentru fiecare război sînt caracteristice anumite procedee. O scurtă privire istorică asupra principalelor războaie desfășurate în ultimele trei secole ne va permite să evidențiem, cel puțin sumar, principalele momente din dezvoltarea procedeele de ducere a războiului.

În secolul al XVIII-lea, revoluția burgheză din Franța a adus importante schimbări și în domeniul militar. „După cum în interiorul țării poporul revoluționar francez a dat dovadă pentru prima oară de maximum de energie revoluționară, nemaivăzută în decursul secolelor — sublinia V. I. Lenin — tot așa și în războiul de la sfîrșitul secolului al XVIII-lea el a dat dovadă de un tot atît de uriaș spirit creator, revoluționar, transformînd complet întregul sistem al strategiei, sfărîmînd toate vechile legi și reguli ale războiului și creînd, în locul vechilor armate, o armată nouă, revoluționară, populară și un nou mod de a duce războiul”². Procedeele de ducere a acțiunilor militare generate de revoluția franceză au fost folosite și perfecți-

¹ Ibidem.

² V. I. Lenin, *Opere*, vol. 24. Editura politică, București, 1959, p. 396.

onate de Napoleon în războaiele pe care le-a dus în Europa. În esență, noutatea acestor procedee, pentru epoca respectivă, constă în angajarea forțelor proprii și ale inamicului într-o bătălie generală pentru înfrângerea acestuia din urmă printr-un singur efort. În acest scop, pe direcția principală erau concentrate forțe superioare de infanterie, cavalerie și artilerie, inamicul era lovit puternic cu foc de artilerie, după care se dezlănțuia împotriva lui un atac deosebit de puternic.

În secolul al XIX-lea s-au produs primele bătălii de clasă ale proletariatului împotriva burgheziei și au avut loc primele lui războaie revoluționare. Aceste acțiuni au îmbogățit experiența militară a proletariatului și au scos la iveală procedee noi de ducere a luptei armate.

Sintetizând această experiență, Marx și Engels au subliniat importanța ofensivei pentru obținerea victoriei în insurecția armată, au arătat necesitatea de a se realiza superioritatea de forțe asupra inamicului în momentul și locul dorit, au demonstrat ce rol deosebit are câștigarea inițiativei și menținerea acesteia pe tot timpul desfășurării luptelor.

La sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul celui actual, capitalismul a intrat în stadiul său ultim de dezvoltare — imperialismul. Unul din primele războaie ce s-a desfășurat în stadiul imperialist a fost cel ruso-japonez din 1904—1905. În acesta au apărut elemente noi în procedeele de ducere a acțiunilor militare. Datorită întrebuintării mitralierelor și a puștilor cu repetiție, apărarea a devenit mai puternică. Trupele au început să se îngroape la teren și să creeze un front continuu de apărare pe o mare întindere, afirmându-se germenii războiului de poziție. Întrucât manevrele de întoarcere și învăluire se executau cu greu (datorită continuității frontului) s-a ivit necesitatea ruperii apărării, ceea ce impunea ca artileria să neutralizeze mijloacele de foc al inamicului.

Primul război mondial, deși tot un război al epocii imperialiste, a adus și el schimbări însemnate în procedeele de ducere a războiului și acțiunilor militare. Înainte de război, principalele puteri beligerante — Germania, Franța, Rusia — considerau că-și vor realiza

telurile cu ajutorul ofensivei, printr-o bătălie generală; apărarea era neglijată, apreciindu-se că războiul va fi de scurtă durată și că acțiunile militare vor fi aproape în exclusivitate ofensive. La sfârșitul anului 1914 s-a dovedit că aceste previziuni fuseseră eronate. Războiul s-a transformat într-unul de poziție, de lungă durată.

Trupele ambelor tabere beligerante au realizat o apărare continuă și adâncă, pe mai multe fișii și poziții, în cadrul cărora se amenajau numeroase tranșee și șanțuri de comunicație. Atît în fața limitei dinainte a apărării cît și în interiorul ei se construiau rețele de sîrmă ghimpată care constituiau, pentru vremea aceea, un obstacol aproape de netrecut.

Armamentul automat de care dispuneau trupele, puștile cu repetiție, amenajarea genistică a terenului au făcut ca apărarea să devină mai puternică decît atacul. În această situație, ambele părți beligerante au căutat procedee și mijloace pentru ruperea apărării pe scară operativă. Germanii au încercat să realizeze acest lucru cu ajutorul armei chimice, englezii și francezii folosind tancurile. Dar nici unul dintre aceste mijloace n-a dat rezultatele scontate, din cauza imperfecțiunii lor. Ca urmare, războiul mondial din 1914—1918, a fost, în esență, un război de poziție. S-a dovedit că scopurile războiului nu mai puteau fi realizate într-o bătălie generală ci, pentru îndeplinirea lor, erau necesare mai multe campanii, fiecare dintre ele fiind compusă din operații desfășurate pe teatrele de acțiuni militare terestre și maritime. Obiectivul principal al operațiilor militare au devenit forțele armate aflate pe teatrul de acțiuni militare respectiv. Totodată s-au făcut și încercări de a provoca pierderi economiei și de a dezorganiza conducerea de stat prin raiduri aeriene și prin acțiuni desfășurate de submarine, pe căile de comunicații maritime. Principalele forme de acțiune au fost ofensiva și apărarea. Ofensiva de amploare strategică a fost folosită mai ales în scurta perioadă de acțiuni manevriere de la începutul războiului. După stabilizarea fronturilor, părțile beligerante au trecut la apărare strategică, care a rămas forma de acțiune predominantă pînă la sfârșitul războiului.

În preajma celui de-al doilea război mondial, în multe state europene continua să domine părerea că un nou război mondial se va desfășura, în general, ca și cel precedent.

De exemplu, marile state majore francez, polonez, sovietic precum și din alte state apreciau că primele acțiuni vor avea un caracter limitat, vor fi acțiuni de „acoperire”, care vor dura 10—20 zile, timp care ar permite concentrarea și desfășurarea forțelor principale.

În Franța (și în multe alte state unde doctrina militară franceză exercita o puternică influență asupra gândirii militare) se aprecia că apărarea poate fi mai puternică decât ofensiva. O manifestare a acestei concepții a constituit-o importanța ce s-a dat raioanelor fortificate, cărora li se atribuia rolul de a opri și istovi gruparea principală de forțe a inamicului, urmînd ca desăvîrșirea nimicirii acestuia să se facă prin acțiuni ofensive duse ulterior.

Concepțiile asupra primatului apărării sînt pregnant ilustrate de planul „D”, întocmit de comandamentul forțelor armate ale blocului anglo-francez, în vederea războiului împotriva Germaniei hitleriste. Potrivit acestui plan, forțele anglo-franceze nu căutau să obțină inițiativa, urmînd ca ele să intre în acțiune abia la începutul ofensivei germane. Întrucît se aprecia că hitleriștii vor reedita războiul din 1914, dînd lovitura principală prin Belgia, planul „D” prevedea că în momentul cînd trupele hitleriste vor ataca această țară, forțele principale ale blocului anglo-francez să fie împinse înainte, cu scopul de a se instala în apărare pe teritoriul belgian.

După cum se remarcă, comandamentul anglo-francez n-a prevăzut să desfășoare de la începutul războiului acțiuni ofensive de amploare, ci urmărea să atingă primele scopuri ale războiului prin apărare, fapt care a contribuit — între alți factori — la catastrofa armatei franceze.

Germania hitleristă, urmărind scopuri de dominație a lumii, a dat o deosebită atenție organizării și înzestrării forțelor sale armate și elaborării de noi procedee, mai eficace, de ducere a războiului și a acțiunilor militare. La baza planurilor de război ale Germaniei hitleriste au

fost puse ideile lui Schlieffen și von Seeckt cu privire la lovitura masată și teoria războiului total — care prevedeau lovirea atât a forțelor armate cât și a populației din spatele frontului — teoriile lui Fuller și Guderian cu privire la războiul mecanizat și de tancuri.

În deceniul care a precedat cel de-al doilea război mondial, numeroși teoreticieni români, analizând tendințele de dezvoltare a celor două arme apărute în primul război mondial — aviația și tancurile —, cât și ideile noi care circulau în arta militară au ajuns la concluzii interesante privind procedeele de ducere a războiului și a acțiunilor militare.

Într-o comunicare făcută la Academia română la 1 iunie 1934, generalul Radu Rosetti, după ce arăta că mobilizarea unei armate constituie o operație care tinde să devină din ce în ce mai grea datorită efectivelor numeroase și că *„intervalul de timp dintre declarația de război și începutul acestuia se reduce din ce în ce mai mult și tinde spre zero”*¹ își punea întrebarea: *„Care este primejdia cea mai mare în primele zile ale unui război?”*. La această întrebare el da următorul răspuns: *„Atacul neașteptat dat de forțe dușmane asupra armatei noastre în plină transformare și descurajarea generală la care poate da loc acest atac”*². Analizând în continuare posibilitățile inamicului de a începe agresiunea el ajungea la concluzia că surprinderea se poate realiza ca urmare a unui atac aerian. *„Acest atac — arăta Radu Rosetti — este sigur pentru că aviația este totdeauna gata, pentru că efectul său material este mare și pentru că efectul său moral este și mai mare și pentru că descurajarea de la început a adversarului și împiedicarea mobilizării și concentrării forțelor sale armate este o țintă nu numai firească dar chiar obligatorie”*³.

¹ General Radu Rosetti, *Problema militară românească, alaltăieri—ieri—azi*, Academia română, Memoriile secției istorice, seria III, tom XV, mem. II, București, 1934, p. 11.

² Ibidem.

³ Ibidem, p. 12.

Ideea că viitorul război va începe printr-un atac aerian declanșat prin surprindere era susținută și de alți teoreticieni români. În lucrarea „Strategia românească în viitorul război” de colonelul G. Vizanti și maiorul Sc. Urlățianu se arăta că datorită condițiilor în care s-ar putea desfășura un nou război, cât și datorită noilor mijloace de ducere a luptei armate — aviația, tancurile și arma chimică — superioritatea strategică inițială avea să se realizeze pe căi diferite față de trecut. Autorii acestei lucrări considerau că dacă Napoleon câștiga inițiativa cu „picioarele soldaților”, adică prin manevre bine concepute și desfășurate, Moltke (bătrînul) printr-o concentrare judicioasă a forțelor, iar celălalt Moltke (tînărul) printr-o subtilitate de organizare (corpurile de armată de rezervă), într-un viitor război superioritatea strategică inițială avea să se obțină pe calea începerii lui prin surprindere. O țară cu intenții agresive nu va lăsa victimei „*timpul necesar pentru a se pune în gardă*”¹ — remarcău autorii sus-menționați. Fizionomia acțiunilor din perioada inițială a războiului era prezentată astfel: „*Pentru realizarea surprizei, și mai ales pentru obținerea de la început a unei superiorități cu urmări incalculabile, dacă nu decisive, marcată prin tulburarea și dezorientarea tuturor operațiunilor de mobilizare a țării, aviația inamică va ataca centrele vitale ale țării, secundată fiind de numeroase trupe mobile*”².

Și alți autori români împărtășesc convingerea — care circula în literatura vremii — că războiul va începe printr-o acțiune masată a aviației. Cităm de exemplu pe generalul I. Sichitiu și colonelul Al. Ioanițiu. Aceștia arătau în lucrarea „Elemente de strategie” că „*activitatea aviației de bombardament va începe în prima zi de mobilizare și va continua în tot timpul concentrării, manevrei strategice și bătăliei*”³. Ea trebuie să acționeze adînc în spatele frontului să lovească trupele în

¹ Colonel G. Vizanti și maior Scarlat Urlățianu, *op. cit.*, p. 278.

² Ibidem, p. 378.

³ General de divizie Ioan Sichitiu și colonel Alexandru Ioanițiu, *op. cit.*, p. 20.

mișcare sau staționare, căile de comunicații, centrele politice, nodurile de cale ferată, obiectivele industriale și economice. Ca urmare, autorii „Elementelor de strategie” conchid că această lovitură „*va paraliza, sau cel puțin întrerupe, întreaga activitate din spatele frontului, îngreunând astfel mișcările și aprovizionările*”¹.

O altă idee, deosebit de interesantă, pe care o găsim în lucrarea „Strategia românească în viitorul război” se referă la un procedeu nou de ducere a războiului. Autorii acestei cărți ajungeau în anul 1932 la concluzia că, datorită mijloacelor moderne cu care urma să fie dus viitorul război, aveau să se poată executa lovituri atât asupra trupelor cât și asupra teritoriului țării, care ar putea fi declanșate simultan sau în așa fel încât lovitura asupra teritoriului să preceadă pe cea asupra frontului. Iată cum prezentau ei problema: „*Aviația, care se va servi de toate mijloacele de distrugere pe care știința le pune la îndemână, va schimba total fizionomia viitorului război, prin aceea că luarea contactului între cele două mase beligerante nu se va face ca pînă acum, dinainte spre înapoi, ci invers*”².

Pentru a evalua forța de previziune a ideilor prezentate mai sus este interesant de reamintit modul în care a început cel de-al doilea război mondial.

În ziua de 1 septembrie 1939, la orele 4 și 45 de minute armata germană a atacat Polonia fără declarație de război. Împotriva Poloniei au acționat trei grupări de trupe, concentrate din timp și sprijinite de puternice forțe aeriene care numărau peste 2 000 de avioane. Aviația germană a reușit să distrugă din primele zile aviația poloneză și să dezorganizeze transporturile și conducerea trupelor. Din această cauză trupele poloneze nu au reușit să efectueze mobilizarea și să se desfășoare conform planurilor de război inițiale. În mare măsură ele au fost surprinse în curs de deplasare și, cu toată rezistența eroică pe care au depus-o, au fost învinse în numai 17 zile.

¹ Ibidem.

² Colonel G. Vizanti și maior Scarlat Urlățianu, op. cit., p. 62.

Gîndirea militară românească din trecut a ajuns la numeroase concluzii întemeiate nu numai în ceea ce privește începutul războiului și perioada lui inițială ci și în alte probleme esențiale privind desfășurarea acestuia. De pildă, în lucrările „Strategia românească în viitorul război”, în „Elemente de strategie” cît și în altele se face aprecierea că viitorul război avea să fie tot o conflagrație mondială, în care vor fi angajate toate resursele materiale și morale ale țărilor participante. Autorii „Elementelor de strategie” considerau că un viitor conflict armat se va caracteriza prin *„enormitatea efectivelor luptătoare mobilizate pe front și a acelor care în interior lucrează pentru alimentarea și întreținerea războiului”*¹ și că la creșterea efectivelor se va adăuga *„... o creștere considerabilă a materialului de război de toate categoriile (armament, muniții și diferite noi mijloace de luptă)”*². Autorii sus-menționați combăteau părerea lansată de von Seeckt care preconiza o armată cu efective reduse, dar perfect înzestrată și instruită, pentru a fi capabilă să obțină decizia într-un timp scurt, apreciind-o drept *„o soluție de circumstanță, menită să satisfacă condițiile create unor anumite state prin tratate de pace”*³.

Pornind de la considerentul că în război vor fi angajate toate resursele participanților — armate cu efective mari și o tehnică de luptă numeroasă, capacități industriale enorme —, teoreticienii români menționați ajungeau la concluzia că războiul viitor va fi de lungă durată. Această apreciere, confirmată de durata mare a celui de-al doilea război mondial (5 ani și 2 luni față de 4 ani și 3 luni războiul 1914—1918), se situează pe o poziție opusă teoriei „războiului fulger” care în acea perioadă avea caracter de doctrină oficială în Germania hitleristă și care, după cum se știe, a eșuat atît de lamentabil.

¹ General de divizie Ioan Sichitiu și colonel Alexandru Ioanițiu, *op. cit.*, p. 16.

² Ibidem, p. 17.

³ Ibidem, p. 16.

În mod realist s-a ajuns și la concluzia că într-un conflict de asemenea amploare bătălia¹ va lua „o extindere enormă în timp și spațiu” și că „Pentru a se ajunge la o deciziune trebuie organizate o serie succesivă de bătălii, fiecare cu o durată de săptămîni sau luni, bătălii care se desfășoară pe o întindere de sute de kilometri”². Aceeași idee — „Victoria nu va fi rezultatul unei singure bătălii” — este exprimată și de maiorul Ioan Cernăianu în lucrarea „Manevra strategică și bătălia”³.

În cel de-al doilea război mondial, Germania hitleristă a izbutit să înfrîngă mai multe state capitaliste din Europa printr-o singură lovitură, declanșată prin surprindere. Rezultatul final al războiului n-a putut fi însă determinat pe această cale. Pentru înfrîngerea Germaniei, coaliția antihitleristă a desfășurat succesiv mai multe campanii, compuse la rîndul lor dintr-un număr de operații de amploare strategică, duse succesiv și simultan.

În esență, procedeele de ducere a războiului și a acțiunilor militare în cel de-al doilea război mondial au fost următoarele :

Pentru atingerea scopurilor parțiale strategice — ocuparea centrelor și regiunilor vitale ale adversarului, a căror pierdere era de natură să-i micșoreze rezistența — acțiunile s-au îndreptat în special spre nimicirea grupărilor de forțe opuse de pe direcțiile strategice principale. Aceasta se explică prin faptul că părțile beligerante își desfășurau forțele de-a lungul frontierelor de stat sau pe anumite aliniamente din adîncimea teritoriului, iar fișia ocupată de trupe, adîncă, uneori, de cîteva sute de kilometri, acoperea regiunile și centrele politice vitale pentru ducerea războiului. Ca urmare, pentru a se pătrunde spre ele era necesar ca în prealabil să fie nimicite forțele armate adverse care barau înaintarea către asemenea obiective.

¹ În acea perioadă nu era cristalizată noțiunea de „operație” ; vezi capitolul „Arta operativă”.

² General de divizie Ioan Sichitiu și colonel Alexandru Ioanițiu, *op. cit.*, p. 19.

³ Maior Ioan Cernăianu, *Manevra strategică și bătălia*, Tipografia Husvéth și Hoffer, Lugoj, 1929, p. 27.

Forma principală a acțiunilor militare a fost ofensiva strategică cu ruperea apărării, zdrobirea forțelor principale ale adversarului și cucerirea anumitor raioane, care asigura dezvoltarea ulterioară a operațiilor precum și cucerirea anumitor centre și regiuni politice-administrative. Pentru ruperea apărării se concentrău forțe însemnate în sectoare relativ înguste. De exemplu, trupele sovietice realizau în sectoarele de rupere densități de 3—4 batalioane, peste 200 guri de foc de artilerie și 25—40 tancuri și autotunuri pe kilometrul de front.

Ofensiva era precedată de o puternică pregătire de artilerie și aviație cu o durată de 1—2 ore. După această pregătire treceau la atac diviziile de infanterie întărite cu tancuri de sprijin nemijlocit și susținute de artilerie și aviație, cu misiunea de a rupe apărarea tactică a inamicului. O dată realizată această misiune, se introduceau în bătălie puternice grupări mobile alcătuite din trupe de tancuri și mecanizate cu scopul de a dezvolta ofensiva pe o mare adâncime.

În cel de-al doilea război mondial atât trupele sovietice cât și cele hitleriste au executat operații de mare amploare cu scopul de a fărâmița, încercui și nimici — reciproc — grupările operative și strategice ale adversarului. Se poate spune deci că spre deosebire de primul război mondial, în cel de-al doilea ofensiva a fost mai tare decât apărarea. Aceasta s-a datorat întrebuițării unor mase importante de tancuri și aviație, care au înfrânt apărarea și au imprimat acțiunilor un caracter manevrier.

Un alt element nou pe care l-a adus cel de-al doilea război mondial a fost întrebuițarea aviației pentru îndeplinirea unor misiuni de importanță strategică. În afară de aviația destinată să sprijine trupele de uscat, a apărut în această perioadă aviația cu acțiune îndepărtată (U.R.S.S.) și aviația strategică (S.U.A. și Anglia). Comandamentul anglo-american a dispus de o aviație strategică puternică căreia i-a încredințat misiuni de lovire a unor obiective situate în afara teatrului de acțiuni militare, în adâncimea teritoriului adversarului. Acțiunile aviației strategice urmăreau să submineze po-

tențialul economic și militar al inamicului, să-i dezorganizeze conducerea de stat și transporturile, să provoace pierderi și panică în rîndul populației civile.

Bombardamentele executate de aviația anglo-americană asupra Germaniei cît și cele executate de aviația hitleristă asupra Angliei au produs pierderi destul de mari. În special a suferit pierderi Germania, care a fost supusă unor atacuri masive și sistematice. Dar, cu toate că aviația anglo-americană a executat numeroase acțiuni asupra Germaniei, în cursul cărora a lansat 2 000 000 tone de bombe, totuși, datorită efectului restrîns al explozibilului clasic, bombardamentele de aviație nu au dus la rezultate strategice decisive. Pentru obținerea deznodămîntului au fost necesare acțiuni militare de mare amploare, îndreptate spre nimicirea forțelor armate ale adversarului.

Ca urmare a atacurilor aeriene executate asupra unor obiective din adîncimea teritoriului a apărut necesitatea apărării antiaeriene a centrelor populate și economice precum și a nodurilor de comunicații. Această sarcină a revenit apărării antiaeriene a teritoriului, care a devenit un factor de importanță strategică. Pentru a lupta cu succes împotriva avioanelor (în Anglia și împotriva rachetelor V-1 și V-2) au fost dezvoltate forțele și mijloacele de apărare antiaeriană — aviația de vînătoare, artileria antiaeriană, tehnica de radiolocație — și s-au elaborat procedee noi de acțiune împotriva aviației.

O altă noutate pe care a adus-o cel de-al doilea război mondial a fost întrebuintarea desantului aerian. Comandamentul hitlerist, comandamentul anglo-american și într-o anumită măsură cel sovietic au folosit desantul aerian nu numai pentru atingerea anumitor scopuri tactice, ci și operative. În acest sens pot fi citate acțiunile de desant aerian executate de trupele hitleriste în Creta și Norvegia și cele desfășurate de comandamentul aliat în Sicilia și Normandia. Caracter inovator l-au avut și operațiile de desant maritim de mare amploare, de tipul celor desfășurate în Sicilia și în nordul Franței, precum și pe teatrul de acțiuni militare din Pacific.

Din succinta prezentare a procedeelor de ducere a acțiunilor militare folosite în războaiele europene începînd din secolul al XVIII-lea și pînă în prezent, rezultă că în fiecare conflict armat s-au folosit procedee specifice războiului respectiv.

Arta militară, pentru a elabora noile procedee de ducere a războiului și a luptei armate a folosit experiența trecutului, pe care a adaptat-o și îmbogățit-o în funcție de dezvoltarea mijloacelor de ducere a luptei și de condițiile politice și geografice concrete în care se desfășura războiul.

Avînd în vedere că războaiele au fost duse cu procedee diferite nu numai de la epocă la epocă, dar chiar în cadrul aceleiași epoci, este necesar ca arta militară să elaboreze pe baze științifice procedeele de ducere a războiului și a acțiunilor militare, specifice actualelor condiții.

Revoluția tehnico-științifică contemporană, marile descoperiri și realizări ale fizicii moderne, chimiei, matematicii, astronauticii, ciberneticii și ale altor științe și-au găsit aplicații de cea mai mare însemnătate în domeniul militar. S-a produs o revoluție în domeniul tehnicii militare, revoluție care prezintă trei direcții principale — crearea și perfecționarea armei nucleare, construirea rachetelor cu diferite destinații, automatizarea tot mai intensă a tehnicii militare și a proceselor de conducere.

În timpul celui de-al doilea război mondial, mai multe state, inclusiv Germania hitleristă, au făcut cercetări în vederea creării armei nucleare. Prima reușită a revenit Statelor Unite, însă după înfrîngerea celui de-al treilea Reich. După datele apărute în literatura de specialitate, prima bombă nucleară a avut un echivalent de trotil de 20 kilotone. Ulterior, datorită perfecționării încărcăturilor nucleare bazate pe fisiune și realizării de explozii nucleare bazate pe fuziune (bomba termonucleară), cît și pe combinarea proceselor de fisiune și fuziune (bomba cu trei faze), s-a ajuns la echivalente gigantice de 50 și chiar 100 megatone.

Rachetele moderne au apărut pe cîmpul de luptă în deceniul al patrulea al secolului XX. În anul 1941, tru-

pele sovietice au folosit în luptele de la Smolensk aruncătoarele cu reacție „Katiușa“, care au constituit o mare surpriză pentru trupele hitleriste. Ulterior și alte state participante la război — ca S.U.A., Germania, Anglia — au folosit rachete mai mult sau mai puțin perfecționate. În Germania s-a acordat atenție în special creării unor rachete cu rază mare de acțiune, pentru lovirea obiectivelor din Anglia. Hitleriștii au reușit să realizeze avionul proiectil cu reacție V-1 și racheta balistică V-2.

În ultimul deceniu, paralel cu perfecționarea armei nucleare, au luat o dezvoltare rapidă rachete cu diferite bătăi și destinații, cât și alte mijloace cosmice. Performanțele cu totul neobișnuite ale rachetelor, au făcut ca acestea să capete o largă întrebuințare. Arma rachetă prezintă numeroase avantaje: rază mare de acțiune (practic nelimitată, întrucât s-au creat și rachete orbitale), viteză de zbor mare, capacitate de a purta încărcături nucleare de orice putere, o înaltă precizie, independență față de condițiile meteorologice, vulnerabilitate redusă față de mijloacele apărării antiaeriene.

Realizările tehnico-științifice contemporane, pașii făcuți în cucerirea cosmosului au dus la crearea unor aparate și sisteme cosmice care pot fi folosite cu succes în lupta armată.

Mijloacele cosmice cu destinație militară se pot grupa în mijloace cosmice de luptă și aparate cosmice pentru conducere și pentru asigurarea acțiunilor de luptă.

Mijloacele cosmice de luptă pot fi utilizate pentru lovirea obiectivelor dispuse pe pământ, în mare și în cosmos.

Aparatele cosmice pentru conducere și asigurarea acțiunilor de luptă sînt de următoarele tipuri: aparate cosmice de cercetare, sateliți pentru legături, aparate de contraacțiune radio, navigație, asigurare meteorologică și topogeodezică, aparate pentru mascarea cosmică.

Aparatele de cercetare cosmice pot cerceta obiectivele de pe pământ, din aer și din cosmos, să descopere sistemul radiotehnic terestru, să identifice lansarea și zborul rachetelor balistice intercontinentale și să exe-

cute controlul asupra zborurilor cosmice. În prezent, tehnica infraroșie instalată pe sateliții de cercetare, folosind emanația termică a motorului rachetei, permite să se descopere, la 1—2 minute de la lansare, traiectoria unei rachete balistice și să dirijeze asupra ei mijloacele antirachetă.

Aparatura de fotografiat cosmică dispune de foarte mari posibilități pentru a determina obiectivele de pe pământ. De exemplu, continentul Americii de Nord poate fi fotografiat, la scara 1 : 500 000, în numai 5 zile, cu ajutorul a doi sateliți. În ceea ce privește precizia acestor fotografii este semnificativ faptul că pe o fotografie luată de la o altitudine de 200 km se pot identifica obiective cu dimensiuni de câțiva metri.

O largă dezvoltare cunosc în prezent mijloacele de legătură radio globale, realizate cu ajutorul sateliților artificiali și care, avînd o bătaie practic nelimitată, pot fi folosite pentru conducerea mijloacelor de atac strategic și a tuturor categoriilor de forțe armate. Aparatele cosmice de navigație, sateliții meteorologici și topogeodezici existenți permit să se determine coordonatele precise ale diferitelor obiective, să se facă legarea topogeodezică a pozițiilor de lansare a rachetelor, să se asigure navigația submarinelor și a bombardierelor cu acțiune îndepărtată.

Nivelul actual de dezvoltare a mijloacelor cosmice, ritmul rapid în care se dezvoltă acestea duc la concluzia că, în cazul deslănțuirii unui război racheto-nuclear, cosmosul poate deveni un teatru de acțiuni militare.

Automatizarea tehnicii militare și a anumitor procese de conducere se realizează prin înzestrarea forțelor armate cu instalații și mașini electronice de calcul, precum și cu alte sisteme automatizate de dirijare a mijloacelor de luptă și de conducere a trupelor. Importanța excepțional de mare pe care o au în războiul modern mijloacele radioelectronice și de automatizare este demonstrată de faptul că ele fac parte integrantă din sistemul de dirijare a armei rachetă și că fără ele n-ar fi posibilă întrebuințarea acestei arme. Dar radioelectronica nu asigură numai întrebuințarea rachetelor și a

celorlalte mijloace tehnice de luptă, ci și conducerea trupelor. Ea constituie baza tehnică care permite să fie rezolvată problema automatizării complexe a lucrului de stat major. În condițiile actuale, sporirea eficienței conducerii este strâns legată de modul în care se realizează automatizarea acestei activități deosebit de importante.

Folosirea cuceririlor științei și tehnicii moderne în domeniul militar a dus și la perfecționarea armamentului și tehnicii de luptă clasice, a armamentului de infanterie și artilerie, a tehnicii auto și de tancuri, a mijloacelor de transmisiuni și de geniu, a marinei și aviației. Armamentul infanteriei a devenit mai precis și are un debit mai mare; a devenit frecventă folosirea mijloacelor de vedere pe timp de noapte. Tancurile și-au mărit considerabil raza de acțiune, viteza de deplasare, puterea de foc, calitatea blindajului.

Avionul modern, cu viteze care tind spre $2 M^1$, înarmat cu lansatoare de rachete, este capabil să lovească cu precizie o țintă aeriană de la o distanță de zeci de kilometri. Avioanele de bombardament pot lansa rachete purtătoare de încărcături nucleare de la o distanță de câteva sute de kilometri față de obiectiv. Arma chimică, apărută în primul război mondial, a fost mult perfecționată; pe baza noilor descoperiri din domeniul chimiei au fost realizate substanțe toxice atât de periculoase, încât efectele lor sînt comparate, de către unii specialiști, cu efectele armei nucleare.

Înfăptuirea unor schimbări calitative profunde în mijloacele de ducere a luptei armate a provocat schimbări radicale în organizarea armatelor și a pus în fața artei militare sarcina de a elabora noi procedee de ducere a războiului și a acțiunilor militare, în condițiile războiului nuclear și în situația ducerii unui război în care nu s-ar întrebuința armamentul nuclear, în conformitate cu condițiile contemporane și cu tendințele ce se manifestă în viitor.

¹ M = viteza sunetului.

Analizînd actualele preocupări și tendințe se poate aprecia că în arta militară contemporană se afirmă tot mai mult ideea că procedeul principal de ducere a unui război nuclear va consta în nimicirea potențialului economic și militar al adversarului, dezorganizarea conducerii politice, administrative și militare a acestuia și înfrîngerea voinței poporului respectiv de a lupta, concomitent cu nimicirea principalelor grupări de trupe, prin executarea unor lovituri de maximă intensitate de la începutul războiului.

Acest procedeu de ducere a războiului generează anumite forme de ducere a acțiunilor militare care, în esență, pe plan strategic, pot fi : loviturile nucleare strategice, operația de apărare antiaeriană a teritoriului, operațiile strategice duse pe teatrele de acțiuni militare—terestre și terestre-maritime—, operațiile duse de forțele maritime, acțiunile militare din spațiul cosmic.

LOVITURILE NUCLEARE STRATEGICE

În prezent se desfășoară o intensă activitate de cercetare și planificare a loviturilor nucleare strategice și, în mod deosebit, a primei lovituri nucleare.

Din documentele oficiale prezentate Congresului, din declarațiile publice făcute de ministrul apărării, precum și din presa și publicistica americană, reiese că în doctrina militară a S.U.A. se prevede executarea unei lovituri nucleare strategice prin surprindere asupra țărilor sistemului socialist mondial.

Politica agresivă a cercurilor imperialiste în frunte cu S.U.A. a impus ca statele socialiste să ia măsurile corespunzătoare de apărare.

O importanță primordială pentru apărarea cuceririlor revoluționare ale țărilor socialiste, pentru zădărnicierea uneltirilor agresive ale imperialismului o are ridicarea puterii de luptă a fiecărei țări socialiste și a întregului sistem mondial socialist. „Ca membră a Tratatului de la Varșovia, ca țară socialistă, România face totul pentru a-și întări capacitatea de apărare, pentru

a fi gata ca, împreună cu celelalte țări socialiste, să-și aducă contribuția la respingerea oricărui agresor, a oricărui atentat imperialist la cuceririle revoluționare ale popoarelor noastre”¹.

Uniunea Sovietică efectuează intense cercetări asupra pregătirii și executării primei lovituri nucleare și a luat măsurile corespunzătoare pentru ca, în cazul când imperialiștii ar dezlănțui un război nuclear, ei să primească o ripostă nimicitoare.

Prima lovitură nucleară strategică ar consta în întrebuințarea masată a armei nucleare, după un plan unic, asupra celor mai importante obiective militare, economico-militare și politico-administrative ale inamicului, în scopul de a slăbi la maximum puterea economică și militară a inamicului, de a cuceri inițiativa strategică de la începutul războiului, de a scoate din război anumite țări sau grupări de state ale coaliției inamice și de a crea condiții favorabile pentru ducerea cu succes a operațiilor, în vederea îndeplinirii, în timpul cel mai scurt, a scopurilor politice ale războiului. Rezultă că prima lovitură nucleară strategică ar reprezenta un mijloc hotărîtor pentru atingerea scopurilor strategice și o formă principală de ducere a războiului nuclear.

Amploarea neobișnuită a unei asemenea acțiuni, faptul că la ea participă genuri de trupe foarte diferite — trupele de rachete strategice, forțele aeriene militare, forțele maritime militare, marile unități de rachete ale trupelor de uscat, mijloace cosmice — ridică numeroase probleme.

O primă problemă constă în asigurarea unității și maximului de forță primei lovituri nucleare. Mijloacele cu care se execută prima lovitură nucleară au caracteristici și posibilități diferite și vor fi dispuse pe un spațiu imens (pe uscat, pe oceane și în cosmos). Totuși, acțiunile lor trebuie să fie minuțios organizate și coordonate pentru ca toate mijloacele participante să-și îndeplinească misiunile cu promptitudine.

¹ Nicolae Ceaușescu, *Expunere cu privire la politica externă a partidului și guvernului, prezentată la sesiunea Marii Adunări Naționale, 24 iulie 1967*, Editura politică, București, 1967, pp. 28—29.

De aceea, planificarea primei lovituri nucleare constituie o activitate deosebit de complexă și de mare răspundere. Din numărul imens de obiective posibile trebuie alese acelea a căror lovire asigură în cel mai înalt grad îndeplinirea scopurilor strategice ale primei lovituri, iar pentru fiecare obiectiv să fie stabilit mijlocul de transport la țintă și încărcătura cu care se realizează cel mai înalt grad de lovire.

Fără îndoială că planificarea primei lovituri nucleare necesită date foarte sigure de cercetare, mereu actualizate. Cercetarea trebuie să procure informații exacte asupra coordonatelor obiectivelor, dimensiunilor acestora, măsurilor de apărare luate de adversar, pentru ca să se poată stabili pe o bază reală modul de lovire a acestora. Printre obiectivele principale ale primei lovituri nucleare se numără și mijloacele de atac nuclear ale inamicului. Întrucât acestea sînt, de obicei, de dimensiuni mici, iar unele din ele — submarinele, portavioanele — destul de mobile, sarcinile cercetării sînt deosebit de grele. Trebuie avut în vedere și faptul că inamicul, în scopul dezinformării, poate să creeze obiective false și „zone interzise” fictive.

Cercetarea mai trebuie să procure și informații asupra pregătirilor pe care le face inamicul în vederea executării primei lovituri nucleare, precum și asupra eventualelor lansări. Ținînd seama că durata de zbor a unei rachete intercontinentale este în medie de 30—35 minute, rezultă că informațiile asupra lansărilor de rachete de către adversar trebuie să fie culese foarte repede, în cîteva minute, pentru a da posibilitate să se ia contramăsurile necesare. Cerințele deosebit de mari care stau în fața cercetării strategice explică orientarea spre folosirea aparatelor cosmice care dispun de posibilități mult superioare față de tehnica obișnuită.

În pregătirea primei lovituri nucleare strategice un loc important ocupă crearea grupării corespunzătoare de forțe și mijloace. În acest scop este necesar să se acorde atenție constituirii grupării trupelor de rachete cu destinație strategică ca mijloc principal de ducere a războiului nuclear.

Gruparea trupelor de rachete se realizează în funcție de misiunile fixate și de necesitatea lovirii concomitente a obiectivelor ce s-au repartizat. La realizarea acestora apare necesitatea ca marile unități de rachete operative, precum și trupele de rachete cu destinație strategică să fie astfel dispuse încât distanța de tragere pînă la obiective să fie cît mai mică, deoarece în acest caz și împrăștierea este mai mică, și, totodată, să existe posibilitatea de a se lovi orice obiectiv, prin manevră de traiectorii.

Paralel cu gruparea trupelor de racheta se creează și gruparea de aviație cu acțiune îndepărtată. Aceasta va fi constituită în așa fel încît să se poată folosi la maximum proprietățile de luptă și caracteristicile avioanelor. La alcătuirea ei este necesar să se țină seamă de numărul maxim de avioane destinate pentru lovirea, în prima ieșire, a inamicului, de cerința dispersării aerodromurilor și de nevoia alimentării, în aer, a avioanelor ce acționează la distanțe mari.

Pentru submarine este necesar să se destine raioane de desfășurare din care ele să execute lansările de rachete prevăzute în prima lovitură nucleară. Alegerea raioanelor și organizarea acțiunilor submarinelor trebuie să fie astfel făcute încît pozițiile de lansare să poată fi ocupate la timp.

O altă problemă complexă pe care o pune pregătirea primei lovituri nucleare constă în organizarea cooperării între mijloacele participante. Pentru ca acțiunile acestora să se desfășoare coordonat și cu maximum de eficiență apare necesitatea să se precizeze obiectivele asupra cărora se vor concentra eforturile principale ale trupelor cu destinație strategică, modul și timpul de lansare a rachetelor, raioanele, obiectivele și timpul de intervenție a aviației cu acțiune îndepărtată și submarinelor; obiectivele repartizate trupelor de rachete și aviației frontului.

O mare importanță o are coordonarea eforturilor în vederea lovirii mijloacelor strategice de atac nuclear, deoarece nimicirea la timp a acestora micșorează substanțial potențialul nuclear al inamicului.

Pentru executarea cu succes a misiunilor ce revin primei lovituri nucleare strategice o mare importanță o are asigurarea ei multilaterală. Paralel cu organizarea cercetării este necesar să se organizeze protecția împotriva armelor de nimicire în masă, paza și apărarea raioanelor de poziții, aerodromurilor și a altor obiective, apărarea antiaeriană, să se organizeze lupta cu mijloacele electronice ale inamicului și să se execute măsuri de mascare.

Asigurarea primei lovituri nucleare mai presupune: pentru trupele de rachete — asigurarea genistică și topogeodezică; pentru aviația cu acțiune îndepărtată — asigurarea meteorologică, neutralizarea prin bruiaj a acțiunilor apărării antiaeriene a inamicului, precum și asigurarea de navigație, radiotehnică și genistică de aerodrom; pentru forțele submarine ale flotei apărarea antisubmarină, apărarea contra minelor și asigurarea hidrografică a navigației.

OPERAȚIA DE APĂRARE ANTIAERIANĂ A TERITORIULUI

Perfecționarea tehnică a rachetelor balistice, crearea rachetelor globale, a avioanelor orbitale și purtătoare de rachete de tipul „aer-sol” precum și a mijloacelor cosmice de luptă au complicat problemele apărării antiaeriene. Aceasta trebuie să fie în stare să lupte cu succes împotriva tuturor mijloacelor de atac aerian și cosmic, adică să fie antirachetă, anticosmică și antiavion.

Datorită pericolului pe care-l prezintă atacul aerian și cosmic al inamicului, apărarea antiaeriană a căpătat o mare importanță strategică, constituind unul din cele mai importante elemente de care depinde victoria în război.

Pentru a-și putea îndeplini sarcinile, apărarea antiaeriană trebuie realizată după o concepție unică și un plan unitar, ținându-se seama de posibilitățile inamicului aerian, de importanța raioanelor și obiectivelor de acoperit și de posibilitățile tuturor mijloacelor participante,

în ideea de a se realiza o apărare antiaeriană sigură a teritoriului, în special pe timpul respingerii primei lovituri executate de inamic. Pentru a evita surprinderea este necesar ca încă din timp de pace apărarea antiaeriană să aibă capacitatea de luptă completă, spre a fi în măsură să acționeze în orice moment. O dată cu începerea războiului ea trebuie să fie activă, manevrieră, stabilă și de neînvins, capabilă să ducă acțiuni de luptă încordate și de durată, în condițiile unei intense activități a inamicului aerian, ale unor mari distrugerii și pierderi și ale infectării radioactive pe spații mari.

Eficiența apărării antiaeriene depinde de crearea unui sistem eficient de cercetare aeriană și înștiințare a trupelor și de continua îmbunătățire a mijloacelor antirachetă și anticosmice.

Sistemul de cercetare și înștiințare trebuie să fie capabil să descopere pregătirile inamicului de a folosi mijloacele strategice de atac nuclear, lansările de rachete încă din momentul startului precum și formațiunile de avioane care se îndreaptă spre teritoriul propriu, chiar în condițiile în care inamicul execută un bruiaj intens.

În privința mijloacelor de foc ale apărării antiaeriene, problema cea mai actuală constă în crearea unui mijloc de foc care să fie capabil să nimicească în mod sigur orice rachetă balistică care se află în zbor.

Succesele fizicii moderne indică faptul că este posibil ca în apărarea antirachetă să se folosească generatoare cuantice de tip laser. Unii specialiști militari consideră că generatoarele laser vor deveni un mijloc de luptă împotriva rachetelor mult mai eficace decât antirachetele cu încărcături nucleare. Această apreciere se bazează pe faptul că viteza razei de lumină depășește cu mult viteza antirachetei. Din această cauză nu vor mai fi necesare stațiile de radiolocație și diferitele complexe de calcul pentru a determina locul și momentul întâlnirii antirachetei cu racheta, deoarece o dată racheta descoperită, „raza de lumină“ o va intercepta și distruge fulgerător.

Teoretic, există posibilitatea folosirii, pentru lupta împotriva rachetelor, a descărcărilor provocate de fulgerele artificiale în formă sferică, create cu ajutorul razelor laser sau al radiolocatoarelor. S-a dovedit că, în momentul descărcării artificiale a fulgerului în formă de sferă, se degajă o energie uriașă, suficientă pentru distrugerea încărcăturii utile a rachetei. Se manifestă și tendința de a se folosi sateliți artificiali ai pământului și avioane de vânătoare orbitale pilotate, dotate cu generatoare cuantice și sisteme optice speciale pentru descoperirea rachetelor, în vederea urmăririi acestora pînă în momentul declanșării laserului.

Apărarea antiaeriană trebuie să fie organizată din timp, în așa fel încît conducerea forțelor și mijloacelor antiaeriene să nu poată fi dezorganizată de prima lovitură nucleară a inamicului. După respingerea primei lovituri a mijloacelor aerocosmice, apărarea antiaeriană trebuie să aibă capacitatea de a respinge atacurile următoare ale aviației strategice și de a nimici rachetele cu aripi ale inamicului pe căile de acces îndepărtate spre frontierele statului sau spre raioanele care le apără. Această cerință este impusă de faptul că avioanele purtătoare ale aviației strategice a inamicului sînt înzestrate cu rachete din clasa „aer-sol“, a căror lansare se face de la cîteva sute de kilometri față de obiectivele care urmează a fi lovite. De aceea, astfel de avioane trebuie să fie nimicite iar mijloacele radiotehnice de bord neutralizate prin bruiaj, înainte de lansarea rachetelor. Pentru rezolvarea cu succes a unei apărări antiaeriene ferme apare necesitatea eşalonării adînci a forțelor și mijloacelor, potrivit caracteristicilor și posibilităților lor, precum și a creării unei apărări zonale.

Una din soluțiile preconizate pentru realizarea unui sistem zonal care să cuprindă întregul teritoriu este și următoarea :

În eşalonul întii, pe cele mai probabile direcții de acțiune ale inamicului aerian, să fie folosite : 1. unități și mari unități de aviație de vânătoare-interceptare la mare distanță, cu mare rază de acțiune, purtătoare de rachete ; 2. mari unități ale trupelor de rachete anti-

aeriene, înzestrate cu complexe cu acțiune îndepărtată, cărora să li se încredințeze misiunea de a nimici inamicul aerian pe căile de acces îndepărtate.

Eșalonul doi să fie constituit din : 1. unități de aviație-interceptare care acționează la mari înălțimi ; 2. mari unități ale trupelor de rachete antiaeriene, înzestrate cu complexe cu rază medie de acțiune și să fie destinate pentru lupta împotriva inamicului aerian care a trecut de primul eşalon al apărării antiaeriene.

În eşalonul trei să se găsească : 1. unități de rachete antiaeriene dotate cu complexe cu rază de acțiune apropiată ; 2. avioane de vânătoare-interceptare, destinate să nimicească țintele aeriene care au pătruns nemijlocit spre obiectivele acoperite.

Cerințe cu totul noi se pun în prezent și sistemului de descoperire și prevenire asupra atacului aerian-cosmic. În actualele condiții, pentru apărarea antiaeriană a teritoriului nu sînt suficiente numai date asupra situației aeriene, ci sînt necesare și informații detaliate asupra situației din cosmos. Lansarea unui mare număr de sateliți artificiali ai pămîntului și a altor obiective cosmice cu destinații diferite, cît și apariția rachetei globale creează necesitatea ca apărarea antiaeriană a teritoriului să dispună de date sigure privind numărul obiectelor cosmice, parametrii orbitelor, destinația lor, timpul probabil cît se vor afla în cosmos, apariția unor noi obiective cosmice etc. Creșterea bruscă a numărului de sateliți artificiali ai pămîntului și a altor obiecte în spațiul cosmic poate constitui un indiciu asupra pregătirilor inamicului în vederea unui atac nuclear. De aceea, observarea fără întrerupere a spațiului cosmic și urmărirea continuă a forțelor cosmice reprezintă una din cerințele noi și de mare importanță, apărută în lupta armată.

În sistemul de apărare antiaeriană a teritoriului trebuie luat în considerare și rolul apărării locale, care să asigure protecția populației civile, lucrul întreprinderilor pe timpul atacului aerian, lupta împotriva eventualelor grupuri diversioniste lansate de inamic.

Operațiile strategice duse pe teatrele de acțiuni militare terestre și terestre-maritime

Operațiile ofensive de amploare strategică desfășurate pe teatrele de acțiuni militare terestre și terestre-maritime continuă să constituie una din principalele forme de ducere a acțiunilor militare. Asemenea operații au fost duse și în cel de-al doilea război mondial. În actualele condiții, însă, ofensiva strategică prezintă caracteristici noi, care o deosebesc esențial de cea din trecut.

După cum se subliniază în publicistica militară din diverse țări, în prezent în operația ofensivă a eșaloanelor strategice și operative ale trupelor de uscat dusă cu arme de nimicire în masă, rolul principal poate reveni mijloacelor nucleare, cu care se rezolvă cele mai importante misiuni. Trăsătura cea mai caracteristică a operațiilor ofensive moderne constă în posibilitatea nouă ca inamicul să fie lovit și nimicit concomitent, pe întreaga adâncime a teatrului de acțiuni militare. S-au creat astfel perspective să se realizeze nimicirea grupării principale de trupe a inamicului de pe un anumit teatru de acțiuni militare la începutul războiului, concomitent cu distrugerea obiectivelor economice, politice etc. În acest scop, trupele de rachete din compunerea eșaloanelor strategice și operative, precum și aviația de front își vor coordona eforturile cu mijloacele strategice care execută prima lovitură nucleară. Dar, chiar în cazul unui teatru de acțiuni militare principal, unde se presupune că se vor întrebuița un mare număr de lovituri nucleare, nu se întrevede să se poată nimici în totalitate forțele inamicului numai prin lovituri nucleare. Aceasta va impune ca desăvârșirea nimicirii grupărilor de trupe și ocuparea anumitor raioane să se execute de către marile unități de arme întrunite și de tancuri. O astfel de cerință devine și mai stringentă în acțiunile duse pe anumite teatre de acțiuni militare, unde, datorită reliefului sau altor condiții, se folosește o cantitate mai mică de lovituri nucleare sau nu se folosesc de loc armele de nimicire în masă.

Posibilitățile sporite pe care le oferă întrebuințarea armei nucleare vor determina o mărire a amploarei operației ofensive strategice. Dacă în cel de-al doilea război mondial, una din cele mai mari operații ofensive — operația din Bielorussia — dusă cu forțele a 5 fronturi, s-a desfășurat pe un front de 1 000 km și o adâncime de 500 km, în condițiile actuale se evaluează că o grupare de forțe mai mică decât aceasta citată ar putea desfășura o operație strategică pe un spațiu de două ori mai mare.

Se apreciază că operațiile strategice nu vor fi identice între ele, ci vor avea un conținut diferit, în funcție de particularitățile situației politice și caracteristicile spațial-geografice de pe teatrul de acțiuni militare respectiv. De exemplu, pe un teatru de acțiuni militare unde predomină terenul muntos, acțiunile militare se vor duce cu o grupare mai mică de forțe, în compunerea căreia vor intra mai puține mari unități de tancuri și se va întrebuința un număr restrâns de lovituri nucleare. Pe un teatru de acțiuni militare terestru-maritim și în cazul acțiunilor desfășurate împotriva unui stat insular, acțiunile pot începe printr-o operație de desant. Situațiile diferite în care se pot desfășura operațiile strategice vor determina ca fiecare din ele să aibă un scop bine definit și trăsături specifice, neîntâlnite în alte operații.

Scopul unei operații strategice poate consta în nimicirea mijloacelor de atac nuclear ale inamicului și a grupărilor principale de forță ale acestuia de pe uscat și de pe mările limitrofe, distrugerea economiei de pe teatrul de acțiuni militare respectiv, dezorganizarea conducerii de stat și militare, cucerirea unor raioane de importanță vitală.

În operația strategică modernă este de așteptat ca deplasarea trupelor în vederea constituirii grupărilor de forțe și introducerii lor în luptă să se execute în condiții grele, determinate de atacul nuclear al inamicului. Cu toată complexitatea condițiilor în care se va desfășura deplasarea, aceasta trebuie să fie astfel organizată încât trupele de rachete să poată acționa oportun, iar marile unități operative din eșalonul întâi al frontului să treacă la ofensivă hotărâtoare, pe cât posibil concomitent și, în

orice caz, imediat după executarea loviturilor nucleare. În acest scop vor fi deplasate în primul rînd marile unități și unitățile de rachete, care vor ocupa poziții în apropierea aliniamentelor (raioanelor) de introducere în bătălie a marilor unități operative, pentru a putea participa la prima lovitură nucleară strategică și a executa apoi lovituri nucleare pe timpul desfășurării bătăliei (operației).

Marile unități își vor îndeplini misiunile prin acțiuni foarte manevriere, ceea ce va constitui o trăsătură dominantă a operațiilor strategice. Rolul sporit al manevrei în acțiunile de luptă moderne este o consecință a creșterii puterii de foc a marilor unități tactice și operative, în-deosebi în urma înzestrării lor cu arma nucleară, a motorizării și mecanizării trupelor, a măririi considerabile a posibilităților lor de cercetare.

Întrucît părțile în conflict dispun de trupe cu o dotare asemănătoare, în operațiile strategice devin foarte probabile bătăliile de întîlnire, mai ales cînd ambii adversari trec concomitent la ofensivă, cît și pe timpul nimicirii rezervelor care afluesc din adîncime. Acțiunile de luptă ale trupelor în bătălia de întîlnire se vor caracteriza prin timpul limitat de pregătire a lor, schimbări bruște și re-pezi ale situațiilor, o luptă încordată pentru cucerirea și menținerea inițiativei, folosirea pe scară largă a manevrei în flanc și spate.

Pe timpul desfășurării operației ofensive se pot crea situații din cele mai diferite. Pe unele direcții trupele atacatoare, folosind cu succes rezultatele loviturilor nucleare și chimice, precum și puterea armamentului obiș-nuit, vor desăvîrși repede nimicirea grupărilor de trupe inamice și vor înainta cu impetuositate. Pe alte direcții însă, trupele vor duce bătălii de întîlnire îndîrjite sau chiar vor fi nevoite să treacă temporar la apărare.

Este mai probabil să treacă la apărare anumite mari unități operative sau tactice, care, în urma loviturilor inamicului cu arma nucleară, au suferit pierderi însem-nate și n-au dispus de rezervele necesare pentru a-și re-face dispozitivul operativ. Se pot ivi și situații cînd tru-pele să fie obligate să treacă la apărare deoarece nu dispun de muniția nucleară și combustibilul pentru ra-chete, necesare în vederea acțiunilor ofensive. Nu poate

fi exclus nici cazul, în special în perioada inițială a războiului, când, în urma unei ofensive duse într-un ritm rapid, anumite mari unități să nu poată fi aprovizionate oportun cu muniție și carburanți și ca urmare să fie nevoite să treacă temporar la apărare. Trecerea la apărare este posibilă și în urma unei bătălii de întâlnire desfășurată nefavorabil, cât și atunci când nu s-a reușit să se zădărnicească contralovitura inamicului și este necesar ca ea să fie respinsă prin acțiuni de apărare.

După cum remarcă diverși autori militari, pe timpul desfășurării ofensivei vor trebui să fie rezolvate probleme extrem de complicate ca : lupta împotriva mijloacelor de atac nuclear ale inamicului, traversarea sau ocolirea unor zone cu un ridicat nivel de infectare radioactivă și cu distrugerii masive și incendii, combinarea acțiunilor duse pe uscat cu debarcarea desantului maritim, trecerea de la acțiuni în care nu se întrebuintează arma nucleară la acțiuni în care ea se folosește, lupta împotriva desantului aerian tactic și operativ și a rezervelor aduse prin transport aerian, zădărnicierea acțiunilor de diversiune executate cu trupe speciale etc. Toate acestea conferă operației strategice dusă pe teatrele de acțiuni militare terestre și terestre-maritime unele trăsături caracteristice, neîntâlnite în trecut.

OPERAȚIILE DUSE DE FORȚELE MARITIME

În realizarea scopurilor strategice ale războiului nuclear, operațiile duse de forțele maritime joacă un rol important.

În aceste operații, capătă o pondere deosebită nimicirea, de către forțele maritime a obiectivelor de pe teritoriul adversarului ca : mijloacele strategice de atac nuclear, centrele industriale și politico-administrative, bazele marinei militare, porturile, centrele de conducere a apărării antiaeriene etc. O astfel de misiune se va îndeplini în special de către submarinele purtătoare de rachete și de către aviația maritimă.

Lovirea obiectivelor de pe teritoriul adversarului cu rachete de pe submarine prezintă anumite avantaje : după cum se relatează în unele publicații militare de specialitate, în S.U.A. s-au realizat unele complexe antirachetă care ar putea acționa împotriva rachetelor balistice intercontinentale (nu și împotriva celor globale) a căror durată de zbor depășește 20—30 minute și care sînt descoperite la cel puțin 1 000 de km înainte de a atinge obiectivul fixat. Dar la nivelul actual al tehnicii antirachetă nu se poate acționa împotriva rachetelor lansate de pe submarine de la o distanță mai mică de 1 000 de km față de obiectivul pe care urmează să-l lovească și a cărei durată a traiectului este de numai 3—4 minute. În afară de aceasta, submarinele constituie o țintă mică foarte mobilă, cu o mare capacitate de a acționa din imersiune, și prin urmare greu de descoperit.

După cum reiese din declarațiile unor conducători de stat și militari din U.R.S.S. și S.U.A., în țările respective s-a dezvoltat flota de submarine înzestrate cu rachete. De exemplu, conform programului de construcții navale al S.U.A. care prevede construirea a 6—8 submarine atomice pe an, această țară ar dispune, la sfîrșitul anului 1967, de 41 submarine purtătoare de rachete „Polaris”.

Datorită faptului că forțele maritime militare sînt înzestrate cu mijloace de atac nuclear strategic (de exemplu rachetele „Polaris A-3” au o bătaie pînă la 4 600 km și pot folosi încărcături pînă la 3 megatone), a apărut necesitatea ca una din misiunile principale ale forțelor maritime să fie tocmai lupta împotriva navelor purtătoare de armament nuclear strategic : submarinele și portavioanele.

Lupta împotriva submarinelor este justificată de proprietățile de luptă ale acestora. De exemplu, analizînd echivalentul total al muniției nucleare de pe submarinele și portavioanele americane, rezultă că în 1965 se afla pe submarine muniție cu un echivalent total de două ori mai mare decît pe portavioane, pentru ca în 1967 acest echivalent să fie de opt-nouă ori mai mare...

Lupta împotriva submarinelor purtătoare de rachete implică distrugerea bazelor de dispunere și construcție a

acestora, nimicirea submarinelor care se găsesc în baze, la ieșirea din baze, pe timpul traversadei și în raioanele pozițiilor de lansare, nimicirea forțelor și mijloacelor de asigurare a submarinelor. Ea se duce de către submarinele antisubmarine, navele de suprafață și aviația antisubmarină. Un alt mijloc pentru executarea loviturilor nucleare strategice îl constituie marile unități de portavioane de lovire. Conform planurilor comandamentului N.A.T.O., se prevede menținerea în dotare a 15 portavioane. În ultimul timp au fost lansate noi portavioane, unele din ele prevăzute cu propulsie atomică și s-au luat măsuri de modernizare a celorlalte. Marile unități de portavioane de lovire au capacitatea să combine forța de lovire a aviației de punte și a armei rachetă cu rapiditatea manevrei. O mare unitate modernă de portavioane de lovire este capabilă să se deplaseze 1 100—1 300 km în 24 ore și să execute, în același timp, aproximativ 50 de lovituri nucleare pe distanțe de peste 2 000 km.

Aceste posibilități ale portavioanelor de lovire fac ca lupta împotriva lor să ocupe un loc important în operațiile maritime. Împotriva portavioanelor vor acționa submarinele atomice, care au o mare viteză în imersiune, dotate cu rachete și torpile autodirijate, precum și aviația.

În lupta împotriva portavioanelor de lovire are o mare importanță obținerea la timp a unor informații cât mai exacte asupra dislocării acestora. În această privință se contează pe un mare aport al cercetării cosmice. Calcululele și experiențele efectuate pînă în prezent indică că pe fotografia executată dintr-un satelit care se găsește la 300 km altitudine, imaginea portavionului apare la dimensiuni exploatabile.

În operațiile forțelor maritime este de așteptat să se desfășoare și acțiuni pentru zădărnicierea transporturilor maritime și asigurarea comunicațiilor proprii. Acțiunile militare de la începutul războiului se vor duce cu mijloacele dislocate din timp în anumite părți ale globului, ceea ce n-ar crea nevoi deosebite de transport. Ulterior, însă, este de presupus că transporturile maritime să devină mai intense, ceea ce va impune acțiuni pentru zădărnicierea lor, cât și pentru asigurarea căilor de comunicații maritime proprii.

ACȚIUNILE MILITARE DIN SPAȚIUL COSMIC

Succesele obținute în cucerirea spațiului cosmic, perspectiva realizării unor aparate cosmice cu destinații diverse și caracteristici tehnice tot mai perfecționate ridică o problemă cu totul nouă în arta militară — acțiunile militare în spațiul cosmic.

Cu toate că există tratate prin care se interzic experiențele nucleare în spațiul cosmic și folosirea lui în scopuri militare, totuși se studiază posibilitatea ducerii acțiunilor în acest spațiu. În publicistica militară din multe țări sînt prezentate ipoteze asupra luptei în spațiul cosmic. În S.U.A. s-a editat chiar o instrucție denumită „Doctrina aeriană cosmică”, în care spațiul aerian cosmic este definit drept întregul spațiu care se întinde deasupra suprafeței pămîntului și în care se emite ideea că, din punctul de vedere al acțiunilor militare, spațiul aerian și cel cosmic constituie un tot unitar.

Tipurile de aparate cosmice realizate pînă în prezent, proprietățile lor conturează următoarele direcții privind acțiunile militare în spațiul cosmic :

Cercetarea cosmică este destinată să procure informații atît asupra obiectivelor terestre și aeriene, cît și din spațiul cosmic. Ea poate fi executată în prezent cu ajutorul sateliților artificiali ai Pămîntului, care acționează de la mari înălțimi, după un program dinainte stabilit al navelor cosmice pilotate și al avioanelor cosmice. Misiunile mai probabile ale cercetării cosmice pot fi considerate următoarele : descoperirea și determinarea coordonatelor geografice ale obiectivelor terestre ale inamicului în vederea executării loviturilor nucleare ; descoperirea obiectivelor cosmice pentru a fi lovite de apărarea anti-cosmică ; descoperirea și determinarea caracteristicilor tactico-tehnice ale sistemelor radiotehnice ; descoperirea din timp a lansării rachetelor balistice intercontinentale și a rachetelor globale ; procurarea de date meteorologice.

Misiunea cea mai complexă a cercetării cosmice constă în descoperirea și stabilirea tipului aparatelor cosmice ale inamicului. În acest scop este probabil că va fi necesară o repartiție a orbitelor pe care pot acționa aparatele

cosmice ale inamicului între mijloacele cosmice de cercetare. Aparatele cosmice moderne pot avea orbite joase (rachetele globale pînă la 200 km) și înalte (aparate cosmice orbitale — 1 000—3 000 km).

Cercetarea aparatelor cosmice ale inamicului va trebui să se execute fără întrerupere în scopul determinării și precizării orbitelor, a tipului și gradului de importanță a obiectivelor cosmice.

Executarea loviturilor nucleare asupra obiectivelor de pe pămînt și din mare prezintă o mare eficacitate datorită în special surprinderii care se realizează. Din această cauză se preconizează ca loviturile nucleare executate din cosmos să fie folosite în principal pentru nimicirea mijloacelor de atac nuclear strategice ale inamicului. Pentru îndeplinirea unei astfel de misiuni se conturează două procedee principale. Primul constă în executarea loviturilor nucleare cu ajutorul sateliților artificiali ai Pămîntului — lansați din timp pe orbite, după un anumit program —, urmînd ca loviturile să fie declanșate printr-o comandă dată dintr-o stație de conducere terestră. Al doilea procedeu se referă la executarea loviturilor nucleare de pe navele cosmice pilotate.

Lupta cu mijloacele cosmice ale inamicului se duce atît prin măsuri active, cît și pasive. Misiunea de nimicire a mijloacelor cosmice ale inamicului, în special a celor de lovire, se îndeplinește, în principal, cu aparate de zbor anticosmice, care vor fi destinate să acționeze împotriva mijloacelor cosmice de lovire ale inamicului. În acest scop vor fi întrebuințate mijloace terestre de nimicire a obiectivelor cosmice, antisateliți de tipul „pămînt cosmos” precum și sateliți manevrabili, care dispun de capacitatea de a recunoaște sateliții inamici și a-i distruge. Lupta activă cu mijloacele cosmice ale inamicului implică și executarea unor lovituri racheto-nucleare asupra cosmodromurilor, bazelor de rachete și aerodromurilor avioanelor aeriene cosmice.

Ca măsuri pasive în lupta cu mijloacele cosmice ale inamicului pot fi considerate : mascarea vizuală, radio și termică a bazelor de rachete care se construiesc sau sînt în stare de funcționare, întrebuințarea rampelor mobile de rachete, crearea de poziții și obiective cosmice false.

Conducerea forțelor armate și asigurarea acțiunilor acestora se pot realiza, în condiții superioare, prin folosirea mijloacelor cosmice. În această privință se remarcă preocuparea de creare, în cosmos, a unor retranslații pasive, pentru transmiterea comunicărilor între două puncte de pe suprafața pământului situate la mare depărtare unul față de celălalt (două continente), întrebuințarea aparatelor cosmice cu destinație specială pentru legătură și navigație, folosirea aparatelor cosmice pentru bruierea mijloacelor cosmice ale inamicului.

Strategia constituie cea mai importantă parte componentă a artei militare. Ea studiază condițiile în care s-ar putea desfășura războiul și caracteristicile acestuia, procedeele de pregătire și ducere a lui în ansamblu cât și a acțiunilor de amploare strategică, categoriile de forțe armate necesare pentru ducerea acțiunilor militare și folosirea lor strategică, baza tehnico-materială pentru o confruntare militară. Aceste studii, o dată devenite elemente de doctrină, își găsesc expresia în măsurile pe care le ia conducerea politico-militară superioară în vederea pregătirii țării pentru război. Ele sînt concretizate în planurile de război, cât și în modul în care sînt conduse forțele armate pentru atingerea scopurilor propuse.

După cum se știe, luptei armate îi sînt proprii anumite legități cu caracter obiectiv. Caracterul obiectiv al legităților luptei armate face ca acțiunea acestora să fie identică pentru ambele părți beligerante. Este necesar ca strategia să scoată la iveală legitățile proprii domeniului ei de cercetare pentru ca pe această bază să se prevadă cât mai exact caracteristicile viitorului război și măsurile ce trebuie luate pentru ducerea lui cu succes; totodată, nu trebuie uitat că simpla descoperire a legităților luptei armate nu asigură în mod automat succesul, ci este necesar ca acestea să fie aplicate în mod creator în procesul de pregătire și conducere a războiului. De aceea, strategia militară trebuie să înarmeze pe comandanți și statele majore care au de rezolvat sarcini strategice cu cunoștințe științifice fundamentate asupra celor mai vitale probleme

militare ale războiului ; comandanții și ofițerii din statele majore trebuie să și le însușească și să-și formeze capacitatea de a le aplica în mod creator, în funcție de situația concretă ce s-a creat în momentul dat.

CONȚINUTUL STRATEGIEI MILITARE

Cercetarea istoriei militare vechi și a celei actuale duc la concluzia că în toate epocile conținutul strategiei a depins și depinde de gradul de dezvoltare a mijloacelor de ducere a luptei armate în etapa respectivă, de sarcinile pe care politica de stat le trasează strategiei și de posibilitățile materiale și morale ale statului respectiv. Apreciem că, în etapa actuală, principalele domenii spre care strategia își îndreaptă atenția sînt următoarele : condițiile în care s-ar putea desfășura războiul și caracteristicile acestuia ; concepțiile strategice și potențialul de război al inamicilor probabili ; procedeele de ducere a războiului și a acțiunilor de amploare strategică, precum și categoriile de forțe armate necesare pentru desfășurarea acestora ; baza tehnică-materială pentru ducerea războiului ; măsurile ce se impun în vederea pregătirii țării și a teatrului de acțiuni militare pentru război ; metodică întocmirii planurilor de război și pentru acțiunile de amploare strategică ; organizarea conducerii forțelor armate.

În cele ce urmează, ne vom opri asupra preocupărilor enunțate, într-o ordine oarecare, fără pretenția de a le ierarhiza nici cronologic și nici ca importanță.

Studierea *concepțiilor strategice ale inamicilor* probabili este necesară deoarece acestea dau indicații asupra caracteristicilor războiului cît și asupra obiectivelor politice-militare pe care le poate urmări adversarul. Totodată, este important ca strategia să studieze potențialul economic, moral și militar de care dispune inamicul, procedeele de ducere a războiului preconizate de acesta, precum și măsurile concrete luate de adversar pentru organizarea forțelor armate, pregătirea economiei, populației și teritoriului în vederea războiului, cît și pentru amenajarea teatrului (teatrelor) de acțiuni militare probabil(e). În

vederea îndeplinirii acestei sarcini, strategia organizează cercetarea inamicului probabil și întreprinde o vastă muncă de analiză și sinteză a informațiilor, pentru ca propriul comandament să poată fi întotdeauna la curent cu pregătirile și intențiile acestuia.

Întregul ansamblu de măsuri ce se iau în vederea războiului, cât și eficacitatea acestora, depind de modul în care strategia prevede condițiile în care se va desfășura războiul, cât și caracteristicile lui. Cîteva exemple istorice sînt semnificative pentru a ilustra importanța acestei atribuții a strategiei. Lipsa de inițiativă a Franței pe plan militar, în septembrie 1939, în afara cauzelor de ordin politico-social, se datorează și aprecierii Marelui stat major francez care considera că războiul ce începea se va desfășura într-un mod similar cu primul război mondial, în care s-a afirmat primatul apărării. În consecință el a elaborat concepția eronată potrivit căreia s-a cedat inamicului inițiativa, în speranța că apărarea va reuși să stăvilească ofensiva acestuia și să producă pierderi grele grupărilor sale de forțe, urmînd ca nimicirea lor să se producă prin trecerea ulterioară la ofensivă.

În Germania nazistă, Înaltul comandament (O.K.W.) supraestimînd forța armatei proprii considera că, folosind în masă tancurile și aviația, va desfășura „războiul fulger” în cursul căruia va învinge pe rînd principalele state ale lumii și va realiza astfel scopurile politice de dominație mondială ale hitlerismului.

Și în Uniunea Sovietică s-au comis erori în aprecierea pregătirilor pentru agresiune ale Germaniei, ceea ce i-a dat posibilitatea acesteia din urmă să surprindă nepregătite marile unități sovietice din regiunile de frontieră. Totodată s-a considerat, în mod greșit, că războiul va începe prin acțiuni cu caracter limitat, cu o durată de 15—20 zile, care ar asigura timpul necesar pentru desfășurarea strategică și intrarea în acțiune în mod organizat a forțelor principale sovietice.

Învățămintele istoriei demonstrează cît este de important ca strategia să evalueze în mod realist condițiile în care s-ar desfășura un eventual viitor război, cât și caracteristicile acestuia. În această privință este necesar să nu

se uita că, în epoca noastră, cele mai juste concluzii asupra unei conflagrații, care ar reflecta fidel cerințele unui anumit moment istoric, se pot perima rapid, ca urmare a progresului tehnico-științific.

Studiind caracteristicile războiului, strategia stabilește principalele mijloace cu care se vor duce acțiunile militare, rolul fiecăruia dintre ele, efectele strategice ale întrebuirii lor, precum și amploarea războiului —durată, încordare, spațiu pe care se va desfășura. Pe baza definirii caracteristicilor viitorului război, strategia studiază și elaborează procedeele de ducere a acestuia, în ansamblul său, cât și a acțiunilor de amploare strategică. În cadrul acestei preocupări ea precizează condițiile în care ar putea izbucni războiul — de exemplu prin surprindere, în urma unor aplicații executate în scop de mascare de către forțele adverse etc. —, caracterul acțiunilor din primele clipe ale războiului și modul de executare a primei lovituri de către inamic și de către trupele proprii. De asemenea ea trebuie să studieze modul de pregătire și desfășurare a operațiilor din perioada inițială a războiului cât și ulterior, pe timpul desfășurării lui.

Avînd în vedere caracteristicile viitorului război și procedeele de ducere a acestuia, strategia stabilește *categoriile de forțe armate* necesare, proporția dintre ele, rolul lor și direcțiile în care urmează să se dezvolte. Totodată ea fixează cerințele ce se pun în fața diferitelor categorii de forțe armate și modul în care urmează a fi instruite pentru a-și putea îndeplini misiunile ce le revin.

Asigurarea tehnică-materială a războiului implică studierea necesarului în principalele categorii de materiale cât și a modului în care ar putea fi realizat. Tot la acest capitol se studiază organizarea serviciilor forțelor armate, precum și măsurile concrete în vederea asigurării tehnico-materiale a trupelor.

În epoca noastră nu este posibil să fie dus un război fără o *pregătire temeinică în acest scop a întregii țări și a teatrului de acțiuni militare*. De aceea, strategia trebuie să studieze măsurile de amenajare a teritoriului în vederea ducerii acțiunilor militare. Principalele do-

menii în cadrul acestei preocupări pot fi : apărarea anti-aeriană a obiectivelor militare și teritoriale ; amenajarea aerodromurilor ; realizarea rețelei de drumuri necesare ; construirea depozitelor de toate categoriile ; realizarea magistralelor de transmisiuni ; instalarea conductelor și depozitelor de carburanți etc.

Măsurile militare cât și de alt ordin ce se iau în vederea războiului sînt concretizate în diferite planuri. Strategia studiază și *metodica întocmirii planurilor de război*, modul în care urmează să fie transpuse în viață atunci cînd este necesar. O deosebită importanță o are planificarea primelor acțiuni militare, în așa fel încît inamicul să nu poată dobîndi inițiativa.

Războiul modern impune o conducere fermă și promptă a forțelor armate care să asigure concentrarea eforturilor tuturor categoriilor de forțe armate și în special ale trupelor de rachete și ale aviației pentru executarea unor lovituri nimicitoare. Studiind problemele *organizării conducerii forțelor armate*, strategia se preocupă, în primul rînd, de constituirea comandamentelor și elaborarea metodelor în vederea conducerii de ansamblu a forțelor armate, pe tot timpul războiului. Totodată ea stabilește organele și procedeele de conducere a forțelor armate care participă la primele acțiuni militare. În această direcție este necesară crearea unui sistem eficient de conducere a trupelor de apărare antiaeriană a teritoriului și de acționare a mijloacelor — trupe de rachete, aviație — care participă la prima lovitură nucleară.

STRATEGIA ȘI POLITICA

Intrucît se ocupă de problemele cele mai vitale ale războiului ca luptă armată, strategia este subordonată nemijlocit politicii. Dependența strategiei față de politică prezintă numeroase aspecte.

Aspectul major constă în faptul că politica fixează scopurile generale ale războiului cât și cele parțiale, scopuri care urmează să fie atinse de comandamentul strategic prin lupta armată. Natura scopurilor urmărite prin

război, caracterul lor drept sau nedrept exercită o puternică influență asupra strategiei. În toate timpurile puterea militară ca și în general arta războiului au fost strâns legate de viața politică, socială și economică a națiunii. Atunci când războiul a fost un exponent al aspirațiilor politice și naționale legitime ale statului, credința în victorie și forța morală au fost factori puternici de izbândă. În cazul unui război drept, strategia se poate sprijini pe toate resursele morale și materiale ale țării. În cazul când scopurile politice ale războiului nu sînt împărtășite de popor, participarea acestuia la acțiunile militare și la efortul economic scade considerabil, ceea ce se reflectă negativ în vigoarea cu care este dusă lupta armată, în capacitatea poporului de a face față greutăților și privațiunilor impuse de război. Istoria cunoaște numeroase exemple când scopurile războiului au îngreuiat sau ușurat sarcinile comandamentului strategic.

Războiul dus de țara noastră împotriva Germaniei fasciste a corespuns pe deplin năzuințelor poporului nostru deoarece avea drept scop eliberarea țării de sub ocupația germană și restabilirea independenței și suveranității României. Lozinca lansată de partid „Totul pentru front, totul pentru victorie !” a mobilizat energiile creatoare ale maselor.

Ca rezultat, cu toate că în momentul alăturării României la coaliția antihitleristă situația economică a țării, ca urmare a jafului imperialiștilor germani și a distrugerilor provocate de război, era grea, totuși, datorită efortului eroic depus de masele populare, economia a putut să asigure materialele necesare armatei ; în tot timpul războiului antihitlerist, baza de aprovizionare a armatei române a constituit-o în exclusivitate economia țării, iar România și-a îndeplinit, și în unele direcții a depășit chiar, sarcinile de sprijinire a efortului de război pe care și le-a asumat alături de puterile aliate și asociate, participante la coaliția antihitleristă.

Scopurile juste ale războiului, măsurile revoluționare îndeplinite în interiorul țării au însuflețit pe ostașii noștri, care au luptat cu abnegație pentru înfrîngerea trupelor hitleriste și hortyste. Începînd cu acțiunile din timpul

insurecției și pînă la 9 mai 1945, România a angajat în războiul antihitlerist aproape 540 000 de oameni, dintre care 300 000 de ostași, subofițeri și ofițeri au fost distinși cu ordine și medalii românești și ale aliaților, pentru bărbăția și eroismul de care au dat dovadă.

Acest avînt general pentru îndeplinirea scopurilor războiului a dat posibilitatea să se înfăptuiască sarcini strategic-operative deosebit de complexe și de grele.

Aceste fapte evidențiază influența directă a caracterului războiului asupra contribuției maselor la obținerea victoriei.

Un alt aspect al dependenței strategiei față de politică constă în faptul că politica determină caracterul general al strategiei fiecărui stat (coalitii de state).

Politica de dominație mondială a Germaniei hitleriste, politică ce urmărea atingerea unor scopuri care contraveneau legilor de dezvoltare a societății, a imprimat un caracter nerealist strategiei celui de-al treilea *Reich*. Comandamentul german a nesocotit legile cele mai generale ale luptei armate, mizînd să-și realizeze scopurile, în principal, prin depășirea adversarilor în pregătirea și declanșarea războiului, prin realizarea surprinderii. Succesele obținute împotriva unor state capitaliste europene au amăgît pe conducătorii politici și militari hitleriști, care au crezut că, folosind factorul surprindere, vor putea să învingă rapid și Uniunea Sovietică.

Evenimentele au arătat că subestimarea adversarului, fixarea unor scopuri strategice neproportionate cu mijloacele, ca de exemplu înfrîngerea grupării principale de trupe sovietice și ocuparea Moscovei pînă la căderea iernii (1941), fundamentarea planurilor strategice pe o conjunctură de moment și nu pe factorii principali care hotărăsc deznodămîntul războiului (economici, politico-morali și militari propriu-zis) nu pot să ducă decît la înfrîngere.

Anglia a dus o vreme îndelungată o politică externă de expectativă, de compromisuri, de prudență, pentru a trage maximum de profit din diferitele conflicte care apăreau între țările europene. Această politică era dominată de ideea întăririi poziției Angliei pe seama slăbirii statelor care purtau războaie între ele. Deviza „Divide et

impera" a caracterizat și într-o anumită măsură caracterizează și acum politica externă engleză. O asemenea concepție politică s-a reflectat și în strategia britanică care, la un moment dat, preconiza evitarea ciocnirilor cu caracter decisiv, a oricărui risc. Liddell Hart argumenta în cartea „Strategia” că s-a încununat de succes numai „strategia acțiunilor indirecte”, adică strategia de abținere de la bătălii hotărâtoare, de așteptare a loviturilor greșite din partea inamicului, strategia de acțiune indirectă asupra spatelui și puterii de luptă a adversarului cu ajutorul acțiunilor de subminare, de dezorganizare a activității interne economice, de înșelare a inamicului etc.

În prezent, politica Statelor Unite ale Americii constituie un mare pericol pentru pacea lumii. Statele Unite se amestecă în treburile interne ale altor țări, încalcă dreptul sacru al fiecărui popor de a-și hotărî singur soarta, recurg la represiuni coloniale, pun la cale comploturi în diferite țări din Asia, Africa și America Latină, susțin pretutindeni forțele reacționare și regimurile corupte, urite de popoare. La baza politicii S.U.A. stă tendința de a opri și chiar de a întoarce înapoi procesul istoric de eliberare națională și socială a popoarelor. Aceste tendințe retrograde și agresive se reflectă și în orientarea generală a strategiei S.U.A.

După cum se știe, imediat după cel de-al doilea război mondial, S.U.A. au construit numeroase baze în Europa și în alte părți ale lumii, cu scopul de a-și crea poziții favorabile pentru o agresiune împotriva țărilor socialiste și de a împiedica procesul istoric de eliberare națională a popoarelor. Atât timp cât conducătorii militari americani considerau că teritoriul S.U.A. se bucură de invulnerabilitate geografică a fost promovată strategia „represaliilor masive” care preconiza un atac masiv cu arma nucleară împotriva statelor socialiste. Din moment ce a devenit cert faptul că Uniunea Sovietică posedă mijloace cu care să dea o lovitură de răspuns nimicitoare agresorului, strategia americană a început să caute alte concepții, care să slujească scopurile agresive ale politicii S.U.A., fără însă a expune teritoriul american unor lovituri nucleare de răspuns.

Din aceste căutări s-a născut strategia „războiului reglementat”, sau „în trepte”, conform căreia inițial s-ar întrebuița numai mijloacele nucleare tactice, apoi cele operative și în ultimă instanță cele strategice, precum și strategia „războiului limitat”, de tipul celui dus în Vietnam.

Indiferent de concepția dominantă — represalii masive, război reglementat, război local — strategia americană poartă pregnant pecetea agresivității, a nesocotirii drepturilor popoarelor și convențiilor semnate de S.U.A. Această amprentă i-a imprimat-o politica agresivă a S.U.A.

Scoțînd în evidență agresivitatea politicii și strategiei imperialismului S.U.A., tovarășul Nicolae Ceaușescu spune : *„În promovarea politicii de agresiune, de amestec în treburile interne ale altor popoare, principala forță inspiratoare și organizatoare este imperialismul american...”*¹.

O importanță primordială pentru zădărnicierea uneltirilor agresive ale imperialismului, pentru salvagardarea păcii are dezvoltarea puterii de luptă a fiecărei țări socialiste și a întregului sistem. Cu cît fiecare țară socialistă este mai puternică, sporindu-și potențialul material, politic, militar, cu atît mai puternic este întregul sistem socialist.

Militînd pentru o înțelegere privind lichidarea organizației militare a Pactului Nord-Atlantic și a Tratatului de la Varșovia, statele socialiste avertizează totodată cercurile agresive *„că atît timp cît va exista blocul Nord-Atlantic și cercurile agresive imperialiste vor atenta la pace în întreaga lume, țările participante la Tratatul de la Varșovia, păstrîndu-și trează vigilența, sînt hotărîte să întărească forța și capacitatea lor de apărare”*².

¹ Nicolae Ceaușescu, *Expunere cu privire la politica externă a partidului și guvernului prezentată la Sesiunea Marii Adunări Naționale, 24 iulie 1967*, Editura politică, București, 1967, p. 12.

² Declarație cu privire la întărirea păcii și securității în Europa, adoptată la Consfătuirea de la București a Comitetului Politic Consultativ al statelor participante la Tratatul de la Varșovia, supliment la revista „Lumea” nr. 29 din 14 iulie 1966, p. V.

Pornind de la o asemenea bază politică, strategia țărilor socialiste are drept țel apărarea independenței și suveranității naționale, asigurarea muncii pașnice a popoarelor statelor socialiste.

Politica exercită influență asupra strategiei nu numai în sensul de a-i da orientarea generală, ci determină și conținutul unor procedee de ducere a războiului sau al unor acțiuni militare de amploare strategică.

De exemplu, politica de agresiune a imperialismului german, de subjugare a altor popoare și-a găsit expresie și în procedeele de ducere a războiului. Pentru a crea condiții favorabile Germaniei ca să stăpânească popoare cu o populație numeroasă și resurse economice importante, Ludendorff a formulat „teoria războiului total”, potrivit căreia acțiunile militare trebuie să fie duse atât împotriva forțelor armate cât și împotriva populației statului advers. Această concepție a fost preluată și de strategia nazistă, care, în timpul războiului împotriva U.R.S.S., lansase lozinca că în acest război nu vor fi învingători și învinși ci numai supraviețuitori.

Influența politicii se poate manifesta și în alt mod. La începutul celui de-al doilea război mondial, cercurile guvernante din Anglia și Franța căutau să canalizeze agresiunea hitleristă spre Uniunea Sovietică. Din această cauză, deși Franța și Anglia au declarat război Germaniei, totuși ele n-au întreprins acțiuni importante împotriva acesteia. „Războiul ciudat” dus între coaliția anglo-franceză și Germania în anii 1939—1940, în care s-au desfășurat numai acțiuni de hărțuială, era un efect al politicii de încurajare a agresiunii hitleriste și de orientare a acesteia către răsărit.

Un alt caz care evidențiază influența politicii asupra strategiei îl relatează Maxime Maurin în lucrarea „Les tentatives de paix dans la seconde guerre mondiale” (p. 81). După atacarea Franței, când o importantă grupare, formată în majoritate din trupe engleze, era pe punctul de a fi nimicită și aruncată în mare în raionul Dunkerque, Hitler, în speranța că va realiza o înțelegere cu Anglia, a ordonat să se reducă intensitatea acțiunilor trupelor germane, pentru ca trupele engleze să poată fi imbarcate și evacuate în Anglia.

Considerente politice au stat și la baza „variantei Churchill” de deschidere a celui de-al doilea front în Europa. Din analiza situației militare reieșea necesitatea de a se deschide — în 1942 sau 1943 — cel de-a doilea front în Franța. Dar conducerea politică anglo-americană, căutând să mențină dominația lor în Europa centrală și de sud-est, a tergiversat, în tot cursul acelor ani, debarcarea trupelor aliate și deschiderea celui de-al doilea front în Franța, insistând ca debarcarea să se producă în Balcani.

În relațiile dintre politică și strategie prima nu numai că stabilește obiectivele strategiei și-i dă anumite orientări, ci îi creează și condiții favorabile pentru îndeplinirea acestor obiective. Conducerea politică, dispunând de toate mijloacele de conducere în stat, mobilizează resursele umane și materiale necesare pentru ducerea războiului. În același timp, ea întreprinde acțiuni economice, diplomatice și de altă natură menite să ușureze îndeplinirea obiectivelor strategice. De exemplu, în preajma războiului franco-prusian din 1870—1871, diplomația prusiană a asigurat neutralitatea Rusiei, ceea ce i-a permis Prusiei să angajeze împotriva Franței maximum de forțe și să evite un război pe două fronturi.

Trebuie menționat că pe timpul desfășurării războiului, relațiile între politică și strategie capătă anumite aspecte specifice, determinate de faptul că centrul de greutate al luptei politice se mută în domeniul militar. Ca urmare, acțiunile politice sînt condiționate de cele militare. De exemplu, în ultima parte a celui de-al doilea război mondial, Hitler a întreprins demersuri pentru a realiza o pace separată cu Anglia. Aceste acțiuni s-au soldat cu insuccese, deoarece situația strategică a Germaniei hitleriste era de așa natură încît era evident că ea va fi înfrîntă de Uniunea Sovietică chiar fără aportul Angliei. În această situație, Marii Britanii nu i-a convenit să încheie o pace separată care i-ar fi adus mult mai puține avantaje decît continuarea războiului și obținerea capitulării necondiționate a Germaniei.

Tot pentru a determina Anglia și S.U.A. să ajungă la o pace separată cu Germania, comandamentul hitlerist

a declanșat operația din Ardeni. Întrucît această operație n-a avut rezultate strategice importante, ea nu a putut determina hotărîri politice în sensul celor sperate de hitleriști.

STRATEGIA ȘI ECONOMIA

Analizînd războiul și problemele luptei armate de pe poziții materialiste, Marx și Engels au arătat că modul de ducere a războiului, precum și organizarea armatei, strategia și tactica depind de condițiile vieții materiale ale societății, de gradul de dezvoltare a producției. Dependența luptei armate de economie constituie una din principalele legități în domeniul militar, care explică nu numai conținutul și procedeele de acțiune ale strategiei într-o etapă sau alta, ci ale artei militare în ansamblul său, deci și ale artei operative și tacticii.

În afara acestei corelații, cu caracter fundamental și general, între strategie și economie există și alte raporturi. Acestea rezultă din faptul că dezvoltarea generală a economiei decurge conform legilor de dezvoltare a societății, dar, atunci cînd se iau anumite măsuri economice concrete, se ține seama și de cerințele strategiei.

Congresul al IX-lea al Partidului Comunist Român a hotărît direcțiile de dezvoltare a României în următorii cinci ani în vederea continuării pe o treaptă superioară a procesului de desăvîrșire a construcției socialiste în toate domeniile de activitate economică, științifică și culturală. Este evident că orientarea pe care a dat-o partidul dezvoltării economiei a fost determinată nu de considerente strategice, ci de cerințele dezvoltării sociale. Totuși în elaborarea și înlăptuirea politicii partidului de desăvîrșire a construcției socialiste, se ține seama implicit și de cerințele apărării patriei.

Exprimînd sintetic preocuparea aceasta a partidului și statului, tovarășul Nicolae Ceaușescu relevă faptul că „*Partidul și guvernul sînt conștiente că pentru a întări capacitatea de apărare a patriei noastre este nevoie să*

facem eforturi și mai mari pentru înzestrarea armatei cu mijloacele de luptă necesare, cu toate că aceasta impune sarcini mari economiei noastre naționale”¹.

În elaborarea politicii partidului și statului se are în vedere că întărirea potențialului economic al țării creează condiții pentru înzestrarea armatei cu mijloacele de luptă necesare, sporește capacitatea de apărare a patriei.

Pentru traducerea în viață a acestei cerințe, la întocmirea planurilor economice se iau în considerare și necesitățile strategice privind înzestrarea armatei, amplasarea diferitelor obiective industriale, dezvoltarea căilor de comunicație și a magistrelor de transmisiuni, crearea rezervelor etc. În afară de aceasta, se ține seama ca economia țării să fie astfel organizată încât, la nevoie, să poată fi ușor adaptată nevoilor de război.

Trecerea economiei, pe picior de război constituie un proces deosebit de complex care implică măsuri ca: mobilizarea industriei, agriculturii, transporturilor și telecomunicațiilor; construirea de noi întreprinderi și reutilizarea celor existente în vederea producției de război; redistribuirea forței de muncă și instruirea de noi cadre pentru a se asigura atît efectivele necesare frontului cît și necesitățile sporite de producție; mobilizarea tuturor resurselor alimentare ale țării și introducerea unei raționalizări stricte a consumului de alimente; efectuarea unor operații financiare specifice stării de război; reorganizarea comerțului exterior și interior și a conducerii economiei.

După cum au subliniat unii participanți la Sesiunea Marii Adunări Naționale a Republicii Socialiste România din iulie 1967 uriașa confruntare de forțe și mijloace pe care o presupune un război în epoca actuală solicită o abordare mai largă a capacității de apărare a patriei. Ea înseamnă neapărat o economie înaintată, suplă și multilaterală și, pe o asemenea bază, o armată puternică, modern echipată și perfect instruită.

¹ Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la Adunarea activului de bază al Forțelor Armate ale Republicii Socialiste România*, în ziarul „Scînteia” din 1 iunie 1967.

Complexitatea măsurilor economice necesare pentru susținerea efortului de război impun ca ele să fie studiate și, în măsura necesităților, transpuse în viață încă din timp de pace, deoarece durata mare a proceselor pe care le implică nu permite să fie executate în mod oportun o dată cu începerea războiului.

Experiența istorică este de altfel concludentă în această privință.

Germania hitleristă (care își fixase scopuri agresive) s-a pregătit pentru război în decursul unei perioade îndelungate. Începând din anul 1933 investițiile în industria Germaniei au crescut de la an la an, iar principalele domenii de activitate economică au fost dirijate de stat. Ca urmare, producția industriei constructoare de mașini a crescut din 1933 până în 1938 de aproape 4 ori. La începutul războiului, Germania dispunea de 1 600 000 unități mașini-unelte pentru prelucrarea materialelor, ceea ce reprezenta cel mai mare parc de mașini-unelte din lume.

Hitleriștii și-au trecut economia pe picior de război cu mult înainte de declanșarea agresiunii, organizând o producție de masă de armament și tehnică de luptă.

Ritmul de creștere a producției de război este ilustrat de următorii indicatori ¹:

Anii	Indicatori	Anii	Indicatori
1933	100	1937	450
1934	100	1938	1 000
1935	200	1939	1 250
1936	300	1940	2 200

Din acest tabel reiese că între anii 1933 și 1940 producția de război a Germaniei hitleriste a crescut de 22 ori. În 1940, industria germană ajunsese să producă

¹ G. A. Deborin, *Al doilea război mondial*, Editura politică, București, 1960, p. 162.

aproape 9 500 de avioane, 1 800 de tancuri, 4 000 de piese de artilerie, 57 000 de mitraliere, 1 400 000 de puști¹. Scontînd că războiul va fi de scurtă durată, Germania hitleristă nu și-a creat însă și stocurile corespunzătoare de materii prime strategice. De exemplu, spre sfîrșitul anului 1939 ea dispunea de plumb pentru 10 luni, iar de antimoniu, nichel, molibden, crom, vanadiu, wolfram, mangan pentru 13—18 luni. Datorită lipsei de materii prime strategice cît și a brațelor de muncă, Germania hitleristă n-a putut folosi în întregime marile capacități ale industriei de război pregătite cu mult timp înainte de agresiune. Această situație era oglindită de faptul că ponderea producției de război în ansamblul producției globale a reprezentat în 1941 — 19 la sută, în 1942 — 26 la sută, în 1943 — 38 la sută și numai în anul 1944, cînd situația devenise deosebit de critică, iar hitleriștii făceau eforturi disperate pentru a stăvili ofensiva trupelor aliate, producția de război a atins 50 la sută din totalul producției globale.

Din cele arătate mai sus rezultă că Germania hitleristă și-a pregătit economia pentru război într-un interval de 7 ani, în ideea de a realiza o superioritate evidentă asupra adversarilor săi în ceea ce privește înzestrarea armatei cu tehnică de luptă, în momentul începerii războiului. Ea considera că această superioritate inițială va fi suficientă pentru obținerea victoriei și în consecință nu a realizat și stocurile de materii strategice necesare unui război de durată.

Anglia a efectuat măsuri mai serioase pentru organizarea producției de război abia spre sfîrșitul anului 1938, îndreptîndu-și atenția spre dezvoltarea industriei de avioane și a construcțiilor navale. Producția de armament pentru trupele de uscat, practic, a început să se dezvolte abia pe timpul războiului. Din această cauză, după zdrobirea corpului expediționar englez la Dunkerque (mai, 1940), trupele de uscat engleze au rămas aproape dezarmate și industria britanică a avut nevoie de aproximativ 3 ani pentru a produce cantități mai însemnate de armament pentru trupele de uscat. Cu toate

¹ Ibidem, p. 165.

acestea, Anglia n-a putut să-și organizeze economia în așa fel încît producția proprie să-i asigure toate nevoile. În timpul războiului, S.U.A. au livrat Angliei peste 50 la sută din necesarul în tancuri, 21 la sută din necesarul în armament de infanterie și 6 la sută din artilerie.

Statele Unite ale Americii, conform planului adoptat în 1938, dispuneau de o industrie de război specializată de proporții foarte reduse ; în plan se prevedea ca la nevoie să se reprofileze pentru producția de război un număr de 9 500 întreprinderi industriale particulare. Războiul a demonstrat însă că aceste măsuri au fost insuficiente. De aceea, S.U.A. au fost nevoite să-și creeze o mare industrie specializată pentru producția de război și să reprofileze în același scop de 2,5 ori mai multe întreprinderi industriale particulare decît se prevăzuse în planurile de mobilizare economică.

Înainte de începerea războiului, U.R.S.S. își crease o industrie de război specializată care furniza armamentul necesar armatei, fără a depinde de importuri din alte țări. Întrucît nu se prevăzuse iminența agresiunii hitleriste, la începerea acesteia economia sovietică nu era adaptată pentru nevoile de război și a fost mobilizată concomitent cu ducerea acțiunilor militare.

Din această cauză, trecerea economiei sovietice pe picior de război s-a efectuat în condiții deosebit de grele, cauzate de faptul că pe acea parte a teritoriului sovietic ce fusese ocupată de hitleriști pînă în noiembrie 1941, se producea înainte de război 58 la sută din întreaga producție de oțel, 60 la sută din producția de aluminiu, 68 la sută din cea de fontă și se extrăgea 63 la sută din întreaga producție de cărbuni¹. Reorganizarea producției a impus evacuarea a peste 1360 întreprinderi în regiunile răsăritene ale U.R.S.S. Cu toate aceste greutăți, datorită superiorității orînduirii sociale și de stat sovietice și activității eroice depuse de poporul sovietic sub conducerea partidului său comunist, trecerea economiei pe picior de război s-a efectuat într-un timp foarte

¹ N. Voznesenski, *Economia de război a U.R.S.S. în perioada războiului pentru apărarea patriei*, Editura „Cartea rusă”, București, 1948, p. 33.

scurt. Începînd din decembrie 1941, producția industrială a încetat să mai scadă, iar în martie 1942, volumul producției de război obținute în regiunile răsăritene ale U.R.S.S. atinsese nivelul celei care se realiza înainte de război pe întregul teritoriu ¹.

O dată cu începerea războiului, influența strategiei asupra economiei devine determinantă, deoarece în această situație economia trebuie să asigure integral planurile militare.

În timpul războiului antihitlerist, masele muncitoare din țara noastră, dînd viață chemării partidului de a se concentra toate eforturile în vederea susținerii frontului, au depus eforturi economice cu totul deosebite. Pe baza unor calcule încă incomplete rezultă că efortul economic și financiar al României în războiul antihitlerist, pentru aprovizionarea și înzestrarea trupelor române cu cele necesare ducerii operațiilor militare, cît și întreținerii, livrărilor de materiale militare, reparațiilor, construcțiilor, prestațiilor etc. pentru trupele sovietice, s-a ridicat la 770 milioane dolari valută 1938.

La această sumă mai trebuie adăugată valoarea pagubelor provocate prin distrugeri, bombardamente și alte acțiuni militare, prin jafuri în bunurile publice și particulare efectuate de trupele fasciste între 23 august—25 octombrie 1944, care s-au ridicat la aproximativ 350 milioane dolari valută 1938. Reiese deci că eforturile economice și financiare depuse pentru armatele române și sovietice cît și pentru compensarea pagubelor provocate de către trupele fasciste izgonite au depășit cu mult un miliard de dolari valută 1938 ². Adevărata valoare a efortului economic al țării noastre poate fi mai bine apreciată dacă ținem seama că el a fost realizat numai în cursul unui an, că în 1945 venitul național era pe jumătate față de cel din anul 1938 și că suma de 1 miliard de dolari la cît a fost evaluat acest efort echivala cu de peste patru ori bugetul general al statului român pe exercițiul financiar 1937—1938.

¹ Ibidem, p. 34.

² Date după *România în războiul antihitlerist*, pp. 547—548

Pe timpul ducerii războiului nu numai strategia determină direcția principală de activitate a economiei, ci și aceasta poate impune anumite cerințe strategiei. În cel de-al doilea război mondial, comandamentul hitlerist a executat acțiuni de mare amploare pentru a pune stăpînire pe anumite surse de materii prime strategice, ca operația pentru cucerirea Caucazului. De asemenea el a proiectat o operație, denumită „Vulpea albastră”, în vederea cuceririi zăcămintelor de nichel din peninsula Kola. Comandamentul englez, cu ajutorul partizanilor norvegieni, a desfășurat acțiuni aeriene pentru distrugerea uzinelor hitleriste de „apă grea” din Norvegia ale hitleriștilor. Începutul multor operații strategice desfășurate de trupele sovietice, de pildă contraofensiva din iarna anului 1942—1943, a fost fixat în funcție de timpul necesar pentru aducerea pe front a tehnicii și a materialelor necesare (în limitele capacității transporturilor).

În condițiile actuale influența economiei asupra strategiei este și mai evidentă. Crește importanța patrimoniului economic și tehnico-științific, deoarece producerea armamentului nuclear sau chiar a celui clasic perfecționat presupune eforturi financiare enorme și existența unei industrii dezvoltate. Strategia folosită de o națiune într-un eventual conflict militar este determinată de potențialul economic. În era nucleară strategia și potențialul economic devin două noțiuni indisociabile.

Relațiile dintre strategie și economie nu se realizează nemijlocit, ci prin intermediul puterii de stat. Organele de stat, analizînd situația politică, militară și economică, fixează economiei sarcinile rezultate din cererile strategiei și, dacă este cazul, și o anumită subordonare a strategiei față de economie. În statul socialist, relațiile dintre strategie și economie sînt organizate pe o bază superioară datorită conducerii statului de către partidul clasei muncitoare, existenței proprietății socialiste asupra mijloacelor de producție, conducerii pe bază de plan a economiei naționale. Acești factori reduc posibilitatea ivirii unor disproporții în economie și permit concentrarea tuturor eforturilor politice, militare și economice pentru realizarea obiectivelor urmărite de stat.

Economia statului socialist permite să fie folosite mai rapid și mai rațional toate resursele de producție ale țării, ceea ce face ca strategia să se bazeze pe realități și perspective ce pot fi din timp evaluate.

Orînduirea socialistă, superioară celei capitaliste, i-a permis puterii sovietice să folosească eficient în timpul războiului civil, în condițiile unei economii ruinate, resursele materiale restrînse de care dispunea atunci tînăra republică sovietică și să organizeze cu succes apărarea țării. Tot superioritatea orînduirii socialiste a fost factorul hotărîtor care a permis Uniunii Sovietice ca în războiul dus împotriva Germaniei fasciste să-și treacă economia pe picior de război de două ori mai repede decît țările capitaliste participante la coaliția antihitleristă și să producă în timpul războiului mai multe tancuri, autotunuri și avioane decît Germania, deși producția de oțel, fontă și cărbune a U.R.S.S. era mai mică în comparație cu a Germaniei hitleriste și a aliaților ei.

ELEMENTE NOI IN STRATEGIE

Mijloacele actuale de ducere a luptei armate au determinat schimbări substanțiale în principiile și categoriile strategice.

În trecut, inclusiv în cel de-al doilea război mondial, s-a impus *principiul victoriilor parțiale*. Desfășurarea ultimelor două războaie mondiale a arătat că victoria s-a realizat prin acțiuni militare de mare amploare, desfășurate succesiv, într-un timp destul de îndelungat. Cu alte cuvinte, pentru realizarea scopului final al războiului a fost necesar să se atingă, succesiv, mai multe scopuri strategice parțiale prin a căror însumare să se ajungă la scopul general al războiului — înfrîngerea forțelor armate ale inamicului și ocuparea teritoriului său.

În condițiile actuale, datorită folosirii armelor de nimicire în masă, s-a creat posibilitatea ca unul sau mai multe state să fie scoase din război printr-o lovitură nucleară masată. Iată deci că pentru atingerea unor scopuri

hotărîtoare nu mai sînt necesare cîteva victorii parțiale, ci este suficientă o singură lovitură decisivă. Deși proprietățile armei nucleare dovedesc pe deplin posibilitatea obținerii unor astfel de efecte, totuși ideea atingerii scopurilor războiului printr-o singură lovitură nu trebuie absolutizată. Pot fi situații cînd condițiile concrete în care se desfășoară războiul să impună ca cel puțin pe anumite direcții sau teatre de acțiuni militare scopurile acestuia să fie atinse succesiv prin acțiunile trupelor. Și în aceste împrejurări, folosirea armei nucleare de către trupe dă o altă înțelegere corelației dintre succesele tactice, operative și strategice, cunoscută în acțiunile duse numai cu mijloace obișnuite. După cum se știe, în asemenea acțiuni, succesele tactice se însumau și determinau pe cele operative, iar succesele operative pe cele strategice. În condițiile folosirii armei nucleare corelația de mai sus nu e singura posibilă. Eșalonul strategic poate să realizeze, cu mijloacele pe care le conduce nemijlocit, anumite succese, de pildă nimicirea unei puternice grupări de trupe care se concentrează în adîncime, care să influențeze favorabil desfășurarea acțiunilor operative, după cum și eşaloanele operative pot desfășura acțiuni asemănătoare cu urmări considerabile pentru cele tactice. Cu alte cuvinte corelația succes tactic — operativ — strategic trebuie văzută în ambele sensuri. Prin însumarea succesarilor tactice se poate ajunge la rezultate operative, iar prin cumulara celor operative la rezultate strategice. Totodată este posibil și invers, ca succesele strategice să determine pe cele operative, iar acestea succesele tactice.

Principiul concentrării forțelor și mijloacelor pe direcția hotărîtoare prezintă aspecte diferite față de trecut. În războaiele duse cu mijloace obișnuite, pentru realizarea succesului era necesar să se concentreze maximum de forțe pe teatrul de acțiuni militare și pe direcția strategică hotărîtoare. În condițiile întrebuintării armei nucleare, concentrarea unor mari grupări de trupe în raioane relativ mici nu mai este indicată, deoarece acestea ar putea fi ușor nimicite prin lovituri nucleare. Totodată, această masare de forțe nu este nici necesară deoarece puternicele mijloace de ducere a luptei armate de care

se dispune pot realiza efecte considerabile. În acest sens este elocvent faptul că S.U.A. și-au dispersat mijloacele de atac nuclear strategic pe teritoriul propriu cât și pe cel al Europei occidentale, în Marea Mediterană, Oceanul Înghețat de Nord, Oceanul Pacific. Ca urmare, principiul concentrării forțelor și mijloacelor nu mai exprimă în mod fidel cerințele luptei armate, el fiind înlocuit cu *principiul concentrării eforturilor*. Acest principiu exprimă necesitatea concentrării loviturilor nucleare asupra raioanelor politico-administrative și economice care prezintă cea mai mare importanță pentru atingerea scopului războiului și asupra grupărilor de trupe celor mai periculoase. El mai presupune repartiția forțelor și mijloacelor în funcție de valoarea obiectivelor care urmează a fi lovite nuclear și atacate de trupe, stabilirea judicioasă a succesiunii executării loviturilor nucleare și ale trupelor în așa fel încât cele proprii să cîștige de la început inițiativa și să-și impună planul de acțiune adversarului.

În actualele condiții de ducere a luptei armate tinde să capete o altă interpretare și *principiul economiei forțelor*. Pornind de la faptul că prin folosirea masată a armei nucleare se pot realiza în primele ore și zile de ostilități rezultate care să determine scoaterea din război a unor state, mulți cercetători din principalele puteri nucleare au ajuns la concluzia că este necesar ca efortul militar maxim să se realizeze la începutul războiului. Potrivit acestor concepții ar fi nerațional ca acțiunile din perioada inițială a războiului să nu aibă maximum de putere, în ideea economisirii forțelor și mijloacelor pentru perioada ulterioară și nici să se conteze pe posibilitatea de a valorifica eficient potențialul economic al statului pe timpul războiului. Aceste păreri au caracter oficial în S.U.A., unde s-au desfășurat aplicații care au avut la bază ideea întrebuintării în primele trei zile de război a întregii cantități de lovituri nucleare de care se dispune.

Un alt principiu strategic care trebuie înțeles într-un sens modificat este *principiul acțiunii și reacțiunii*. În conformitate cu acesta, orice acțiune a unei părți va provoca reacțiunea celeilalte. Referindu-ne la concepțiile

militariștilor de a începe războiul printr-o lovitură nucleară declanșată prin surprindere, principiul își menține actualitatea în sensul că dacă cercurile agresive vor îndrăzni să facă acest lucru vor primi o ripostă nimicitoare. Totodată, este necesar ca raporturile, în timp, între acțiunile trupelor proprii și ale inamicului să fie privite de pe alte poziții. Avantajele hotărâtoare pe care le obține partea care a reușit să-și devanșeze adversarul în executarea loviturilor nucleare și ale trupelor impun ca forțele proprii să ducă acțiuni energice pentru câștigarea și menținerea inițiativei, iar loviturile lor să fie atât de eficiente, încât inamicul să nu poată riposta în mod organizat.

În acest sens sînt semnificative eforturile ce se fac pentru a se crea tehnica și sistemul de cercetare care să permită descoperirea din timp a pregătirilor și eventualelor lansări de rachete ale inamicului, precum și organizarea acțiunii mijloacelor de atac strategic pentru a acționa înainte de a fi lovite de inamic.

Apariția noilor mijloace de ducere a luptei armate a determinat schimbări nu numai în principiile strategiei, ci și în conținutul principalelor categorii ale acesteia.

Experiența ultimului război mondial evidențiască scopurile războiului pot fi atinse numai prin *ofensivă strategică* desfășurată cu grupări importante de trupe de uscat sprijinite de aviația și, în unele situații, de către marina militară. În condițiile războiului racheto-nuclear principalele scopuri ale războiului pot fi realizate de trupele de rachete strategice prin executarea unor lovituri nucleare masate. Trupele de uscat, desfășurînd acțiuni ofensive de amploare strategică, vor avea misiunea să desăvîrșească nimicirea grupărilor de trupe lovite nuclear, să le nimicească pe cele care n-au fost lovite și să cucerească (ocupe) teritoriul inamicului. Desigur, pe anumite teatre de acțiuni militare, unde din anumite considerente nu se execută lovituri nucleare strategice de mare amploare, ofensiva strategică își va menține rolul pe care l-a avut și în trecut.

În cel de-al doilea război mondial și-a găsit aplicare și o altă formă a acțiunilor strategice — *apărarea stra-*

tegică. Ea urmărea să asigure menținerea raioanelor principale, să împiedice pătrunderea forțelor armate ale inamicului spre centrele și regiunile vitale ale țării, să le provoace pierderi grele și să creeze condiții pentru trecerea la ofensiva strategică. Trebuie menționat că apărarea strategică și-a îndeplinit scopurile numai în parte. În 1941 și la începutul anului 1942 apărarea strategică sovietică a stăvilit cu greu ofensiva trupelor hitleriste și aceasta cu prețul unor mari pierderi în efective și de teritoriu. De pe la sfârșitul anului 1942, cât și în 1943 (Kursk) ea a fost însă mai puternică decât ofensiva germană. Apărarea strategică adoptată de Germania hitleristă în anii 1943 și 1944 nu și-a putut realiza țelul, Germania fiind învinsă. După cum se vede, încă din cel de-al doilea război mondial apărarea strategică s-a dovedit o formă de acțiune puțin eficientă. În condițiile întrebuintării armei nucleare partea care ar adopta apărarea pe scară strategică, cedînd inamicului inițiativa, se condamnă singură la înfrîngere. De aceea, în prezent apărarea nu mai constituie o formă de acțiune strategică, ea menținîndu-și importanța în domeniul operativ (strategic-operativ) și tactic.

Sensuri noi capătă și noțiunea de *desfășurare strategică*. Ultimul război mondial a dovedit că desfășurarea strategică a forțelor o dată cu începerea războiului, după schema: acoperirea desfășurării cu un eșalon redus de forțe, mobilizarea, concentrarea și desfășurarea forțelor armate pe teatrul de acțiuni militare, respectiv într-un termen de 10—20 zile, este evident perimată. Germania hitleristă a realizat desfășurarea strategică a forțelor sale înainte de declanșarea războiului și aceasta i-a permis să dea lovituri puternice adversarului din prima zi de război. În condițiile actuale, cînd se consideră că mijlocul principal de ducere a acțiunilor îl constituie arma nucleară, este necesar ca, în timp de pace, mijloacele de atac nuclear strategic să aibă o capacitate de luptă completă pentru a fi gata în orice clipă să dea riposta cuvenită agresorului. Această necesitate rezultă din faptul că, potrivit știrilor apărute în presă, S.U.A. mențin gata de lansare rachetele cu destinație strategică, dispun în per-

manență în aer de un număr de avioane cu încărcătură nucleară la bord și au pregătită aviația strategică în așa fel încât jumătate din numărul bombardierelor strategice să poată decola spre obiectivele fixate în termen de 15 minute de la primirea misiunii.

Totodată, faptul că războiul poate începe printr-o operație „aeriano-cosmică” impune ca trupele de apărare antiaeriană a teritoriului să fie în permanență gata să respingă atacurile aeriene.

În afară de aceasta, desfășurarea strategică, în actuala accepțiune, mai implică existența încă din timp de pace a unui eșalon de trupe capabile să îndeplinească primele misiuni strategice.

O altă categorie a strategiei care-și schimbă conținutul este și *manevra strategică*. În trecut, conținutul manevrei strategice consta în crearea celei mai avantajoase grupări de forțe și mijloace pe teatrul de acțiuni militare sau pe direcția strategică respectivă. Ea se realiza prin deplasarea, de pe un teatru de acțiuni militare (direcție strategică) pe altul, cu calea ferată și pe drumuri, a unei importante cantități de forțe și mijloace. În condițiile unui război nuclear, datorită faptului că mijlocul principal de care dispune strategia pentru realizarea scopurilor războiului îl constituie arma nucleară, manevra strategică capătă în special aspectul unei manevre de foc; ea va consta din schimbarea raioanelor de executare a loviturilor nucleare de pe un teatru de acțiuni militare (sau direcție strategică) pe altul în vederea realizării scopurilor și obiectivelor războiului.

În afară de manevra de foc este posibilă și manevra de trupe. Pentru realizarea acesteia nu trebuie pierdut din vedere că dacă transporturile feroviare sînt foarte vulnerabile față de atacurile aeriene și nu mai pot asigura concentrarea forțelor pe teatrele de acțiuni militare, în schimb trupele dispun de mijloace de transport proprii, care le dau posibilitatea să execute marșuri pe distanțe mari. Totodată, capacitatea sporită de transport a aviației permite deplasarea rapidă a unor cantități importante de trupe de pe un teatru de acțiuni militare pe altul, în cadrul aceluiași continent sau chiar între continente.

Următoarele două exemple sînt semnificative în acest sens :

În 1965 și în primele luni ale anului 1966, forțele aeriene sovietice au efectuat o jumătate de milion de lansări cu parașuta și au desantat prin parașutare tehnică grea și materiale. Trupele de desant pot pătrunde în adîncimea spațiului frontului inamic unde li se pot transporta, pe aceeași cale, tot ce le este necesar, inclusiv tancuri mijlocii, astfel încît să fie apte a duce cu succes acțiuni militare și să îndeplinească sarcini strategice hotărîtoare ¹.

Transportul unor mari efective și a unei însemnate cantități de tehnică la distanțe foarte mari, de proporții continentale, evidențiază gradul înalt de dezvoltare a aviației militare de transport sovietice.

S.U.A. au experimentat deplasarea unor mari unități care urmează să fie transportate pe calea aerului de pe continentul american în Europa sau în Asia, fără tehnică de luptă, aceasta gășindu-se depozitată din timp în regiunile respective (de destinație).

În condițiile în care s-a desfășurat cel de-al doilea război mondial, *teatrul de acțiuni militare* era constituit dintr-un teritoriu care prezenta o unitate din punct de vedere geografic și care permitea desfășurarea uneia sau mai multor operații de amploare strategică. Ca dezvoltare el a cuprins teritoriul cîtorva state care formau coalițiile beligerante (sau numai parte din el). Limitele teatrului de acțiuni militare erau determinate, în lărgime, de elementele geografice care condiționau posibilitățile de desfășurare a grupărilor de forțe, iar în adîncime de raza de acțiune a mijloacelor de lovire cu foc, care, cu unele excepții, rareori depășeau adîncimea operativă. Teritoriul care se afla dincolo de raza de acțiune a mijloacelor de foc nu făcea parte din teatrul de acțiuni militare, deoarece în acest spațiu nu se executau acțiuni masive de foc. Actualele mijloace de ducere a luptei armate permit ca acțiunile militare să se desfășoare pe o adîncime practic nelimitată. Rachetele orbitale, intercon-

¹ Vezi *Krasnaia Zvezda*, nr. 77 (12908) din 2. aprilie 1966.

continentale, mijloacele de atac cosmice au capacitatea să lovească orice regiune de pe globul pământesc și atât de puternic încât țări întregi să fie scoase din război. Ca urmare tinde să dispară diferența dintre „front” și „spatele frontului”, întregul teritoriu al părților beligerante fiind expus loviturilor adversarului. Armele moderne, constată generalul Thomas Power, unul dintre ideologii militari americani, au introdus era războaielor „de la distanță”. Bazele în care S.U.A. au investit sume uriașe nu pot feri pe agresori de loviturile de răspuns nimici-toare pe care le-ar primi în cazul când ar dezlanțui un nou război mondial. Din acest punct de vedere apare semnificativă și recunoașterea unuia din cei mai proeminenți ideologi militari americani, H. Kissinger, care, în lucrarea „Arma nucleară și politica externă”, arăta : „Armamentul modern și rapiditatea acțiunii sale au pus capăt invulnerabilității noastre tradiționale, iar paralizarea forțelor pe globul pământesc a redus în mare măsură rezerva noastră de securitate”. Pentru motivele arătate mai sus, acțiunile militare nu mai pot fi limitate la o anumită regiune geografică. De aceea, consider că în prezent marile conflagrații se vor desfășura într-un *teatru de război*. Acesta poate îngloba întregul teritoriu al țărilor sau al coalițiilor beligerante, continente întregi și vaste spații maritime, aeriene și cosmice. Zona acțiunilor militare nu va mai fi determinată de raza de acțiune a mijloacelor de foc și de particularitățile geografice, ci de raioanele în care sînt dispuse obiectivele strategice ale țărilor participante la război.

Nu trebuie pierdut însă din vedere că acțiunile trupelor de uscat și ale forțelor maritime sînt puternic influențate de condițiile geografice în care se desfășoară. Această influență se manifestă asupra cantității de forțe ce poate fi angajată (ca urmare a capacității operative a diferitelor direcții, compartimente de teren și bazine hidrografice), asupra naturii trupelor folosite (infanterie, tancuri, vînători de munte, forțe navale de suprafață, submarine etc.), precum și a procedeelelor de ducere a luptei armate. De aceea considerăm că în cadrul teatrului de război vor fi mai multe *teatre de ac-*

țiuni militare — terestre, terestre-maritime, maritime etc. În această accepțiune teatrul de acțiuni militare ar constitui o regiune care prezintă unitate din punct de vedere geografic și care permite desfășurarea uneia sau mai multor operații de amploare strategică. El este limitat lateral de elemente geografice — lanțuri muntoase, mări, țărmuri etc. — iar în adâncime de raioanele prin a căror cucerire se îndeplinește scopul operațiilor trupelor de uscat. Este evident că spațiul cuprins în aceste limite este mult mai mic decât cel pe care se desfășoară războiul în ansamblul său.

Posibilitatea folosirii mijloacelor cosmice în scopuri militare determină apariția unei noi categorii: *teatrul de acțiuni militare aero-cosmic*. Întrucât acțiunile militare în spațiul cosmic pot avea sensul „cosmos—pământ” (și invers) precum și „cosmos—cosmos”, consider că teatrul de acțiuni militare aerocosmic cuprinde întreaga atmosferă și spațiul cosmic care înconjoară Pământul, până la înălțimea la care ajung traiectoriile și orbitele mijloacelor cosmice folosite în scopuri militare. În prezent, această înălțime poate fi până la 3 000 km, însă fără îndoială că ea nu trebuie să fie considerată ca o limită, deoarece progresele în acest domeniu sînt deosebit de rapide.

Arta operativă este o ramură relativ nouă a artei militare, a cărei apariție a fost determinată de un anumit stadiu de dezvoltare a mijloacelor de ducere a luptei armate.

În a doua jumătate a secolului al XIX-lea, rapida dezvoltare a capitalismului, creșterea forțelor de producție, introducerea serviciului militar obligatoriu, dezvoltarea tehnicii — marcată de apariția căilor ferate, telegrafului, telefonului — care au permis să se accelereze concentrarea și desfășurarea trupelor, precum și conducerea lor pe spații considerabile au determinat nu numai crearea armatelor de masă, ci și desfășurarea unor acțiuni militare cu o durată îndelungată și pe spații mari. Participarea câtorva armate la acțiunile desfășurate pe un singur teatru de acțiuni militare terestru au impus coordonarea eforturilor lor după o concepție și un plan unic, noi metode de conducere a trupelor, precum și noi mijloace de asigurare de luptă și materială.

Războaiele primei jumătăți a secolului al XX-lea au devenit și mai complexe. Uriașa dezvoltare a forțelor de producție, a științei și tehnicii a permis să se producă noi mijloace de luptă (avioane, tancuri) și să se perfecționeze cele vechi (armamentul infanteriei, piesele de artilerie etc.). În compunerea forțelor armate au apărut nu numai noi arme (blindate, geniu, transmisiuni), ci și noi categorii de forțe armate — forțele aeriene militare, trupele de apărare antiaeriană a teritoriului. Pe teatrele de acțiuni militare s-au deschis fronturi ce se întindeau pe sute și mii de kilometri. În aceste con-

diții, scopul general al războiului nu mai putea fi atins prin 1—2 bătălii generale, ci s-a impus organizarea mai multor eforturi succesive, desfășurate pe parcursul a câtorva campanii. Insuși scopul unei singure campanii n-a mai putut fi atins printr-o singură bătălie generală, ci a necesitat desfășurarea mai multor acțiuni. În felul acesta, în cadrul campaniei, alături de luptă, a apărut o nouă categorie a artei militare — operația. Cel de-al doilea război mondial a impus desfășurarea mai multor campanii, fiecare din ele fiind compusă dintr-un număr de operații de amploare diferită.

În accepția actuală, *operația reprezintă ansamblul loviturilor nucleare, bătăliilor, luptelor și manevrelor desfășurate simultan sau succesiv, după o concepție și un plan unic, cu scopul de a nimici o grupare importantă a inamicului și a cuceri un anumit obiectiv.*

Operațiile se pot clasifica atât după natura forțelor participante, cât și după amploarea lor.

Clasificarea operațiilor după natura forțelor participante trebuie făcută avîndu-se în vedere forțele care au rolul principal în operația respectivă. Pornind de la acest criteriu considerăm că mai frecvent operațiile pot fi: operații ale trupelor de uscat; operații comune — de de-seant și antidesant — duse de trupele de uscat, de marina militară și de aviație; operații de desant aerian; operații maritime; operații aeriene; operații antiaeriene; operații aero-cosmice.

După amploarea lor operațiile pot fi: strategice, operative sau strategic-operative. Operațiile strategice se duc pe spații întinse, cu grupări strategice alcătuite din mai multe categorii de forțe armate (trupe de rachete cu destinație strategică, trupe de uscat, forțele aeriene militare etc.) și urmăresc nimicirea completă a inamicului de pe un teatru de acțiuni militare și cucerirea teritoriului acestuia sau a unor raioane strategice importante. Întrucît vizează realizarea unor scopuri strategice, ele intră în sfera de preocupări a strategiei.

Operațiile care urmăresc scopuri operative sînt de amploare mai restrînsă decît operațiile strategice, la ele participînd forțe mai mici, mai frecvent o armată de arme

întrunite, și urmăresc scopuri mai limitate. În fine, consider că în actualul stadiu de dezvoltare a artei militare sînt posibile și operații care, din punct de vedere al scopurilor și amplitudinii lor, să nu se situeze categoric în domeniul strategic sau operativ, ci să aibă mai degrabă un caracter strategic-operativ. Asemenea operații pot fi executate, de pildă, pe o direcție strategică cu o capacitate mai mică, de către un front cu o compunere redusă. Atît operațiile de amploare operativă cît și strategic-operativă sînt studiate de arta operativă.

Întrucît mai sus s-a afirmat că bătălia constituie o parte a operației, considerăm necesar să precizăm și această categorie.

Bătălia poate fi socotită drept partea cea mai importantă a operației, fiind constituită din totalitatea loviturilor nucleare, luptelor și manevrelor executate pentru atingerea unui scop important al operației. Bătălia, deși este dusă de un eșalon operativ, nu se poate confunda cu operația, întrucît ea urmărește doar un scop care, cu tot caracterul lui important, este totuși parțial în ansamblul operației. De exemplu, în operația ofensivă, intensificarea efortului prin acțiunile eșalonului doi poate constitui o bătălie, după cum poate lua naștere o bătălie — bătălia de întîlnire — cînd forțele principale ale armatei acționează ofensiv împotriva unei grupări de trupe inamice care caută să-și realizeze scopurile tot prin ofensivă.

Apariția acestei noi categorii a artei militare, operația, a mărit sfera de preocupări a strategiei cu un nou domeniu — studiul operațiilor strategice — și a determinat constituirea unei noi ramuri a artei militare — arta operativă.

Arta operativă este deci una din părțile componente ale artei militare, care se ocupă cu studiul teoretic al operațiilor (de amploare operativă și strategic-operativă) desfășurate pe uscat, în aer și pe mare, cît și cu practica pregătirii și ducerii lor.

În armatele marilor state, arta operativă există, ca practică a pregătirii și ducerii operațiilor, aproximativ de la începutul secolului al XX-lea. În primul și în al doilea război mondial, arta militară a statelor capitaliste a rea-

lizat pregătirea și ducerea a numeroase operații. Totuși, în teoria militară a armatelor țărilor capitaliste, arta operativă nu constituie o ramură distinctă a cunoștințelor militare. Problemele teoretice ale pregătirii și ducerii operațiilor sînt studiate în capitolele privind conducerea marilor unități superioare (R.F.a Germaniei), în așa-numita tactică înaltă (Anglia) sau mica strategie (S.U.A., Anglia). În știința militară socialistă arta operativă și-a găsit întrebuințarea sa practică, pentru prima dată, la pregătirea și ducerea operațiilor Armatei Roșii în anii războiului civil și ai intervenției militare străine împotriva tinerii Republici Sovietice. Ea a fost substanțial dezvoltată în cel de-al doilea război mondial și formează obiectul unor intense preocupări în perioada actuală.

După cum se vede recunoașterea noului domeniu al artei militare — arta operativă — nu este unanimă, deși armatele principalelor țări au desfășurat acțiuni de amploare operativă.

Trebuie însă remarcat că au fost și teoreticieni care, înainte de primul război mondial, cînd nu se desfășuraseră încă operații în sensul arătat în acest capitol, cercetînd mai atent lupta armată și tendințele ce se manifestau, au ajuns la concluzia că împărțirea artei militare numai în două domenii — strategia și tactica — a devenit nesatisfăcătoare. Printre aceștia să numără și cîțiva teoreticieni români care și-au publicat lucrările între anii 1880 și 1900.

De pildă după Em. Cattacatz tactica s-ar subîmpărți în „*tactica mare și tactica elementară*”. Tactica mare, după acest autor, s-ar ocupa de lupta armelor întrunite și ar cuprinde „*tot ce este în raport cu evoluția de divizii, corpuri de armate și armate...*”¹.

Existența „*tacticii mari*” este recunoscută și în lucrările lui Slăniceanu, care o consideră „*știința generalului șef, a celui de divizie și de brigadă*”, precum și în studiile lui Cocorăscu și ale lui Arghirescu.

¹ Căpitan Em. Cattacatz, *Abreviațiuni de tactică bazată pe note relative războiului 1877—1878*, Tipografia G. Popescu, Pitești, 1881, p. 24.

Pornind de la afirmația lui Slăniceanu că „*tactica mare este arta de a combina și conduce bătăliile*”¹, susținere reluată într-un fel sau altul și de alți autori, de la înțelegerea care se acorda în perioada la care ne referim noțiunii de bătălie — „*șocul a două armate*” (Slăniceanu, Cattacatz, Cocorăscu etc.) —, se poate ajunge la concluzia că împărțirea tacticii în „mare” și „elementară” prevedea apariția, din simburile „tactica mare”, a artei operative.

În prezent, în știința militară socialistă, arta operativă își îndreaptă eforturile în special pentru a stabili caracteristicile operațiilor moderne; principiile, regulile, normele de pregătire și ducere a operațiilor; folosirea mijloacelor de atac nuclear operative; organizarea și posibilitățile marilor unități operative, precum și modul de folosire a lor în operații; problemele asigurării operative; asigurarea materială și medicală a trupelor în operații.

Nivelul actual de înzestrare a trupelor a determinat apariția unor elemente noi în arta operativă contemporană, cât și modificarea substanțială a unor principii și reguli cunoscute în trecut. Ne vom opri pe scurt asupra câtorva dintre ele, care privesc operațiile trupelor de uscat.

Un element nou apărut în arta operativă, de altfel ca și în tactică, îl constituie lupta împotriva mijloacelor de atac nuclear ale inamicului. În operațiile duse pînă în prezent, lupta împotriva mijloacelor de foc n-a avut un caracter operativ ci unul tactic. Era și firesc să fie așa deoarece acestea erau amplasate pe adîncimea tactică a dispozitivului, iar efectul lor era tot de natură tactică. Numai în condiții cu totul speciale, de exemplu cînd se concentra un mare număr de guri de foc în vederea pregătirii de artilerie, acțiunile de foc puteau să capete importanță operativă.

Introducerea armamentului racheto-nuclear în înzestrarea eșaloanelor operative și tactice schimbă datele problemei, întrucît acțiunile de foc capătă atît importanță tactică, cît și operativă și strategică. Totodată, în literatura de specialitate, se remarcă faptul că în operațiile și

¹ General Slăniceanu, *Curs de studiu. Tactica și strategia*, Tipografia Școlii militare, București, 1881, p. 481.

luptele trupelor de uscat, rachetele cu destinație operativă de tipul *Sergeant*, *Corporal*, *Redstone*, *Pershing*, avioanele fără pilot *Regulus*, *Matador*, *Mace* prezintă cel mai mare pericol datorită echivalentului de trotil pe care-l folosesc (sub formă de încărcături nucleare și termonucleare) și bățăilor. De aceea, lupta împotriva mijloacelor de atac nuclear și mai cu seamă a celor cu destinație operativă a devenit o parte componentă deosebit de importantă a operației moderne, o cărei eficacitate influențează în mod hotărâtor obținerea succesului.

Sarcini cu totul noi revin și conducerii operative a trupelor. În condițiile actuale, datorită ritmului rapid de desfășurare a acțiunilor de luptă, schimbărilor repezi și bruște de situație și trecerii rapide de la o formă de luptă la alta, conducerea trupelor devine mult mai complicată decât în trecut.

În primul război mondial, ritmul acțiunilor de luptă și rapiditatea cu care se schimbau situațiile au fost determinate, în general, de viteza de înaintare a infanteriei, de forța de pătrundere și de posibilitățile acesteia de a folosi rezultatul focului executat asupra inamicului. În consecință, ritmul nu a depășit, în condiții favorabile, 10—12 km pe zi. În cel de-al doilea război mondial, ritmul luptei și repeziciunea cu care se schimbau situațiile au fost determinate de numărul mare de guri de foc folosite în operații și de capacitatea de neutralizare mult sporită a artileriei, de puterea de izbire a trupelor de tancuri și mecanizate, precum și de acțiunile masive executate de aviație. Ca urmare, s-au înregistrat ritmuri mult mai rapide, care au variat de la 20—30 km la 40—45 km, iar în unele situații au fost și mai mari.

În condițiile întrebuințării armelor de nimicire în masă, a motorizării și mecanizării tuturor categoriilor de forțe armate, a ducerii acțiunilor de luptă cu trupe care dispun de o mare capacitate de izbire și manevră, ritmurile rapide devin frecvente, iar situațiile operative și de luptă se pot schimba brusc și în mod radical. Executarea mai multor lovituri nucleare poate să modifice situația pe un spațiu mare și să impună replanificarea acțiunilor de luptă corespunzător noii situații.

De exemplu, atunci cînd inamicul execută o lovitură nucleară cu explozie la suprafața pămîntului, se va forma un nor radioactiv, care poate infecta unitățile situate pe direcția lui de deplasare. Într-o asemenea situație, trebuie să se determine cu repeziciune parametrii loviturii nucleare și apoi direcția și viteza de deplasare a norului radioactiv pentru ca să se poată hotărî măsurile ce se impun. Repeziciunea cu care urmează să se acționeze este demonstrată de faptul că, în cazul unei lovituri nucleare de calibru mijlociu, o unitate (subunitate) situată pe axul de deplasare a norului rodioactiv, la 20 km față de centrul loviturii nucleare, poate fi expusă unei doze primejdioase de iradiere la numai o jumătate de oră de la producerea exploziei. Fără îndoială că atunci cînd inamicul execută mai multe lovituri nucleare cu explozie la suprafața pămîntului, situația devine și mai complexă.

Avînd în vedere efectele deosebite ale armelor de nimicire în masă se poate afirma deci că, în lupta modernă, acel care va avea capacitatea să folosească mai deplin puținul timp pe care-l are la dispoziție pentru pregătirea și conducerea luptei își va crea condiții mai favorabile pentru obținerea victoriei. Conducerea operativă a trupelor trebuie deci să aibă capacitatea de a rezolva într-un timp scurt probleme de o complexitate mult sporită.

Totodată, performanțele cu totul deosebite ale armamentului modern, în special ale armei racheto-nucleare, au făcut posibil ca eșaloanele operative să întrebuițeze mijloacele de foc puternice — proprii și ale marilor unități subordonate — cu care să intervină direct în desfășurarea operației. Acest fapt, cît și organizarea unor mari unități operative (armate), pe divizii (fără eșalonul corp de armată), a determinat deplasarea centrului de greutate a conducerii acțiunilor de luptă către eșaloanele operative. Ca urmare, conducerea operativă nu se mai manifestă ca în trecut — numai prin fixarea de misiuni eșaloanelor tactice și anumite intervenții pe timpul desfășurării operației (acționarea aviației, introducerea în bătălie a eșaloanelor doi etc.) — ci printr-o activitate de conducere continuă a mijloacelor de atac nuclear de care dispune, precum și a marilor unități și unități subordonate.

Introducerea sistemelor automatizate de conducere a trupelor și mijloacelor de ducere a luptei armate moderne permite automatizarea întregului complex de probleme care se rezolvă pe timpul conducerii trupelor din diferitele categorii de forțe armate, începînd cu culegerea, generalizarea și analiza datelor situației, alegerea unei soluții optime și fixarea misiunilor și terminînd cu controlul asupra îndeplinirii acestora.

Schimbări substanțiale s-au produs și în principiile de pregătire și ducere a operațiilor ofensive și de apărare.

De exemplu, principiul *ducerii operației ofensive pe o mare adîncime* capătă în prezent o nouă semnificație datorită posibilităților sporite ale artei operative de a organiza și desfășura acțiuni mai eficiente. Unul din factorii principali care condiționează posibilitatea ducerii unor operații ofensive adînci constă în lovirea simultană a inamicului pe toată adîncimea apărării acestuia. În cel de-al doilea război mondial, deși se cunoștea acest deziderat, totuși el n-a putut fi pe deplin realizat datorită bătăii mici a artileriei (20 km) și efectului relativ redus al acțiunilor aviației. De aceea, simultaneitatea lovirii inamicului se realiza mai frecvent pe adîncimea tactică a apărării.

În prezent însă, rachetele, în cooperare cu aviația, au făcut pe deplin posibilă realizarea acestei cerințe. Eșaloanele operative dispun astăzi de mijloace (rachete, aviație purtătoare de bombe nucleare) care permit să fie lovit inamicul nu numai de pe întreaga adîncime operativă a apărării, ci și din adîncimea strategică apropiată. Ca urmare a acestor noi posibilități, acțiunile în adîncimea apărării inamicului nu mai sînt condiționate de bătaia artileriei și eficiența scăzută a acțiunilor de aviație cu bombe obișnuite, ci de posibilitățile cercetării de a descoperi obiectivele și a se organiza oportun lovirea lor.

Totodată, trebuie remarcat că posibilitățile mijloacelor de lovire cu foc de a executa lovituri pe întreaga adîncime a dispozitivului inamic sînt mai mari decît capacitatea infanteriei și a tancurilor de a folosi efectul acestor lovituri. Tocmai această diferență de posibilități a acționat în direcția sporirii mobilității trupelor și a ritmului ofensivei.

Combinarea focului cu mișcarea constituie un alt factor care dă posibilitatea executării unor operații ofensive adânci. În trecut, combinarea focului cu mișcarea avea loc numai pe plan tactic. În condițiile actuale, bătaia și efectul armamentului racheto-nuclear permit să se realizeze acest lucru și în domeniul operativ. Dezorganizînd rapid apărarea tactică a inamicului, atacatorul poate să sprijine mai departe acțiunile grupărilor sale de forțe prin executarea unor lovituri nucleare asupra rezervelor operative și a altor obiective noi descoperite în dispozitivul de apărare.

La realizarea unor operații ofensive adânci contribuie, pe lângă dezvoltarea cu impetuositate a ofensivei pe direcțiile cele mai importante pentru succesul operației, și nimicirea anumitor grupări de trupe inamice. Pentru îndeplinirea acestei cerințe s-a ivit necesitatea izolării raionului acțiunilor de luptă de forțele proaspete care afluesc. Apărută în perioada primului război mondial, această problemă n-a putut fi rezolvată la vremea aceea, constituind una din cauzele care a împiedicat traducerea succeselor tactice în succese operative. În cel de-al doilea război mondial s-a folosit aviația pentru lovirea rezervelor adversarului care afluiău spre raionul acțiunilor de luptă, dar acțiunile acesteia nu au dus totdeauna la rezultate decisive din cauza eficacității reduse a încărcăturilor obișnuite. În condițiile actuale, executarea loviturilor nucleare cu rachete și cu aviația asupra grupării de trupe care urmează a fi nimicită, cît și asupra rezervelor care afluesc, distrugerea drumurilor și crearea unor raioane infectate radioactiv permit nimicirea rapidă a anumitor grupări de trupe ale inamicului, ceea ce ușurează și grăbește simțitor dezvoltarea acțiunilor ofensive, influențînd prin aceasta amploarea operației.

Un element care își aduce o contribuție însemnată la realizarea unor operații ofensive adânci este desantul aerian tactic și operativ. Înainte, cînd acțiunile de foc în adîncimea apărării nu erau puternice, iar trupele inamice care se găseau acolo erau slab neutralizate, condițiile pentru folosirea desantului aerian erau foarte grele. Desantul avea nevoie de un sprijin de foc eficace, pe o

adâncime însemnată, în special pe timpul lansării lui, ceea ce nu era întotdeauna posibil. De aceea, desantul se lansa la o asemenea depărtare încît să se asigure joncțiunea lui cu trupele care acționau de front într-un timp relativ scurt. Totodată, în majoritatea cazurilor el era nevoit să treacă la acțiuni de apărare pentru a face față unui inamic superior. În condițiile actuale, datorită posibilității de a neutraliza puternic trupele inamice din adâncime, desantul poate fi lansat în condiții mai avantajoase. A devenit frecventă întrebuintarea desantului aerian tactic și operativ, care are posibilitatea să execute acțiuni ofensive și nu de apărare. Totodată s-a mărit și timpul cît poate să lupte desantul în mod independent, pînă la joncțiunea cu trupele care atacă de front.

Elementele de ordin operativ prezentate mai sus, rezultate, în ultimă instanță, din sporirea puterii de foc, de izbire și a mobilității trupelor, au făcut ca operația ofensivă modernă, deși se duce cu o cantitate mai mică de trupe, totuși să aibă o adâncime de 2—3 ori mai mare față de media din cel de-al doilea război mondial.

Principiul masării forțelor, binecunoscut în arta militară, se realizează în prezent pe baze diferite față de trecut. În cel de-al doilea război mondial, masarea forțelor se realiza prin concentrarea unor importante forțe în sectoare de rupere înguste. Destul de frecvent, în sectorul de rupere al unei armate, care avea de obicei o dezvoltare de 10—15 km, se realizau următoarele densități de forțe : 3—4 batalioane/km, peste 200 guri de foc de artilerie și aruncătoare/km, 25—35 tancuri și autotunuri/km. Pentru motivele arătate în capitolul „Strategia” o asemenea soluție nu mai este posibilă. De aceea, în arta operativă contemporană problema „masării” se rezolvă pe alte căi. În primul rînd „masarea” se realizează prin acțiuni de foc. Pentru a da lovituri puternice inamicului, atît la începutul operației cît și pe timpul ducerii ei, eșalonul operativ execută lovituri nucleare masate, care, bine organizate și conduse, au efecte de ordin operativ. În al doilea rînd, marile unități care urmează să treacă la ofensivă se dispun în raioane de concentrare, larg dispersate unul față de celălalt, și situate la o astfel de depărtare față de linia frontului, încît să fie scoase

de sub focul armamentului nuclear tactic inamic. Ele se axează din mișcare pe direcțiile de ofensivă, constituind grupări de izbire cu o compunere redusă, mai frecvent din două mari unități.

Într-un mod diferit se pune și problema *intensificării eforturilor pe timpul ducerii operației ofensive*. În condițiile războiului dus cu mijloace obișnuite, intensificarea eforturilor se făcea prin introducerea în bătălie a eşaloanelor doi și a grupărilor mobile. Actualele mijloace de ducere a luptei armate permit adoptarea și a altor soluții. Mijlocul principal pentru intensificarea eforturilor inițiale îl constituie arma nucleară. Executarea unor lovituri nucleare masate sau a mai multor lovituri nucleare grupate în vederea asigurării ruperii din mișcare a unor alinamente de apărare din adâncime, pentru forțarea cursurilor de apă sau respingerea contraloviturilor și contraatacurilor, poate avea efecte mai hotărâtoare decît avea în trecut introducerea în bătălie a eşaloanelor doi.

În același timp, își mențin întreaga importanță eşaloanele doi și rezervele, numai că ele vor fi folosite în alt mod. În operațiile duse în cel de-al doilea război mondial folosirea eşaloanelor doi și a grupărilor mobile era oarecum schematizată. Diviziile din eşalonul doi ale corpurilor de armată erau folosite, de regulă, după ruperea primei fișii de apărare, pentru desăvîrșirea ruperii apărării tactice, iar grupările mobile se introduceau în bătălie după ruperea apărării tactice, în vederea dezvoltării ofensivei în adâncimea operativă. În unele situații, armata dispunea și de un eşalon doi, format dintr-un corp de armată, care era destinat, mai frecvent, pentru dezvoltarea ruperii spre flancuri sau pentru ruperea unui alinament de apărare din adâncime. Mai trebuie remarcat că după ce eşalonul întâi al corpurilor de armată își îndeplinea misiunea (ruperea fișiei întâi de apărare) rolul său se reducea considerabil, urmînd ca celelalte misiuni ale operației să fie îndeplinite, în principal, de forțele care se introduceau ulterior în bătălie.

În condițiile actuale, datorită existenței armei nucleare și a înzestrării superioare a trupelor, misiunile operației nu mai sînt repartizate între diferite eşaloane, ci trebuie îndeplinite de marile unități din eşalonul întâi al armatei.

Acestea rup apărarea inamicului, dezvoltă ofensiva în adâncime și spre flancuri, resping contraloviturile și contraatacurile, forțează cursuri de apă etc. În mod evident, îndeplinirea unor misiuni atât de variate, cât și acțiunile inamicului vor impune, în anumite momente ale operației, întărirea eșalonului întâi cu forțe care s-au găsit inițial în eșalonul doi, reconstituirea eșalonului doi pentru a se dispune de forțe cu care să se rezolve viitoarele situații. De aceea, pe timpul operației se va schimba frecvent compunerea eșalonului întâi prin introducerea în bătaie a unor mari unități din eșalonul doi și trecerea în locul lor a altora, care au acționat în eșalonul întâi. În același timp, caracteristic este faptul că, în vederea introducerii în bătaie, trupelor din eșalonul doi nu li se încredințează misiuni de sine stătătoare și limitate, de exemplu, numai la ruperea fișiei a doua de apărare (eșalonul doi de corp de armată) sau dezvoltarea operației în adâncime (grupările mobile), ci o gamă mai mare de misiuni — ruperea unui aliniament de apărare, respingerea unei contralovituri, forțarea unui curs de apă, manevra în flancul și spatele unei grupări inamice etc. —, pe care trebuie să le îndeplinească în cooperare cu celelalte mari unități, din eșalonul întâi. Este caracteristic și faptul că marile unități din eșalonul doi nu se introduc în bătaie simultan și pe o singură direcție, ca în cel de-al doilea război mondial, ci, de obicei, succesiv și pe direcții diferite.

Întrebuințarea pe scară largă a mijloacelor radioelectronice, condiționarea unor acțiuni — de exemplu acțiunile aviației, ale mijloacelor de atac nuclear, conducerea trupelor — de buna funcționare a acestora, apariția unei tehnici perfecționate de bruieră a mijloacelor radioelectronice au făcut posibil ca intensificarea eforturilor în operația ofensivă să se realizeze și prin contraacțiune radio. Dacă în anumite momente importante ale operației este paralizată conducerea inamicului și el este pus în imposibilitate de a folosi eficient mijloacele de atac nuclear, cele de cercetare etc., aceasta va constitui o lovitură puternică dată inamicului.

Din cele arătate rezultă că pentru intensificarea eforturilor în operația ofensivă se dispune de mijloace mai numeroase și mai puternice ca în trecut. Acestea constă

în : lovituri nucleare masate sau grupate, intervenția eșaloanelor doi, contraacțiune radio. Mijloacele arătate mai sus pot fi folosite izolat sau combinate, aceasta constituind un deziderat.

Aspecte noi au apărut și în ceea ce privește importanța și eficiența *procedeelor de ducere a operației*¹. Cel de-al doilea război mondial consacrase drept cel mai eficient procedeu de ducere a operației acțiuni pe două direcții convergente, în scopul încercuirii și apoi al nimicirii grupării principale de trupe a inamicului. În condițiile actuale, datorită dispersării forțelor inamicului care se găsește în apărare, marii mobilități a trupelor, puterii armamentului modern, se apreciază că mai greu s-ar putea realiza încercuirea și nimicirea unei grupări operative. De aceea, procedeu principal de ducere a operației constă în executarea mai multor lovituri (nucleare și ale trupelor) pe direcțiile care conduc cel mai direct în adâncimea dispozitivului inamic. Acest procedeu duce la fărâmițarea dispozitivului adversarului și la înfrângerea lui pe părți, punându-l în imposibilitate să-și reorganizeze apărarea sau să realizeze acțiuni coordonate. Desigur încercuirea și nimicirea inamicului își găsesc aplicarea și în prezent, însă, în cadrul unei operații de armată, ea va avea mai mult un caracter tactic.

Elemente noi și importante au apărut și în *operațiile de apărare*. În acest gen de operații se afirmă deosebit de puternic *principiul îndeplinirii misiunilor de apărare prin acțiuni active și manevriere* și nu prin respingerea pasivă, de pe loc, a loviturilor inamicului. În trecut, în apărare predomina importanța pozițiilor, iar manevra de forțe și mijloace avea un caracter subordonat, ea desfășurându-se mai ales în vederea menținerii anumitor poziții sau raioane. Acest lucru se explică, în primul rînd, prin mobilitatea insuficientă a trupelor, prin slaba putere de nimicire a mijloacelor de foc și prin bătaia mică a armamentului. În condițiile războiului modern, rolul și importanța manevrei cresc considerabil, ceea ce impune o reexaminare a rolului pozițiilor de apărare și al manevrei.

¹ În unele lucrări mai vechi procedeele de ducere a operației sînt denumite forme ale manevrei operative.

Apărarea, deși dispune de forțe și mijloace mai puține decât atacatorul, totuși are, și ea, o serie de avantaje menite să compenseze raportul de forțe nefavorabil. Dacă avantajul principal al ofensivei constă în superioritatea numerică și în deținerea inițiativei, în schimb apărătorul poate de regulă să-și aleagă terenul pe care va duce apărarea. Ca urmare, în apărare se pot folosi cu mai multă eficacitate proprietățile naturale de protecție ale terenului, pot fi elaborate mai eficient măsuri de mascare care să inducă în eroare pe atacator și să-l oblige să execute lovituri în gol, există posibilitatea să se studieze mai bine terenul, lucru ce permite organizarea superioară a focului și a manevrei.

Folosirea iscusită a terenului constituie un factor important în apărare, care poate compensa în mare măsură lipsa de forțe și de mijloace. Cu toate acestea, nu trebuie uitat că mijloacele moderne de ducere a luptei, în special arma nucleară, sînt atît de puternice, încît pot face breșe prin cele mai puternice poziții și fișii de apărare. De aceea, scopurile apărării vor putea fi îndeplinite nu prin acțiuni pasive, de menținere a anumitor poziții (fișii), ci în special prin lovituri de foc urmate de riposte ofensive viguroase ale trupelor, în fața limitei dinainte și în interiorul dispozitivului de apărare, și în destinarea unei părți însemnate de forțe în eșalonul doi și în rezervă, cu misiunea de a contralovi (contraataca). Pozițiilor (fișiilor, raioanelor) de apărare le revine rolul de a asigura executarea organizată a focului și a manevrei și a produce pierderi inamicului. De aceea, pentru obținerea succesului în lupta de apărare modernă este necesar să se îmbine cu măiestrie menținerea anumitor raioane (poziții) cu focul și acțiunile ofensive ale trupelor. Întrebuințarea armei nucleare, folosirea prin surprindere a armei chimice sau a focului masat cu muniție obișnuită, urmată de o lovitură dată cu forțe nu prea mari de infanterie și tancuri, pot să ducă la nimicirea unui inamic superior numericeste. Deci, principiul de bază al apărării moderne ar putea fi concretizat în formula: menține raioanele de teren care asigură acțiunile apărării și nimiceste inamicul prin foc și riposte ofensive.

Necesitatea reducerii la minimum a pierderilor pe care le-ar putea provoca loviturile nucleare trupelor aflate în apărare, cât și a organizării contraloviturilor au dus la mărirea adâncimii apărării. Această mărire se manifestă atât în ceea ce privește dispozitivele (operative și de luptă), fișile (raioanele) de apărare, cât și spațiul pe care acționează activ apărarea. Comparativ cu cel de-al doilea război mondial adâncimea apărării operative a crescut de aproximativ două ori, iar a spațiului pe care acționează cu foc (în fața limitei dinainte a apărării), de mai bine de 10 ori.

Disponerea unor forțe importante mult în adâncimea dispozitivului de apărare este determinată de cerințe operativ-tactice cu un conținut diferit față de trecut. După cum se știe, în ultimul război mondial eșaloanele doi operative erau folosite pentru contralovituri și pentru limitarea pătrunderii inamicului pe direcțiile unde el a realizat pătrunderi periculoase. În condițiile actuale, misiunea principală a eșaloanelor doi operative este nimicirea inamicului prin contralovituri. Totodată, ele pot primi misiunea să execute cu parte din forțe și altfel de acțiuni, ca : închiderea breșelor periculoase create în dispozitivul de apărare, înlocuirea unei mari unități care și-a pierdut capacitatea de luptă, apărarea obiectivelor și raioanelor importante din adâncime, lupta împotriva desantului aerian operativ etc.

Ca urmare a schimbării caracterului operației de apărare, se poate aprecia că s-au produs modificări și în rolul diferitelor elemente ale dispozitivului operativ. Eșalonului întâi îi revine misiunea să producă pierderi inamicului și să asigure condiții avantajoase pentru executarea loviturilor nucleare și a contraloviturilor, urmînd ca nimicirea inamicului să se realizeze în special de către trupele de rachete și să se desăvîrșească de eșaloanele doi.

Condițiile în care se desfășoară operația de apărare modernă, necesitatea de a se desfășura acțiuni active și dinamice au impus și *un alt sistem de amenajare genistică* a terenului. Pînă la folosirea armelor de nimicire în masă, trupele care treceau la apărare tindeau să aibă un front continuu, cu scopul de a crea un sistem de

apărare unitar și încheșat. Fișile de apărare se amenajau după planul unic al șefului superior, care indica locul și traseul lor. În consecință, apărarea avea forma unor fișii compuse din poziții continue, alcătuite, la rîndul lor, din tranșee și șanțuri de comunicație. În actualele condiții, marile unități din eșalonul întii operativ nu se vor găsi alăturate și cu aceeași orientare a limitei dinainte a apărării. Din cauza ducerii acțiunilor de luptă pe direcții, fiecare mare unitate va trebui să-și organizeze în mod diferit apărarea, ca urmare a particularităților terenului de pe direcția respectivă. În fișia de apărare a armatei se vor amenaja raioane și noduri de apărare dispuse neuniform, atît de front cît și în adîncime. Această evoluție a formelor de amenajare genistică a apărării duce la crearea unor raioane de apărare cu configurații și mărimi diferite, cu intervale între ele, destinate a bara direcții de importanță tactică. Desigur, aceasta nu înseamnă că este exclus ca, atunci cînd frontul este stabilit pentru o perioadă mai îndelungată, raioanele de apărare să fie unite și, pe unele direcții, să se formeze fișii continue de mari unități.

Mijloacele de foc de care dispune apărarea i-au dat o posibilitate nouă, necunoscută în trecut, aceea de a *zădărnici ofensiva inamicului*.

Prin zădărnicierea ofensivei inamicului se înțelege totalitatea acțiunilor executate de trupele aflate în apărare asupra atacatorului, pe timpul cît acesta pregătește ofensiva, cu scopul de a-l împiedica să o mai declanșeze.

Pînă la apariția armei nucleare o asemenea acțiune nu a fost posibilă. Istoria celui de-al doilea război mondial cunoaște cîteva cazuri cînd contrapregătirea, executată cu puțin timp înainte de începerea ofensivei, a produs întîrzieri, a zdruncinat mai mult sau mai puțin mecanismul ofensiv advers, ceea ce făcea, cel mult, ca intensitatea loviturii declanșate să fie considerabil micșorată. Dar efectul redus al loviturilor cu încărcătură obișnuită (de artilerie și aviație) n-a condus vreodată la zădărnicierea ofensivei. În prezent o asemenea misiune a devenit posibilă. Executarea unui număr apreciabil de lovituri nucleare de către apărător asupra trupelor inamice în curs de

afluire și de realizare a dispozitivului operativ, în urma cărora sînt scoase din luptă cîteva mari unități și un număr însemnat de mijloace de atac nuclear, îl pune în imposibilitate pe acesta să mai treacă la ofensivă. Desigur obținerea unui rezultat atît de important — zădărnicierea ofensivei inamicului — nu se poate realiza în toate situațiile. Pentru aceasta sînt necesare un mare număr de lovituri nucleare, de care apărarea nu dispune întotdeauna. Dar chiar și atunci cînd cantitatea mai redusă de muniție nucleară nu asigură zădărnicierea ofensivei, apărătorul are posibilitatea să producă pierderi mult mai mari decît în trecut grupărilor de ofensivă.

Principiul *concentrării eforturilor împotriva inamicului principal* își menține valabilitatea și în noile condiții, însă el va fi transpus în viață într-un mod diferit față de trecut. Necesitatea ca apărarea să nu fie uniformă, ci să aibă o capacitate sporită pe anumite direcții (în trecut în anumite raioane) a apărut în urma faptului că trupele care se găsesc în ofensivă și care dețin inițiativa își fixează cîteva direcții, considerate hotărîtoare pentru succesul operației, pe care își concentrează majoritatea eforturilor. De aceea și apărarea trebuie să ia măsuri pentru a fi mai puternică tocmai pe aceste direcții.

În cel de-al doilea război mondial, concentrarea eforturilor s-a obținut prin gruparea forțelor în vederea apărării și prin manevra lor pe timpul ducerii acesteia, în ideea de a realiza o densitate și un raport de forțe cît mai avantajoase pe poziția sau în fișia considerată ca principală pentru îndeplinirea misiunii. În prezent însă, cînd sarcinile apărării se rezolvă în special prin acțiuni active și manevriere, în mod evident, o asemenea soluție nu mai este indicată. De aceea concentrarea eforturilor se va materializa prin alegerea anumitor raioane, în fața limitei dinainte a apărării, cît și în interiorul acesteia, în care inamicul să fie nimicit prin acțiuni de foc — cu armamentul nuclear și obișnuit —, cît și prin acțiunile trupelor. Stabilirea acestor raioane și mai ales dibăcia cu care se vor organiza acțiunile pentru nimicirea inamicului constituie un element de concepție deosebit de important, care influențează în mare măsură succesul apărării.

Tactica are ca obiect studiul teoriei și practica pregătirii și ducerii luptei diferitelor categorii de forțe armate. În cadrul acțiunilor duse de trupele de uscat, lupta reprezintă ciocnirea organizată a subunităților, unităților și marilor unități tactice în scopul nimicirii sau capturării inamicului. Scopurile tactice, ce urmează a se realiza prin luptă, nu sînt independente. Ele sînt direct subordonate telurilor operative, care și ele, la rîndul lor, depind de scopurile strategice.

În funcție de nivelul de dezvoltare a forțelor armate, lupta a avut o amploare diferită în decursul istoriei. În prezent ea constituie o parte a operației sau bătăliei și este dusă de eșaloane extrem de diferite, de la pluton pînă la corpul de armată inclusiv. Amploarea luptei, în special spațiul pe care se desfășoară, a crescut foarte mult. De exemplu, o divizie modernă care se găsește în ofensivă poate duce lupta pe o suprafață de 15—20 ori mai mare decît divizia de infanterie din cel de-al doilea război mondial. Durata luptei, în ciuda faptului că a crescut spațiul pe care se desfășoară, nu s-a modificat prea mult, deoarece acțiunile de luptă se duc cu o viteză mult mai mare. Ca urmare, durata luptei trupelor de uscat variază, în funcție și de eșalonul care o duce, de la cîteva zeci de minute pînă la o zi de luptă ¹.

¹ Ziua de luptă reprezintă timpul necesar unei mari unități tactice pentru îndeplinirea misiunii care-i revine. Ea este mai mică decît 24 ore. Uneori poate coincide cu timpul de lumină; alteori, ziua de luptă poate începe în noaptea care o precede sau să se prelungească și în noaptea care urmează.

Lupta modernă a trupelor de uscat are la bază focul, manevra trupelor, folosirea și amenajarea terenului și într-o anumită măsură izbirea. Tactica are sarcina să stabilească o justă corelație între aceste elemente, astfel ca lupta să aibă un caracter decisiv.

Focul constituie mijlocul principal pentru nimicirea inamicului. Introducerea în înzestrarea eșaloanelor tactice a mijloacelor de atac nuclear și a proiectilelor reactive cu diferite destinații, creșterea bătaii și debitului armamentului obișnuit (tunuri, aruncătoare, mitraliere, automate etc.), sporirea numărului de guri de foc din dotarea trupelor au determinat o creștere importantă a capacității de foc a tuturor eșaloanelor tactice. Semnificativ este în această privință faptul că puterea de foc a unei grupe de infanterie s-a mărit de 10—15 ori, iar salva unei divizii moderne, fără a lua în calcul și armamentul nuclear de care dispune, este cam de 4 ori mai mare decât a unei divizii care a acționat în cel de-al doilea război mondial.

Mi se par ilustrative în acest sens și următoarele cifre :

— greutatea unei salve de artilerie a unei divizii sovietice din 1939 era de 1 700 kg în timp ce salva unei divizii moderne este de 53 000 kg fără a mai ține seama de eventualitatea folosirii armamentului atomic ;

— salva de bombe a avioanelor reactive este de 5 ori mai mare decât capacitatea avioanelor din 1939¹.

Rachetele de care dispun marile unități tactice măresc considerabil spațiul pe care se desfășoară lupta și le creează acestora posibilitatea să execute lovituri decisive la o mare adâncime. Tendința de a mări bătaia rachetelor tactice, rezultatele obținute pînă în prezent creează perspectiva ca marile unități tactice să dispună de mijloace de foc capabile să lovească obiectivele inamice nu numai pe întreaga adâncime a unei zile de luptă, ci și pe adîncimea zilei următoare.

Aceasta va atrage după sine o serie de implicații ca de pildă necesitatea definirii dimensiunilor spațiului tactic, o altă repartiție a sarcinilor privind lupta cu rezervele

¹ Vezi *Krasnaia Zvezda* nr. 241 din 13 octombrie 1967.

operative, reorganizarea sistemului de strângere a informațiilor necesare marilor unități tactice etc.

În situația când marile unități tactice vor dispune de armament cu o bătaie care depășește adâncimea obișnuită a unei zile de luptă, în mod firesc se pune întrebarea : care va fi adâncimea spațiului tactic, aceea pe care acționează armamentul diviziei, sau pe care pot desfășura lupta unitățile subordonate ? De la bun început trebuie arătat că bătaia armamentului diviziei, puterea acestuia, precum și alți factori acționează în direcția măririi spațiului pe care-l parcurg trupele într-o zi de luptă. Totodată, trebuie subliniat că între bătaia rachetelor tactice, în continuă creștere, și acțiunile trupelor există un decalaj, determinat de faptul că adâncimea pe care pot înainta unitățile într-o zi de luptă este și rămîne mai mică decît bătaia rachetelor. Tocmai mărirea acestui decalaj pune în discuție criteriul principal în determinarea dimensiunii spațiului tactic : posibilitățile armamentului tactic cu cea mai mare bătaie (rachetele) sau ale trupelor ?

După părerea mea, pentru determinarea amplitudinii spațiului tactic și deci a luptei, este indicat să se aibă în vedere posibilitățile de acțiune ale trupelor. Este foarte adevărat că armamentul racheto-nuclear poate să îndeplinească, în funcție de destinația sa, atît misiuni tactice cît și operative sau strategice, fără a face necesară intervenția trupelor ; însă el nu poate rezolva integral scopurile luptei. Pentru realizarea lor, în afară de loviturile nucleare, sînt necesare și acțiuni pentru nimicirea inamicului care n-a fost lovit nuclear, pentru cucerirea raioanelor ce asigură continuarea cu succes a luptelor, respingerea contraatacurilor, menținerea anumitor raioane (în apărare) etc., care nu pot fi desfășurate decît de trupe. Lupta modernă necesită întrunirea eforturilor tuturor armelor, iar succesul ei depinde de măiestria cu care sînt combinate loviturile nucleare cu focul armamentului obișnuit și cu acțiunile trupelor.

Pentru aceste motive consider că adâncimea spațiului tactic va fi determinată de posibilitățile de acțiune ale unităților și nu de bătaia armamentului de care dispun eșaloanele tactice. De altfel, după cum se cunoaște, în

prezent marile unități tactice beneficiază nemijlocit de focul armamentului operativ-tactic al eșaloanelor superioare, care are o bătaie ce depășește cu mult adâncimea unei zile de luptă, fără ca acest fapt să ducă la extinderea spațiului tactic pînă la bătaia rachetelor operativ-tactice.

Lupta cu rezervele operative, pe timpul afluirii lor pentru a fi introduse în bătălie, constituie, în prezent, o sarcină a eșaloanelor operative care dispun de mijloacele necesare — rachete operativ-tactice și aviație — pentru îndeplinirea acestei misiuni. În situația cînd marile unități tactice vor dispune de rachete cu o bătaie care depășește substanțial adâncimea unei zile de luptă, în mod evident ele vor participa, într-o măsură însemnată, la lovirea rezervelor operative ale inamicului, înainte ca acestea să fie introduse în bătălie. Aceasta va da un plus de eficacitate acțiunilor desfășurate de marile unități tactice și, totodată, va impune restudierea modului de dispunere, deplasare și introducere în bătălie a rezervelor operative.

Sporirea bătăii armamentului din înzestrarea eșaloanelor tactice, spațiul mare pe care se desfășoară lupta ridică încă de pe acum problema reorganizării modului de strîngere a informațiilor necesare unui comandant de mare unitate tactică. În războaiele trecute, datorită amplexării mai mici a luptei, comandantul unei divizii putea să observe personal desfășurarea acțiunilor de luptă de pe direcția principală (uneori în întreaga fișie) și să fie informat asupra celor duse în restul fișiei, prin 1—2 observatoare. Ca urmare, un volum important de informații necesare pentru conducerea acțiunilor de foc și ale trupelor putea fi procurat direct de comandant și de ofițerii care-l ajutau nemijlocit în conducerea luptei. În prezent, s-a mărit considerabil spațiul pe care trebuie să-l controleze organele de conducere; astfel pentru o divizie este necesar să se culeagă informații de pe o suprafață de 3 600—4 000 km². Acest lucru impune ca strîngerea informațiilor și prelucrarea lor să se facă cu mijloace automatizate, pentru a se realiza repeziciunea și precizia cerute de actualele condiții. În mod evident, sporirea

bătăii rachetelor tactice va accentua și mai mult această necesitate, va impune ca mijloacele de cercetare ale marilor unități tactice și sistemul de culegere și prelucrare a informațiilor să fie capabile să controleze un spațiu mai mare.

Marea capacitate de foc de care dispun trupele, posibilitățile sporite pe care le au de a nimici grupări importante de forțe ale adversarului cu foc executat de la mare distanță pun în mod deosebit problema realizării superiorității de foc. În condițiile când ambii adversari dispun de armament cu caracteristici similare și în cantități apropiate succesul va fi de partea celui care va ști să realizeze superioritatea de foc. Realizarea acesteia prezintă două laturi principale : o latură tehnică și o alta tactică.

Fără îndoială că tehnica executării focului joacă un rol important în lupta pentru realizarea superiorității de foc. În același timp însă, focul, oricât de bine ar fi executat din punct de vedere tehnic, nu poate duce la rezultatele scontate dacă nu se bazează pe o concepție tactică care să reflecte în cel mai înalt grad cerințele luptei în situația dată.

Pentru exemplificare să presupunem că un batalion urmează să atace, sprijinit de tancuri, inamicul ce se apără într-un anumit raion. Firește, în pregătirea de foc a atacului urmează să fie neutralizate cele mai importante obiective ale adversarului. Dacă însă focul ar fi planificat — să zicem — numai asupra armamentului automat, atunci, oricât de bine ar fi executat din punct de vedere tehnic, totuși nu se va realiza superioritatea de foc necesară, pentru că armamentul de bază al inamicului — gurile de foc care pot întrebuința muniție nucleară, tunurile, tunurile antitanc, aruncătoarele — n-au fost scoase din luptă. Iată de ce realizarea superiorității de foc necesită nu numai o execuție tehnică ireproșabilă ci și o înaltă concepție tactică.

Superioritatea de foc se realizează prin scoaterea din luptă a armamentului adversarului și în primul rînd a armamentului nuclear. Dată fiind marea putere de nimicire a acestui armament, lupta împotriva mijloacelor de atac nuclear ale inamicului constituie o parte componentă,

de importanță majoră a luptei moderne. Ea se duce de toate eșaloanele, în limita mijloacelor de care dispun, permanent și cu cea mai mare intensitate.

Dacă în ceea ce privește alte obiective, uneori acestea nu sînt lovite imediat ce au fost descoperite, așteptîndu-se un moment mai favorabil, mijloacele de atac nuclear trebuie să fie lovite fără nici o întîrziere. Această necesitate este impusă de faptul că mijloacele de atac nuclear stau foarte puțin în pozițiile de tragere, poziții în care pot fi mai ușor descoperite și pentru că efectul lor este atît de nimicitor încît o singură lovitură poate schimba substanțial situația tactică. De aceea, lupta împotriva mijloacelor de atac nuclear se organizează de marile unități operative și tactice în ideea că activitatea acestora să fie continuu urmărită și să existe permanent mijloace „de serviciu” capabile să intervină în cîteva minute pentru lovirea armamentului racheto-nuclear al inamicului.

Lupta pentru obținerea superiorității de foc are însă o mare importanță și în ceea ce privește mijloacele obișnuite.

Să considerăm o subunitate care ar dispune ca armament principal de 6 mitraliere, 2 tunuri și 3 aruncătoare de mine și care duce acțiuni de luptă împotriva unei subunități care ar avea cam același armament. Inițial, atît trupele proprii cît și inamicul au posibilități egale în ceea ce privește puterea focului. De aceea, pentru ca subunitatea la care ne referim să poată executa lovituri de foc mai puternice decît ale inamicului, este necesar să scoată din luptă o parte din armamentul acestuia. În cazul cînd inamicul nu mai poate folosi 3 mitraliere, 1 tun și 2 aruncătoare — adică jumătate din armamentul său principal — rezultă că trupele proprii pot să-i aplice lovituri de foc de două ori mai puternice decît cele cu care ripostează el.

Trebuie arătat însă că în luptă — și în special în lupta subunităților — superioritatea de foc nu rezultă întotdeauna numai din raportul cantitativ de forțe în armament. Să presupunem că un batalion urmează să atace un inamic trecut în grabă la apărare într-un teren frămîntat și că în pregătirea de foc a atacului a fost scoasă din luptă

aproximativ o treime din armamentul adversarului. Fără îndoială că, matematic, s-a realizat o anumită superioritate de foc. Totuși, numai superioritatea cantitativă nu este suficientă, ci este necesară și una calitativă.

Într-un teren frământat, trupele aflate în apărare pot realiza, pe direcțiile principale, o mare densitate de foc și cu armament mai puțin, deoarece, datorită caracteristicilor terenului, atacul este canalizat prin anumite compartimente de teren cu o capacitate tactică mai mică. În aceste condiții, câteva tunuri și mitraliere amplasate cu dibăcie la teren pot produce atacatorului pierderi deosebit de mari. De aceea este necesar nu numai să se scoată din luptă o anumită cantitate din armamentul inamicului, ci ca în această cantitate să fie inclus și armamentul care, prin caracteristicile sale tehnice și misiunea ce i-a fost încredințată, deține cel mai important rol în sistemul de foc.

Superioritatea de foc se poate realiza, în condițiile unui raport de forțe egal (aproape egal) în armament, prin manevra de foc. Aceasta constă în concentrarea rapidă a focului asupra unui obiectiv important (grup de obiective) precum și în transportul oportun al focului de pe un obiectiv pe altul, pentru lovirea succesivă a mai multor obiective, potrivit necesităților luptei.

Manevra de foc a mijloacelor tactice a căpătat caracteristici noi și o mare amploare mai ales datorită bătăii mari a rachetelor. Dacă, în trecut, concentrarea focului unei cantități însemnate de armament sau transportul de foc la o distanță mare impunea deseori regruparea mijloacelor de foc (manevră de material), pentru a duce armamentul în pozițiile din care putea să își îndeplinească misiunea, în prezent bătaia rachetelor tactice permite să se execute acțiuni de foc masive în întreaga fișie a marii unități, fără a necesita schimbări de poziții. Datorită acestui fapt, baza manevrei de foc o constituie loviturile racheto-nucleare, care se execută la ordinul comandantului de mare unitate.

Dar cum nu toate situațiile ce apar pe câmpul de luptă se rezolvă în mod exclusiv numai prin lovituri nucleare și cum nu toate eșaloanele tactice dispun de astfel de armament, manevra de foc cu mijloace obișnuite are o

pondere însemnată în acțiunile de luptă. Întrucît bătaia armamentului obișnuit și în special a artileriei nu a crescut în pas cu mărirea spațiului pe care se duc acțiunile de luptă, se manifestă o tendință de descentralizare a conducerii focului. Ea își găsește expresie în faptul că se repartizează fiecărei grupări de trupe mijloacele de foc necesare pentru ducerea acțiunilor pe o direcție, iar manevra de foc o realizează comandanții de unități și subunități, în special în cadrul direcției respective.

Pe timpul luptei, nevoile de foc sînt multiple. Dacă însă un comandant ar încerca să lovească concomitent toate obiectivele care apar, aceasta ar duce la disiparea focului și la nerealizarea densităților necesare pentru obținerea unor rezultate hotărîtoare. De aceea, focul trebuie manevrat cu dibăcie, astfel încît să se realizeze concentrări puternice asupra grupărilor adversarului care au devenit cele mai periculoase în momentele hotărîtoare ale luptei.

Într-o aplicație, un batalion de infanterie moto întărit, care acționa ca detașament înaintat, urma să forțeze din mișcare un curs de apă. La un moment dat, detașamentul înaintat avea pe malul opus două companii, precum și plutonul de tancuri care trecuse prin vad. Cele două subunități, între care exista un interval de aproape 600 m, acționau în condiții diferite. Compania din dreapta, întărită cu tancuri, înainta cu greu; compania din stînga respingea cu foc un contraatac al adversarului. S-au ivit deci nevoi urgente de foc pe două direcții — acolo unde ofensiva progresa cu greu cît și acolo unde inamicul contraataca. Dacă comandantul detașamentului ar fi împrăștiat focul pe cele două direcții, n-ar fi reușit să realizeze superioritatea necesară pe nici una din ele. De aceea el a hotărît să concentreze focul întregului armament de care dispunea în sprijinul companiei care înainta cu greu, pentru a înfrînge repede rezistențele care i se opuneau. Fiind bine sprijinită, compania a început să dezvolte ofensiva cu succes. În această situație, comandantul detașamentului a mutat întregul foc asupra grupării de contraatac a apărătorilor, ceea ce a permis reluarea ofensivei pe acea direcție.

În exemplul prezentat, prin manevra judicioasă a focului, în raport cu importanța acțiunilor de pe fiecare direcție, s-a reușit să se realizeze, pe ambele direcții, superioritatea de foc necesară pentru continuarea cu succes a ofensivei.

Manevra trupelor constă în mișcarea organizată și rapidă a marilor unități, unităților și subunităților cu scopul de a le pune în situația cea mai avantajoasă pentru a lovi pe inamic sau a respinge loviturile acestuia. În condițiile actuale, importanța și frecvența manevrei trupelor a crescut în mod vizibil, ca o consecință firească a dezvoltării și perfecționării mijloacelor de ducere a luptei și în special a creșterii capacității de foc și a mobilității trupelor. Puterea de foc dă posibilitatea ca într-un timp scurt să se producă pierderi hotărâtoare inamicului, iar mobilitatea sporită asigură folosirea rapidă și eficace a efectelor loviturilor de foc pentru atingerea scopurilor luptei în timpul cel mai scurt.

Condițiile actuale în care se pregătește și se desfășoară lupta au determinat apariția unor aspecte noi în esența și scopurile manevrei trupelor.

Un aspect pregnant îl constituie împletirea manevrei cu acțiunea — lovirea sau respingerea loviturii inamicului — în vederea căreia se realizează manevra. Dinamismul luptei moderne, schimbarea bruscă de situații, provocate în special de marea putere de nimicire a armamentului modern au făcut ca de foarte multe ori manevra să nu poată fi separată de acțiunea care urmează. În trecut se putea vorbi, deși nu totdeauna, de o delimitare între manevră și lovitură. De exemplu, în cazul unei întoarceri, gruparea de întoarcere se deplasa în adâncimea dispozitivului inamic și ocupa o poziție (raion) de plecare. Cu aceasta manevra era terminată. Se executa apoi pregătirea de foc, iar trupele atacau, ceea ce constituia lovitura.

În prezent, cu greu mai poate fi separată manevra de lovitură. Folosind exemplul precedent vom arăta că gruparea care urmează să execute o întoarcere poate fi pusă în situația să execute lovituri (sau să respingă lovituri) pentru a-și deschide drum către spatele dispozitivului

inamic și să treacă la acțiune din mișcare, înainte de a fi terminat manevra complet sau cu toate forțele.

Pe de altă parte trebuie remarcat că în timp ce trupele execută lovituri, datorită acțiunilor de foc se produc pierderi importante inamicului, i se dezorganizează sistemul de foc și conducerea, ceea ce creează condiții favorabile pentru executarea a diferite manevre.

Cele arătate demonstrează strînsa împletire între manevră și lovitură, aspect nou al luptei moderne, de care trebuie să se țină seama în pregătirea și desfășurarea manevrei.

Un alt aspect nou îl constituie marea frecvență a manevrei, de la începutul luptei și pe tot timpul desfășurării ei. În trecut, în lupta ofensivă, frecvența manevrei prezenta aspecte diferite pe timpul ruperii apărării inamicului și a luptei în adîncimea dispozitivului acestuia. Ruperea unei apărări pregătite din timp avea un caracter foarte metodic, pînă la exces. Trupele acționau pe fronturi înguste, în dispozitive compacte și executau în special lovituri frontale, deoarece posibilitățile de a executa și alte forme de manevre erau destul de mici. O dată cu ruperea apărării inamicului și în special a primelor două poziții (apărate de regimente) se creau posibilități sporite de folosire a manevrei, aceasta devenind mai frecventă.

În condițiile moderne, datorită folosirii armei nucleare și adoptării unor dispozitive discontinue, cu intervale, vor exista breșe în dispozitivul apărării, iar acțiunile ofensive se vor desfășura pe direcții și pe un front larg. Ca urmare, ofensiva va începe cu manevră și tot cu manevră va fi dusă pînă la atingerea scopurilor ei. Fără îndoială că posibilitățile de manevră nu vor fi aceleași pe toate direcțiile. Acolo unde inamicul a fost neutralizat mai puternic se creează condiții mai bune pentru realizarea manevrelor; în schimb, în raioanele unde inamicul n-a fost neutralizat, ori în care s-au produs distrugerii și infectări radioactive, posibilitățile vor fi, evident, mai mici. Caracteristic este însă faptul că, deși nu uniform, totuși manevra este utilizată pe scară largă de la începutul ofensivei.

Același lucru se poate spune și despre apărare. Pe direcțiile unde inamicul a produs breșe, apărarea va tre-

bui să recurgă la manevre încă din primele ore sau chiar minute de la declanșarea luptei, pentru a stăvili înaintarea acestuia sau a-l nimici prin contraatac; pe alte direcții însă, trupele care apără diferite raioane sau puncte de sprijin își pot desfășura acțiunile un timp mai îndelungat, folosind în special manevra de foc.

Aspecte noi rezultă și din diversificarea scopurilor concrete ale manevrei trupelor.

În mod obișnuit, trupele aflate în ofensivă folosesc manevra pentru lichidarea rezistențelor întâlnite, schimbarea loviturilor de pe o direcție pe alta, intensificarea puterii loviturii în adâncime, respingerea contraatacurilor. În apărare manevra se folosește pentru executarea ripostelor ofensive, întărirea apărării pe anumite direcții etc. În afară de manevrele desfășurate pentru atingerea scopurilor arătate mai sus, în lupta modernă au apărut noi cerințe, inexistente în trecut sau care nu s-au pus cu atâta acuitate și care impun folosirea manevrei și în alte scopuri.

De exemplu, trupele pot folosi manevra în spațiul tactic nu numai pentru a lovi pe inamic, ci și pentru a ocoli o rezistență a cărei atacare ar frâna îndeplinirea misiunii. Pentru exemplificare voi cita un caz:

Într-o aplicație, un batalion, în timp ce înainta pe direcția sa de ofensivă pentru a face joncțiunea cu desantul aerian, a întâlnit un raion de apărare „inamic”. Comandantul batalionului a hotărât să manevreze raionul și în acest scop a destinat o companie, sprijinită de câteva tancuri, care să se desfășoare în fața raionului de apărare „inamic”, spre flancul pe la care urma să fie manevrat. În timp ce compania a ținut sub foc „inamicul”, restul batalionului a ocolit raionul și și-a continuat înaintarea. Ulterior, compania care se desfășurase în fața raionului și-a luat și ea locul în coloana batalionului.

Această manevră a constatat deci în ocolirea rezistenței „inamice” sub protecția unui pichet de flanc care s-a desfășurat cu fața spre raionul de apărare „inamic”; ea a avut drept scop evitarea luptei cu inamicul din raionul amintit și nu nimicirea lui.

Astfel de manevre s-au executat și în trecut, în special după ruperea apărării tactice, când dispozitivul apărătorului era fărâmițat și prezenta spații libere. În condițiile actuale ele devin foarte frecvente chiar pe timpul ducerii luptei în adâncimea tactică. Detașamentul înaintat, de cercetare, detașamentul de întoarcere întrebuintat în munți sau chiar batalioanele care au primit misiunea să pună stăpânire pe un anumit raion înaintea inamicului și care înfruntă rezistențe pe timpul deplasării lor spre obiectivul ordonat vor căuta să le ocolească, pentru a nu întârzia. În asemenea situații, definiția dată manevrei — mișcarea organizată și rapidă a trupelor pentru a le pune în situația cea mai avantajoasă în vederea nimicirii inamicului — trebuie înțeleasă în sensul că scopul pentru care se organizează manevra este de a nimici inamicul care se găsește undeva în adâncime, și nu cel ocolit, indicat prin ordinul eșalonului superior.

Un alt exemplu care ilustrează marea diversitate a scopurilor manevrei îl constituie scoaterea trupelor de sub efectele loviturilor nucleare, manevră care capătă și ea aspecte specifice în funcție de situația în care se desfășoară — înainte sau după executarea loviturilor nucleare ale inamicului.

Manevra pentru scoaterea trupelor de sub efectul loviturilor nucleare ale inamicului, înainte de executarea acestora, se concretizează, cel mai frecvent, în schimbarea raioanelor de dispunere. Din practica aplicațiilor s-a ajuns la concluzia că nu este bine ca o mare unitate sau unitate care se găsește în eșalonul doi sau în adâncimea dispozitivului să stea prea mult timp în același raion de dispunere, deoarece staționarea îndelungată — de exemplu mai mult de 24—48 ore — oferă inamicului posibilități sporite de a o lovi cu muniție nucleară. De aceea, periodic sau când există indicii că inamicul ar putea executa lovituri nucleare, este nimerit să se schimbe raionul de dispunere. Scopul acestei manevre este de a-l împiedica pe inamic să descopere dispunerea reală a trupelor și de a-l pune în imposibilitate să-și aleagă obiectivele pentru loviturile nucleare.

Într-o aplicație, situația a impus regruparea unei mari unități și dispunerea ei într-un raion de concentrare la dispoziția eșalonului superior. Întrucât această regrupare s-a efectuat, în cea mai mare parte, pe lumină (în după-amiaza zilei), eșalonul superior a apreciat că „inamicul”, care acționase intens cu aviația, a putut să determine cu suficientă precizie raionul de concentrare al mării unități și, în consecință, să o lovească cu muniția nucleară. Avînd în vedere această posibilitate, el a ordonat ca în cursul nopții marea unitate la care ne referim să treacă într-un raion de rezervă, luînd totodată măsuri care să creeze impresia că raionul este ocupat.

Uneori poate fi indicat ca manevra să nu se execute în sensul raionul de bază — raion de rezervă, ci trupele să fie dispuse inițial în raioane de rezervă și apoi să fie trecute în raioanele de bază. Într-o aplicație în care trupele proprii primiseră misiunea să apere un sector de litoral, ele s-au dispus inițial în raioane de rezervă și au ocupat pe cele de bază pe întuneric, numai cu cîteva ore înainte ca „inamicul” să înceapă debarcarea, pentru a nu-i da posibilitatea să le descopere dispozitivul.

Scoaterea trupelor de sub loviturile inamicului poate fi realizată nu numai prin schimbarea raioanelor de dispunere, ci și prin evitarea staționării lor, cu alte cuvinte printr-o mișcare continuă. Astfel, într-o aplicație, o mare unitate se găsea la aproximativ o etapă de marș de raionul în care urma să fie introdusă în bătălie. Pentru a o feri de loviturile nucleare ale „inamicului”, care produc pierderi mari în special atunci cînd trupele se găsesc în raioane de concentrare, a fost ales procedeul trecerii la acțiune din mișcare, după parcurgerea unei distanțe destul de mari. Desigur, trecerea trupelor la ofensivă, de la o asemenea depărtare, este mai anevoioasă decît dacă acestea ar fi fost aduse în raioane de concentrare mai apropiate. Totuși, în cazul concret la care ne referim, analizîndu-se posibilitățile de atac nuclear ale „inamicului”, pericolul pe care-l prezenta dispunerea unităților într-un raion în care nu aveau timp să execute lucrări genistice dezvoltate, s-a hotărît trecerea la acțiune din mișcare, procedeu justificat de situația creată.

Manevra pentru scoaterea trupelor de sub efectele loviturilor nucleare executate de inamic se desfășoară în condiții mult mai grele. În cazul când inamicul a folosit lovituri nucleare cu explozie la suprafața pământului, raioanele de dispunere a trupelor care se găsesc pe direcția de deplasare a norului radioactiv vor fi infectate radioactiv. Aceasta impune ca în cel mai scurt timp trupele să fie scoase din raioanele amenințate, astfel încât norul radioactiv să nu le surprindă descoperite în raioanele respective sau pe timpul ieșirii din ele. Realizarea cu succes a acestei manevre implică o analiză rapidă și exactă a situației de radiație, pentru a se cunoaște direcțiile în care să fie scoase trupele, timpul în care urmează să părăsească raionul și însuși faptul dacă este mai avantajos să iasă din raion sau să rămână în acesta, în lucrările genistice de care dispun, pînă la scăderea nivelului de radiație.

După cum se vede, în cele de mai sus a fost prezentată o manevră care are drept scop punerea trupelor în situația cea mai avantajoasă de protecție față de efectele loviturilor nucleare ale inamicului, manevră care prezintă o deosebită importanță în condițiile moderne.

În afară de scopurile arătate — ocolirea unei rezistențe inamice, scoaterea trupelor de sub loviturile nucleare inamice — manevra trupelor mai poate avea și alte scopuri, neîntîlnite (sau rar întîlnite) în trecut, ca: înlocuirea trupelor care au suferit pierderi mari în urma atacului nuclear, concomitent cu ducerea unor acțiuni de luptă, ocolirea unor raioane cu distrugerii masive, incendii și o infectare radioactivă puternică etc. Marea diversitate de scopuri, frecvența deplasărilor și în general a mișcărilor de trupe și tehnică de luptă duc uneori la confuzii în ceea ce privește conținutul și esența manevrei, nasc tendința ca orice deplasare, orice mișcare de trupe să fie considerată drept manevră. Apreciez că o astfel de înțelegere a manevrei nu este exactă, nu corespunde cu abordarea științifică a acestei categorii a artei militare.

Pentru a defini în mod corespunzător manevra, este necesar, în primul rînd, ca natura acțiunii care urmează a fi precizată să fie privită din punctul de vedere al eșalonului care o concepe, deoarece anumite acțiuni pot constitui manevră pentru eșalonul care le inițiază și alt gen de acțiuni — deplasare, luptă, acțiuni de siguranță — pentru eșaloanele subordonate. De exemplu, să presupunem că un regiment a primit misiunea să pătrundă printr-o breșă în dispozitivul inamic și să lovească în flanc și spate, împreună cu alte forțe, o grupare inamică. Pentru a-și îndeplini misiunea în siguranță, comandantul regimentului hotărăște să trimită pe o direcție amenințată o gardă de flanc fixă. În mod evident, regimentul, în ansamblu, execută o manevră, în timp ce subunitatea care constituie garda de flanc fixă, îndeplinește o misiune de siguranță.

În al doilea rînd trebuie văzut motivul mișcării. Dacă el se încadrează în scopul, destul de larg, al creării unei situații favorabile pentru a da lovituri inamicului sau a respinge loviturile acestuia, cu alte cuvinte dacă mișcarea se face în vederea unei acțiuni — a trupelor proprii sau a inamicului — care urmează imediat mișcării sau se contopește cu ea, atunci poate fi considerată drept manevră. În caz contrar, nu. De exemplu, o subunitate care se duce la punctul de tratare specială sau care este înlocuită și se deplasează într-un anumit raion în vederea refacerii capacității ei de luptă nu execută o manevră, deoarece prin aceste mișcări nu se urmărește executarea unei lovituri asupra inamicului sau respingerea loviturilor lui.

Aspecte noi rezultă și din analiza eficienței diferitelor forme de manevră. După cum se știe, în lupta ofensivă formele de manevră cele mai uzuale sînt lovitura frontală, învăluirea și întoarcerea. Experiența de pînă acum a luptei armate a dovedit deosebita eficiență a învăluirii și întoarcerii, adică a manevrei în flanc și spate. Lovitura frontală, întrucît izbea în partea cea mai puternică a dispozitivului inamic, necesita eforturi foarte mari. De aceea, în condițiile fronturilor continue, ea se executa cu o cantitate însemnată de forțe și urmărirea, printre altele, crearea flancurilor, care să permită aplicarea altor

forme de manevră. Întrebuințarea armei nucleare creează condiții mult mai favorabile pentru întrebuințarea loviturii frontale. Atacatorul are posibilitatea să creeze breșe în dispozitivul inamicului sau să-i producă pierderi însemnate care să-i slăbească mult capacitatea de rezistență pe anumite direcții. În asemenea condiții, lovitura frontală, întâmpinînd o rezistență scăzută, prezintă avantaje certe din care putem enumera : exploatarea imediată a efectelor loviturilor nucleare, fărîmîțarea sau despicarea grupării inamicului, dezvoltarea impetuoasă a ofensivei pe direcția care conduce cel mai direct în adîncimea apărării, realizarea unui ritm rapid de ofensivă etc. Pot fi situații cînd, deși nu se folosesc lovituri nucleare, totuși terenul muntos, acoperit de zăpadă sau mocirlos să îngreueze lovitura în flanc și spate și să facă mai avantajoasă lovitura frontală. Eficiența sporită a loviturii frontale nu trebuie să ducă la subestimarea celorlalte forme de manevră, învăluirea și întoarcerea, care continuă să joace un rol decisiv în obținerea succesului, ci impune concluzia că alegerea formei de manevră — lovitura frontală, în flanc și spate sau combinarea acestora — nu trebuie să se facă în mod preconceput, ci în urma analizei atente a situației.

Experiența aplicațiilor desfășurate în armata noastră în perioada postbelică a prilejuit dobîndirea unei importante experiențe în legătură cu executarea manevrei trupelor.

Exemplele pe care le vom prezenta demonstrează că în alegerea formei de manevră și în realizarea concretă a acesteia este necesar să se analizeze cu toată atenția și să se țină seama de condițiile concrete în care se va desfășura ea. Totodată mai reiese că manevra trebuie folosită cu curaj, în momentele hotărîtoare, pentru a influența decisiv rezultatul luptei.

Într-o aplicație, „inamicul” își organizase apărarea într-un teren deluros. Unul din raioanele de apărare, organizat pe o înălțime, interzicea o comunicație importantă pentru manevra și aprovizionarea trupelor aflate în ofensivă. Situația impunea ca raionul să fie cucerit în cel mai scurt timp, deși existau anumite posibilități și pentru

a fi ocolit. Comandantul batalionului care acționa pe acea direcție, constatînd că există intervale la ambele flancuri ale raionului de apărare „inamic“, a hotărît să execute o manevră dublu învăluitoare. O companie (mai puțin un pluton) a atacat de front în timp ce celelalte, folosind intervalele, au izbit în ambele flancuri și în spatele raionului de apărare. „Inamicul“ fiind atacat din mai multe direcții care conduceau spre porțiunile mai slabe ale dispozitivului său, nu a putut opune o rezistență îndelungată. Exemplul a confirmat, încă o dată, eficiența deosebită a dublei învăluirii, fără însă a îndreptăți absolutizarea acestei forme de manevră.

Intr-o altă aplicație, pe timpul „luptelor“, trupele proprii se apropiau de un curs de apă. „Inamicul“, cu forțele scăpate de la nimicire, cu cele în curs de retragere și cu cele care afluiău din adîncime, căuta să organizeze în grabă apărarea pe rîu. Pentru a cîștiga timp, el ducea acțiuni de luptă pe aliniamente succesive, în cadrul cărora îmbina lupta pentru menținerea unor raioane cu contraatacuri. Una din subunitățile aflate în ofensivă a ajuns la un moment dat în fața unui sat organizat de „inamic“ pentru apărare, care bara o comunicație importantă pentru afluirea rezervelor și aducerea tehnicii grele. Trebuia deci să se lichideze cît mai repede această rezistență. De aceea, comandantul batalionului s-a gîndit imediat la o manevră.

La prima vedere se părea că sînt condiții favorabile pentru executarea manevrei pe la ambele flancuri ale raionului de apărare „inamic“, deoarece nici unul nu era acoperit cu baraje. Această informație nu era însă suficientă în vederea luării hotărîrii. Pentru a se ajunge la o concluzie întemeiată asupra celei mai potrivite forme de manevră era necesar să se analizeze și situația „inamicului“ dispus în adîncime și spre flancuri. Comandantul subunității n-a făcut însă acest lucru. Deși avea informații destul de precise despre „adversar“, totuși el n-a considerat în calculele sale și posibilitățile unor subunități „inamice“ dispuse mai în adîncime, nu prea departe de localitatea pe care proiecta să o manevreze, și spre flancul său drept (în raport de direcția de atac). Ca

urmare, comandantul la care ne referim a hotărît să execute o dublă învăluire. „Inamicul“, însă, ale cărui posibilități fuseseră atît de flagrant nesocotite, a executat un contraatac în flancul subunităților care manevrau pe la dreapta (în raport cu direcția de ofensivă).

Conducerea aplicației, analizînd situația, a dat cîștig de cauză apărătorului. Iată deci cum o formă de manevră eficace s-a soldat cu rezultate nedorite, pentru că a fost aplicată în mod șablon, fără a se ține seama de toate elementele situației. În cazul relatat era mai bine să se fi executat o singură lovitură în flancul și spatele „inamicului“ și anume pe direcția pe care el n-ar fi putut contraataca rapid.

Reușita unei acțiuni depinde nu numai de alegerea cu dibăcie a formei de manevră, ci și de modul în care este transpusă în viață ideea respectivă. Pentru a avea succes este necesar ca manevra să fie desfășurată prin surprindere, iar lovitura să fie executată într-un punct vulnerabil al dispozitivului inamic.

Într-o aplicație, o unitate de tancuri era în ofensivă. Particularitățile situației erau următoarele: ofensiva se desfășura pe timp de iarnă, într-un teren accidentat, care datorită stratului gros de zăpadă prezenta numeroase porțiuni inaccesibile și greu accesibile. Unitatea la care ne referim înainta cu două subunități în eșalonul întîi; între acestea se găsea un deal, orientat paralel cu direcția de ofensivă, care, datorită zăpezii mari, îngreua în mare măsură legătura între cele două subunități.

La un moment dat, trupele din apărare au declanșat un contraatac cu tancuri în flancul drept al unității în ofensivă. Pentru atacator se punea problema respingerii contraatacului și a continuării ofensivei. Trebuie menționat că existau condiții favorabile pentru rezolvarea acestei situații, deoarece unitatea nu-și întrebuintase eșalonul doi. Comandantul unității a hotărît să treacă la apărare cu subunitatea de la flancul drept (care fusese lovită de contraatacul inamic) și să introducă în luptă eșalonul doi, pentru a intensifica efortul ofensivei și a lovi în flanc și spate gruparea de contraatac. Această idee de manevră era deosebit de justă; procedeul preconizat de coman-

dant pentru respingerea contraatacului — trecerea la apărare cu parte din forțe, manevră în flancul și spatele grupării de contraatac cu altele — și-a dovedit deseori eficacitatea în alte situații similare. Și totuși, în cazul relatat el n-a dus la succes pentru că ideea de manevră n-a fost transpusă în viață în mod corespunzător. Eșalonul doi a fost introdus în luptă pe direcția pe care acționase subunitatea care trecuse la apărare pentru a respinge contraatacul. Datorită progreselor realizate de „inamic” și faptului că dealul amintit (dintre direcțiile de ofensivă ale subunităților din eșalonul întâi) limita posibilitățile de manevră, eșalonul doi a „defilat” prin fața trupelor care contraatacau, expunându-și flancul loviturilor de foc ale acestora. Cu alte cuvinte în loc să lovească în flancul „inamicului”, a primit el loviturile acestuia.

În situația analizată existau mari posibilități ca manevra pentru respingerea contraatacului să fie realizată cu succes. Subunitatea de la flancul stâng, care avea asigurat flancul drept împotriva contraatacului (prin trecerea la apărare a subunității vecine și de dealul amintit) a continuat înaintarea, reușind să strecoare neobservate parte din tancuri în flancul grupării de contraatac. Dacă s-ar fi introdus în luptă eșalonul doi pe direcția pe care pătrunseseră aceste tancuri, fără îndoială că manevra pentru respingerea contraatacului ar fi fost încununată de succes.

Un exemplu de dibace transpunere în viață a ideii de manevră îl constituie acțiunile unei avangărzi într-o aplicație care avea ca subiect lupta de întâlnire. Pe timpul „luptei”, avangarda a luat contact cu „inamicul” pe o comunicație care trecea pe coama unui deal separat printr-o vale nu prea adâncă de un alt deal, cu aceeași orientare.

Comandantul avangărzii a luat hotărîrea să nimicească subunitățile de siguranță ale „inamicului”, executînd cu parte din forțe un atac frontal, iar cu altă parte să izbească în flanc, adică să execute o învăluire.

Comandantul subunității care urma să lovească „adversarul” în flanc a fost deosebit de preocupat ca manevra

pe care avea s-o execute să-l surprindă pe „inamic“. În consecință el nu și-a deplasat subunitatea pe coama dealului vecin, unde era un drum mai bun, ci pe versantul care nu putea fi observat de „inamic“. Datorită acestui fapt el a reușit să lovească prin surprindere pe „adversar“, ceea ce a contribuit la obținerea unui succes rapid.

Din cele prezentate rezultă că alegerea formei de manevră și a modului de realizare a acesteia trebuie să fie rodul unei profunde analize a situației și a aplicării crea- toare a principiilor de ducere a luptei. Comandantul care organizează manevra nu trebuie să uite că cel care manevrează poate fi și el manevrat. De aceea este necesar ca manevra să fie asigurată prin cercetarea spațiului de la flancul expus, organizarea focului astfel încât inamicul să fie lovit de la mare distanță, deplasarea rezervelor pe direcțiile favorabile contraatacurilor etc.

În lupta de apărare, concepția și executarea manevrei prezintă anumite particularități rezultate din faptul că atacatorul are superioritate de forțe, ceea ce îi dă posibilitatea să aibă inițiativa acțiunilor. Apărarea, defavorizată de factorii arătați mai sus, are totuși avantajul de a duce lupta într-un teren care se află în stăpânirea sa, pe care-l cunoaște în detaliu și pe care-l poate amenaja în conformitate cu scopurile ce și le-a propus. De aceea acțiunile de apărare, inclusiv manevra trupelor, pot fi organizate înainte de începerea luptei, în detaliu, și în condiții destul de apropiate de modul în care se vor desfășura realmente.

Într-o aplicație, aceste posibilități au fost just folosite de comandantul trupelor care se aflau în apărare pentru a organiza manevra eșalonului doi, a rezervei antitanc și a celorlalte rezerve.

O deosebită atenție s-a acordat organizării manevrei eșalonului doi pentru executarea contraatacului. După cum se știe, contraatacul trebuie executat într-un moment de criză pentru atacator, înainte ca el să fi rupt dispozitivul de apărare al eșalonului respectiv pe un front larg și pe întreaga adâncime. Un contraatac prematur se va izbi de forța mai mult sau mai puțin completă a atacatorului și în consecință nu va avea șanse de succes.

Pe de altă parte orice întârziere în executarea contraatacului reprezintă un câștig de timp pentru adversar, care-l poate folosi în vederea dezvoltării ofensivei, apropierii rezervelor, într-un cuvânt să mențină inițiativa. Aceasta subliniază necesitatea ca timpul necesar eșalonului doi pentru executarea manevrei în vederea contraatacului să fie cât mai scurt și totodată să fie cunoscut în mod real, încă de pe timpul pregătirii luptei.

În condițiile de teren și anotimp în care s-a desfășurat aplicația la care ne referim, mai mult decît în alte situații, determinarea timpului necesar deplasării și desfășurării eșalonului doi și pregătirii acțiunilor acestuia nu se putea face numai pe hartă și prin efectuarea unor recunoașteri cu mașina, ci erau necesare și măsuri organizatorice mai de detaliu. Acest specific a fost sesizat de comandantul eșalonului doi, care, în principal, a desfășurat următoarele activități: recunoașterea itinerarelor (cu comandanții de subunități și de tancuri); măsurarea vitezelor ce se pot realiza cu ajutorul tancurilor și consemnarea lor pe porțiuni de itinerar; recunoașterea aliniamentelor de desfășurare; amenajarea, pentru o subunitate care avea condiții mai grele, a drumurilor de acces spre aliniamentul de desfășurare. Ca urmare a efectuării acestor măsuri s-a putut stabili o imagine mai apropiată de realitate a condițiilor în care va acționa eșalonul doi. Principala concluzie care s-a desprins era că parcurgerea distanței de la raionul de dispunere pînă la aliniamentul de desfășurare, datorită drumului greu accesibil, sinuos și cu numeroase pante, va dura un timp apreciabil.

Avînd în vedere acest timp, comandantul trupelor din apărare nu a așteptat să se contureze pe deplin condițiile pentru contraatac, ci și-a deplasat mai din vreme eșalonul doi. Profitînd de faptul că situația meteorologică nu permitea aviației inamice să descopere eșalonul doi pe timpul deplasării și să acționeze asupra lui, el l-a apropiat succesiv de aliniamentul de desfășurare, iar în momentul cînd a apreciat că există condiții pentru declanșarea contraatacului i-a dat ordin să treacă la îndeplinire. Ca urmare a măsurilor arătate, contraatacul a

fost executat cu promptitudine și a izbit în flancul trupelor atacatoare, ceea ce a determinat direcția aplicației să-i acorde câștig de cauză.

Exemplul folosit prezintă, însă, numai un aspect al manevrei pe timpul luptei de apărare; sînt încă și altele pe care trebuie să le avem în vedere.

Una din cele mai importante laturi ale manevrei pe timpul luptei de apărare o constituie scoaterea unor forțe din sectoarele neatacate, sau mai slab atacate, pentru a fi incluse în gruparea de contraatac sau a întări apărarea pe direcțiile amenințate. Necesitatea unei astfel de manevre derivă din însuși modul de constituire a grupării de forțe pentru apărare. Trupele care trec la apărare, analizînd multilateral situația, își grupează forțele în așa fel încît să fie capabile să opună maximum de rezistență pe direcțiile cele mai favorabile pentru atacul inamic. Aprecierea importanței direcțiilor și a modului în care se va desfășura ofensiva are însă un caracter aleatoriu.

Trupele aflate în ofensivă, avînd inițiativa, pot acționa altfel decît a prevăzut apărătorul. În afară de aceasta, atacatorul va lua măsuri să izbească mai puternic și să producă pierderi apărării tocmai pe direcțiile importante pentru ofensivă.

Din aceste motive, apărarea va fi nevoită ca, pe timpul desfășurării luptei, să execute manevra de forțe pentru a-și adapta dispozitivul la situația ce s-a creat. Ideea de bază a acestor adaptări este de a întrebuița maximum de forțe pentru nimicirea sau oprirea acelor grupări de forțe inamice ale căror acțiuni periclitează stabilitatea apărării.

Într-o aplicație, trupele trecuseră la apărare avînd parte din forțe (la centrul dispozitivului) într-un cap de pod, peste un rîu. Pe timpul ducerii „luptei” a ieșit în evidență faptul că „inamicul” ataca mai puternic pe direcția capului de pod și mai slab la flancul drept al dispozitivului de apărare. Situația impunea să se scoată parte din forțele care se apărau la flancul drept pentru a fi folosite pe direcția amenințată. O astfel de măsură nu s-a luat și trupele din capul de pod, unde „adver-

sarul" reușise să realizeze un raport de forțe favorabil lui, au fost nevoite să se retragă. Din păcate, nici pe timpul acestor acțiuni nu s-au luat măsuri pentru a se schimba gruparea de trupe stabilită inițial. Deși erau evidente direcțiile pe care acționa mai puternic „inamicul” și deși caracteristicile terenului în adâncimea apărării erau diferite de cele de pe fața ei, totuși, în linii mari, dispozitivul a rămas același, ceea ce a influențat negativ stabilitatea apărării.

Exemplul de mai sus demonstrează cât este de necesară manevra de forțe pe timpul apărării. Nu trebuie uitat că dinamismul și caracterul activ al acesteia își găsesc expresie și în modul în care își manevrează forțele pentru a fi capabilă să-și intensifice eforturile în raport cu acțiunile inamicului.

În concluzie se poate afirma că atât în ofensivă cât și în apărare manevra constituie motorul luptei, deoarece cu ajutorul acesteia se poate schimba repede raportul de forțe și se pot executa lovituri nimicitoare în punctele cele mai vulnerabile ale dispozitivului inamic. Eficacitatea manevrei trupelor este mult sporită atunci când se execută prin surprindere. De aceea, când se proiectează o anumită manevră, ea trebuie să fie astfel concepută încât să se desfășoare într-un mod la care inamicul nu se așteaptă. Importanța și frecvența manevrei în lupta modernă nu trebuie însă să ne facă să o privim ca un scop în sine. Nu simpla mișcare a trupelor aduce succesul, ci numai mișcarea lor rapidă și organizată, finalizată printr-o lovitură puternică sau crearea unor condiții favorabile pentru a respinge loviturile inamicului.

Folosirea și amenajarea terenului. Particularitățile terenului au jucat totdeauna un rol important în desfășurarea acțiunilor de luptă. Dar, cu toate că relieful nu s-a schimbat prea mult în decursul istoriei, totuși, influența terenului asupra luptei este astăzi diferită față de trecut. Aceasta se datorește faptului că lupta armată se duce cu mijloace noi, care au alte caracteristici și care stabilesc un alt raport între armament și tehnica de luptă, pe de o parte, și detaliile terenului, de pe altă parte. Este evi-

dent că într-un anumit mod se folosea și amenaja terenul atunci când luptătorul trebuia să se ferească de focul armamentului obișnuit, iar mijloacele de transport predominante erau cele hipo și altfel se pune problema acum când mijlocul principal de nimicire îl constituie arma nucleară, iar trupele sînt în întregime motorizate și mecanizate.

În condițiile actuale, cerința principală este ca prin folosirea și amenajarea genistică iscusită a terenului să se asigure o protecție cît mai mare față de efectul armelor de nimicire în masă. Deci terenul trebuie analizat și folosit în primul rînd din acest punct de vedere. Sînt edificatoare cîteva date care demonstrează marile resurse de protecție pe care le oferă terenul. De exemplu, cutele de teren folosite cu pricepere reduc de 1,5 ori efectele distructive ale exploziei nucleare asupra personalului și tehnicii de luptă. Pădurile și mai ales masivele împădurite, rîpele, vîlcelele și șanțurile, precum și contrapanta diferitelor înălțimi micșorează de aproximativ 1,5—2 ori raza în care unda de șoc, emisiunea de lumină și radiația penetrantă produc vătămarea personalului. Pădurea tînără de foioase slăbește de 5—7 ori impulsul luminos al exploziei nucleare și cu 10—20 la sută radiația penetrantă.

Proprietățile naturale de protecție ale terenului pot fi mult mărite prin amenajarea lui genistică. Astfel, în cazul unei explozii nucleare aeriene, raza zonei în care poate fi vătămat personalul ce se găsește în șanțuri de tragere și în tranșee este de 1,5 ori mai mică față de cazul cînd personalul s-ar găsi într-un teren descoperit; această rază este de 2 ori mai mică pentru personalul din șanțuri-adăpost acoperite, de 3 ori mai mică pentru cel din adăposturi sub parapet și de 6 ori mai mică atunci cînd se dispune de adăposturi de tip ușor.

Cele de mai sus demonstrează importanța deosebită pe care o au lucrările genistice pentru protecția personalului împotriva armelor de nimicire în masă și, totodată, atrage atenția asupra necesității ca lucrările să fie astfel executate încît să ofere o protecție reală. De exemplu tranșeele și șanțurile de comunicație cu o adîn-

cime de 1,1 m și parapet de 50—60 cm asigură o protecție mulțumitoare. Dacă însă pe anumite porțiuni sînt adîncite pînă la 1,5—1,8 m, iar deasupra sînt acoperite cu bîrne, prăjini, bile etc., peste care se așterne un strat de pămînt gros de 40—50 cm, capacitatea lor de protecție crește apreciabil. Porțiunile acoperite oferă o protecție sigură împotriva emisiunii de lumină a exploziei nucleare și reduc de 25—30 ori efectele radiației penetrante.

Analizînd nevoile în lucrări genistice, extinderea, diversitatea și gradul lor de complexitate, timpul scurt de care se dispune de obicei pentru amenajarea genistică a terenului și posibilitățile trupelor, rezultă un decalaj, în sensul că de obicei nevoile în lucrări genistice sînt mult mai mari decît posibilitățile de a le realiza. Tocmai micșorarea acestui decalaj constituie una din preocupările importante ale artei militare în perioada actuală. În rezolvarea problemei se merge pe linia introducerii în înzestrare a unor mașini-unelte pentru săpat tranșee și efectuarea altor lucrări genistice și a perfecționării deprinderilor militarilor de a folosi caracteristicile naturale ale terenului și de a executa lucrări genistice.

După cum se știe, terenul are, în afara proprietăților de protecție, și o influență de ordin tactic (operativ, strategic) asupra luptei. Este de remarcat că același teren poate favoriza sau defavoriza acțiunile trupelor în funcție de măiestria cu care au fost folosite caracteristicile lui. Totodată trebuie subliniat că raportul între caracteristicile terenului și acțiunile trupelor nu reprezintă ceva constant. Este adevărat că experiența luptei armate a dus la anumite concluzii cu caracter general, ca : un teren mediu frămîntat, cu o rețea ramificată de drumuri bune favorizează ofensiva ; raioanele muntoase și împădurite avantajează apărarea ; obstacole naturale puternice — rîuri late, masive muntoase — micșorează ritmul ofensivei și favorizează apărarea etc. Totuși, în fiecare caz concret analiza creatoare a terenului poate duce la descoperirea de noi posibilități, nesesizate de inamic, prin a căror folosire să se realizeze surprinderea.

Experiența acumulată de trupele noastre este edificatoare în această privință. Într-o aplicație cu acțiune dublă care avea ca subiect lupta ofensivă și, respectiv, de apărare a existat următoarea situație. În dispozitivul trupelor care se găseau în apărare pătrundea un riu destul de lat, adânc de 0,4—1 m, cu malurile foarte mocirloase și pline de stufăriș. Deoarece plouase mai multe zile în rând, se formaseră numeroase bălți pe ambele maluri, astfel încât ducerea acțiunilor de luptă în lungul râului părea imposibilă. Totuși, comandantul subunității care urma să treacă la ofensivă (trupele se aflaseră în contact nemijlocit), studiind cu atenție râul, a ajuns la concluzia că acesta ar putea fi folosit pentru a pătrunde în dispozitivul de apărare al adversarului. În acest scop, a propus, și comandantul superior a aprobat, ca în zori, la începerea ofensivei, subunitatea să pătrundă în dispozitivul adversarului prin albia râului. A doua zi, subunitatea respectivă a intrat în apă (pe maluri în adevăr nu se putea acționa) și a început să înainteze prin albia râului concomitent cu celelalte subunități care duceau acțiuni de luptă pe porțiunile de teren accesibile. Partea aflată în apărare n-a avut în vedere această eventualitate și la un moment dat s-a pomenit atacată din spate de subunitatea care a folosit atât de îndrăzneț terenul.

Posibilități nebănuite poate oferi terenul și pentru trupele care se găsesc în apărare și care au avantajul că își pot alege terenul pe care să se desfășoare lupta. Într-o aplicație, un batalion a primit misiunea să bareze o anumită direcție de-a lungul căreia trecea un drum. Terenul din zona în care batalionul trebuia să bareze înaintarea „inamicului” era destul de frământat. Pe limita dinainte a apărării se găseau două dealuri despărțite printr-o vale care pătrundea în adâncimea raionului de apărare. Pe vale se afla și drumul de care s-a amintit. În adâncimea raionului de apărare, la 300—400 m în stînga drumului (privind spre inamic), se găsea o înălțime mai mică decît cele de pe limita dinainte a apărării, iar la 400—500 m, în dreapta drumului, un alt deal. Terenul prezenta deci două înălțimi pe limita dinainte a apărării, despărțite printr-o vale, și două înălțimi în adâncimea apărării, dispuse în dreapta și stînga drumului.

Pentru a bara înaintarea „inamicului”, comandantul batalionului ar fi putut adopta mai multe dispozitive. De exemplu el ar fi putut hotărî dispunerea a două companii în eşalonul întâi, câte una pe fiecare deal, şi o companie în eşalonul doi, pe una din înălţimile ce se găseau în adîncimea raionului de apărare. O asemenea folosire a terenului ar fi prezentat următoarele avantaje : prin organizarea apărării pe cele două dealuri de pe limita dinainte a apărării se interzicea accesul inamicului pe vale : trupele aflate în ofensivă ar fi trebuit să atace apărarea organizată pe dealurile adiacente, de la vale spre deal, ceea ce n-ar fi fost prea uşor, deoarece terenul prezenta o pantă destul de pronunţată ; stăpînind cele două înălţimi, apărătorul putea observa orice mişcare a „inamicului”. Exista însă şi un dezavantaj esenţial. Dispunerea a două companii pe înălţimile de pe limita dinainte a apărării şi a uneia pe o înălţime din adîncime constituia o soluţie şablon, frecvent folosită, care putea fi sesizată de „inamic” şi (evident, dacă atacatorul ar fi scos din luptă prin lovituri racheto-nucleare cele două companii de pe limita dinainte a apărării) uşor de descoperit, deci terenul nu ar mai fi prezentat nici un avantaj pentru apărător.

Avînd în vedere aceste considerente, comandantul de batalion a adoptat o altă soluţie. Hotărîrea lui prevedea ca în eşalonul întâi să fie o singură companie. Aceasta urma să organizeze cîte un punct de sprijin de pluton pe fiecare deal de pe limita dinainte a apărării şi unul pe vale, înapoia înălţimilor, cu misiunea de a bara comunicaţia. Celorlalte companii li s-a ordonat să organizeze cîte un raion de apărare pe cele două înălţimi din adîncime. După cum se vede, hotărîrea prezentată dovedea originalitate şi îndrăzneală ; ea a folosit într-un mod mai aparte caracteristicile terenului, în ideea de a înşela pe inamic.

Folosirea judicioasă a terenului implică nu numai întrebuintarea cu curaj şi într-un mod nou a proprietăţilor acestuia, ci şi analiza lui în legătură cu situaţia meteorologică prezentă şi de perspectivă. Deşi în timpul scurt în care se desfăşoară lupta se produc mai greu schimbări meteorologice importante, totuşi, este posibilă apa-

riția unor fenomene meteorologice care să schimbe substanțial caracteristicile terenului. De exemplu, temperatura scăzută poate transforma, în numai o noapte, un raion mocirlos într-un teren accesibil infanteriei, autovehiculelor și chiar tancurilor; ninsoarea abundentă schimbă, în decurs de 4—6 ore, accesibilitatea terenului pentru autovehicule și tancuri; ploile abundente și încălzirea bruscă a timpului provoacă dezgheț, revărsarea unor riuri și prin aceasta complică forțarea cursurilor de apă și acțiunile duse pe malurile lor.

Într-o aplicație vremea s-a schimbat într-un timp foarte scurt. În decurs de 2 zile, cât trupele au organizat apărarea și respectiv ofensiva, a nins abundent și viscolit, depunându-se un strat de zăpadă gros de 40—50 cm, iar temperatura a scăzut la minus 10—15 grade. Aceste fenomene meteorologice au schimbat, în bună măsură, caracteristicile terenului. În raionul în care s-a desfășurat aplicația terenul era foarte frământat. Perpendicular pe direcțiile de ofensivă și uneori paralel cu acestea se găseau dealuri, cu înălțimi pînă la 500 metri și pante abrupte. Caracteristic acestui raion era faptul că dealurile nu aveau o orientare constată și o dezvoltare prea mare, care să permită desfășurarea unor forțe importante pe coama lor. Compartimentele înguste de teren, marea alternanță de dealuri și văi, acoperirile fragmentau atacul, obligîndu-l să se desfășoare pe direcții cu o capacitate tactică relativ mică. Cu toate greutățile pe care le puneau trupelor aflate în ofensivă, totuși, atîta timp cît terenul era uscat și neacoperit de zăpadă, în raionul la care ne referim era posibilă desfășurarea ofensivei pe cea mai mare parte din frontul pe care trebuia să-l apere una din părți. Dar, o dată cu căderea unei mari cantități de zăpadă, porțiunile de teren favorabile ofensivei s-au redus foarte mult, terenul căpătînd, din punct de vedere al dificultăților, aspectul unui raion muntos. În aceste condiții, raioanele foarte greu accesibile au devenit mult mai mari, ceea ce sporea în mod deosebit importanța comunicațiilor și a luptei pentru deschiderea și respectiv bararea acestora. Comandantul trupelor în apărare luase hotărîrea pe hartă, înainte ca terenul să fie acoperit de zăpadă și a grupat forțele în

funcție de modul cum se prezenta acesta în momentul dat. Dar, deși ulterior, datorită ninsorii abundente, accesibilitatea terenului s-a schimbat foarte mult, el nu și-a modificat hotărîrea potrivit situației nou create, cu toate că avea posibilitatea practică să facă acest lucru cu ocazia recunoașterilor pe care le-a efectuat în teren. Ca urmare, a rezultat o grupare necorespunzătoare a forțelor, deoarece pentru apărarea a numeroase porțiuni de teren, devenite greu accesibile, s-au folosit forțe însemnate, în loc ca acestea să dea o mai mare adîncime apărării pe direcțiile deschise de comunicațiile care pătrundeau în adîncimea dispozitivului de apărare și care constituiau singurele direcții pe care ofensiva se putea dezvolta cu succes, fapt de altfel dovedit de desfășurarea ulterioară a aplicației. Exemplul demonstrează cît este de important ca la folosirea terenului să se țină seama de influența pe care o exercită asupra lui factorii meteorologici, să se adapteze oportun hotărîrea și măsurile care decurg din aceasta la situația nou creată.

Experiența de război a armatei noastre, cît și cea dobîndită pe cîmpurile de aplicații, dovedește că în ceea ce privește accesibilitatea terenului nu există obstacole de netrecut. În timpul războiului antihitlerist trupele noastre au desfășurat acțiuni ofensive încununate de succes în Munții Carpați, Munții Tatra Mică, Munții Metalici Slovaci, Munții Javorina etc.; ele au străbătut în total 17 masive muntoase mai importante, dintre care unele pe timp de iarnă, cu temperaturi scăzute și zăpezi abundente și au forțat 12 cursuri mari de apă, ca Mureșul, Tisa, Hronul etc. Acestea evidențiază faptul că terenul care pentru o unitate mai puțin instruită apare drept obstacol de netrecut, pentru alta, antrenată în învingerea greutăților impuse de teren nu mai constituie un obstacol. Folosirea și amenajarea eficientă a terenului depind, fără îndoială, de mijloacele tehnice utilizate pentru ducerea luptei, dar în același timp și în mai mare măsură reprezintă rezultatul activității creatoare a militarilor de toate gradele. Depinde de măiestria cu care este folosit pentru ca terenul să devină aliatul sau dușmanul luptătorului.

Izbirea constituie un element de mai mică importanță în lupta modernă, care este prin esența ei o luptă cu foc. Acțiunile „la baionetă” au un caracter local; ele sînt utilizate de luptători în special în situațiile cînd nu este indicat să se folosească focul (incursiuni, ambuscade etc.). Acțiuni de izbire mai eficiente execută tancurile care, pe lîngă foc, pot dărîma sau deteriora prin izbire anumite lucrări genistice, obstacole, clădiri etc.

Îmbinarea elementelor principale care stau la baza luptei moderne — focul, manevra trupelor, folosirea și amenajarea terenului, izbirea — au determinat o anumită fizionomie a acțiunilor de luptă moderne.

Privită în cadrul tactic, lupta modernă se duce cu arma nucleară și cu celelalte categorii de armament, precum și prin acțiunile active și impetuoase ale trupelor. Ea se caracterizează prin acțiuni duse pe direcții — între care uneori nu se realizează legătura de foc, ci numai tactică — cu grupări de trupe între care există anumite intervale și care au flancurile descoperite. În aceste condiții, lupta capătă un caracter deosebit de dinamic și manevrier, cu răsturnări bruște și frecvente de situații, în care acțiunile independente duse de unități și subunități prezintă o importanță sporită, putînd determina în mare măsură deznodămîntul ei. Aceasta impune grupărilor de trupe (cele mai mici au, de obicei, ca nucleu batalionul de infanterie moto) să fie astfel constituite încît să-și poată îndeplini misiunile cu mijloacele de care dispun, apelînd cît mai puțin la sprijinul eșalonului superior.

Lupta poate fi dusă atît întrebuintîndu-se armele de nimicire în masă, cît și fără ele. De aceea, trupele trebuie să știe să acționeze cu pricepere în ambele cazuri, și în special să fie capabile să treacă cu repeziciune de la al doilea gen de acțiuni la primul.

CONCLUZII

Arta militară reprezintă un domeniu specific al cunoașterii umane, care s-a constituit ca urmare a apariției războiului în viața societății și, ca formă a cunoașterii umane, s-a format sub influența condițiilor social-economice, în strînsă legătură cu dezvoltarea societății.

În epoca descompunerii comunei primitive și formării modului de producție sclavagist, cînd lupta armată a încetat să mai fie o ciocnire violentă individuală sau între grupuri restrînse ci a devenit un mijloc de realizare a anumitor țeluri politice — deci a apărut fenomenul social război — a apărut și arta militară.

Inițial ea a avut caracterul de meșteșug, de îndemînare personală de „artă”. Meseria armelor se baza pe intuiția și experiența comandanților de oști, oameni cu anumite calități deosebite, care își foloseau aptitudinile pentru a conduce armatele în scopul obținerii victoriei.

Cu timpul, s-a simțit nevoia unor cunoștințe militare mai dezvoltate ; în acest scop anumiți comandanți de oști au început să-și consemneze experiența și s-au făcut încercări de generalizare a unor învățăminte, concluzii, procedee rezultate din diferite bătălii.

În arta militară a apărut astfel, pe lîngă elementul „intuiție — experiență”, și elementul „teorie”. Teoria artei militare, destul de firavă la apariția ei și apoi de-a lungul întregii epoci feudale, tindea să reflecte legitățile existente în lupta armată. Trebuie remarcat că, în acea epocă, capacitatea cercetătorilor militari de a pătrunde în esența fenomenelor a fost destul de redusă și din această cauză nici teoria n-a putut să reflecte, decît în mică măsură, legitățile luptei armate.

Ca urmare se poate afirma că de la apariția ei, o dată cu sclavagismul, dar și în epoca feudală, care a urmat, arta militară a avut, în principal, *caracterul de „artă“*, în sensul că ea s-a bazat, în cea mai mare măsură, pe cunoștințele, talentul, intuiția conducătorului de oști.

O dată cu apariția și dezvoltarea modului de producție capitalist, schimbările intervenite în mijloacele de producție și ca urmare și în tehnica militară au făcut ca lupta armată să devină foarte complexă. Perfecționarea armamentului de foc, folosirea căilor ferate și a electricității în scopuri militare au evidențiat necesitatea unor cunoștințe mai dezvoltate și mai aprofundate privitoare la lupta armată. Ca urmare au început să apară lucrări, tratate în care erau cuprinse cunoștințe mult mai numeroase decât în trecut și erau exprimate generalizări, principii, reguli rezultate în urma unei analize mai de esență a luptei armate. Au început să apară gânditori, care, mai mult sau mai puțin consecvent, au sesizat că în spatele „haosului“ și al „întîmplării“, considerate înainte vreme că guvernează lupta armată, există totuși anumite legități ce trebuie avute în vedere pentru a se obține victoria. În același timp, experiența istorică ce se acumulase, cunoștințele oamenilor, mult mai dezvoltate, făceau și posibil acest lucru. În aceste condiții în arta militară, care înregistrase numeroase acumulări cantitative, s-a produs un salt calitativ — transformarea ei în știință militară. Lupta armată a devenit obiectul de studiu al științei militare, care, pentru a-și îndeplini sarcinile sale din ce în ce mai complexe, cuprinde mai multe discipline științifice, inclusiv cea pe care o denumim astăzi arta militară. Desigur nu se poate stabili un moment, exact delimitat, pentru apariția acestei științe. Considerăm totuși că ea a prins contururi bine definite în ultimele decenii din secolul al XIX-lea și primele decenii ale secolului XX.

Arta militară este o disciplină științifică cu caracter aplicativ care constituie partea cea mai importantă a științei militare. Ea se ocupă cu studierea și elaborarea procedeelor și metodelor de pregătire și ducere a acțiunilor militare și cu practica desfășurării lor

În știința militară, implicit și în arta militară, s-au evidențiat, încă de la constituirea ei, două laturi. O latură *teoretică*, care urmărește explicarea fenomenelor militare, obținerea unor generalizări privind lupta armată, în scopul elaborării procedeeelor, metodelor, regulilor de ducere a acțiunilor militare, și alta *aplicativă*, care privește transpunerea în viață, în diferite situații de război, a prevederilor teoretice.

Multă vreme caracterul științific a fost dominant, în special în ceea ce privește elaborarea teoriei științei militare. Partea aplicativă — conducerea trupelor în război — a depins, într-o măsură însemnată, de capacitatea comandanților și a statelor majore de a aplica generalul la particular, de măiestria acestora în alegerea procedeeelor de acțiune în situația concretă, creată, cu alte cuvinte a avut caracter de „artă”. Din această cauză, cercetarea și rezolvarea problemelor luptei armate a căpătat un dublu aspect — de știință și de artă — particularitate specifică în primul rînd artei militare.

În ultimele decenii revoluția tehnică-științifică contemporană, care exercită o influență puternică asupra tuturor laturilor vieții sociale, asupra concepției omului despre lume, a determinat schimbări calitative și în domeniul științei militare și în special al artei militare. Aceste schimbări trebuie privite în context cu anumite trăsături specifice ale dezvoltării științei contemporane.

În zilele noastre știința — și în primul rînd științele naturii și științele tehnice — devin tot mai mult o forță nemijlocită de producție, iar producția, o concretizare tehnologică a științei. Este relevant faptul că se accentuează simțitor legătura organică a științei cu producția, adică cu practica, legătură care se manifestă prin întru-chiparea realizărilor științifice în mijloacele de producție și în experiența de producție a oamenilor.

Strînsa legătură între știință și producție este relie-fată de apariția unui mare număr de științe aplicative (fizica aplicată, chimia aplicată, mecanica aplicată etc.) al căror scop principal este să studieze și să elaboreze modul de transpunere în practică a cercetării științifice în

și al comandantului la elaborarea unei hotărâri privind ducerea acțiunilor de luptă, actualele limite vor fi sigur depășite de realizările de mâine. Cert este însă că omul nu va putea fi înlocuit ci, într-o formă sau alta, mașina va fi subordonată voinței lui. De aici rezultă că una din sarcinile actuale ale artei militare constă în elaborarea procedurilor de ducere a acțiunilor militare atît sub aspect teoretic cît și aplicativ, în pas cu ultimele cuceriri ale științei.

Cuprinsul

<i>Cu privire la știința, doctrina și arta militară</i>	7
<i>Arta militară — parte a științei militare</i>	35
Scurt istoric al apariției și dezvoltării artei militare	41
Trăsături ale artei militare românești	46
<i>Cîteva contribuții ale gândirii militare românești din trecut la elaborarea unor probleme de artă militară</i>	54
<i>Evoluția procedeeelor de ducere a războiului și a acțiunilor militare. Tendințe actuale</i>	84
Loviturile nucleare strategice	100
Operația de apărare antiaeriană a teritoriului	104
Operațiile strategice duse pe teatrele de acțiuni militare terestre și terestre-maritime	108
Operațiile duse de forțele maritime	111
Acțiunile militare în spațiul cosmic	114
<i>Strategia</i>	117
Conținutul strategiei militare	118
Strategia și politica	121
Strategia și economia	128
Elemente noi în strategie	135
<i>Arta operativă</i>	144

<i>Tactica</i>	161
Focul	162
Manevra trupelor	169
Folosirea și amenajarea terenului	183
Izbirea	189
<i>Concluzii</i>	191

Redactor responsabil: Maior S. PITEA
Tehnoredactor: M. NICOLAE

---

*Dat la cules 28.12.1967. Bun de tipar 07.03.1968. Apă-
rut 1968. Hîrtie scris tip 11 B de 63 g/m², format
540×860/16. Coli editoriale 10,61. Coli de tipar 12¹/₂,
B 324. C. Z. pentru bibliotecile mari și mici 355.01.*

Tiparul executat sub comanda nr. 1 la Întreprin-
derea Poligrafică „Tiparul”, str. Fabrica de
chibrituri, București, Republica Socialistă România

De același autor :

SURPRINDEREA ÎN ACȚIUNILE MILITARE — 1961

DIN EXPERIENȚA APLICAȚIILOR TACTICE — 1963

DESPRE ROLUL TIMPULUI ÎN DESFĂȘURAREA

ACȚIUNILOR MILITARE — 1966

EDITURA MILITARĂ

„Arta militară românească contemporană a preluat și dezvoltat pe o treaptă superioară experiența de luptă dobândită de poporul nostru în războaiele de apărare a patriei și pentru independență...”

Lei 6,50